

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Studijní program: Demografie
Studijní obor: Demografie se sociální geografii

Valentýna Benešová

Vliv ekonomického vývoje na plodnost v Česku po roce 2000
Impact of economic development on fertility in Czechia after 2000

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Anna Šťastná, Ph.D.

Praha, 2019

Charles University
Faculty of Science

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Plzni, 29. 4. 2019

.....

Poděkování:

Chtěla bych tímto poděkovat své vedoucí práce PhDr. Mgr. Anně Šťastné, Ph.D. za každou cenou radu a velmi pečlivou kontrolu problémů mé práce a dále děkuji dalším členům Katedry demografie a geodemografie, kteří mi pomohli získat data potřebná k této bakalářské práci. Velký dík patří také mým blízkým za neutuchající podporu a klidné prostředí pro vytvoření této práce.

Vliv ekonomického vývoje na plodnost v ČR po roce 2000

Abstrakt

Cílem této práce je vyhodnotit vývoj plodnosti v Česku na úrovni krajů a okresů a porovnat ho s vývojem ekonomiky po roce 2000. První část práce se věnuje shrnutí poznatkům o vývoji plodnosti a možným ekonomickým a dalším vlivům, které na něj působí. Následně byl analyzován vývoj nezaměstnanosti a vývoj plodnosti a také jejich vztah v Česku mezi roky 2002–2017. Důraz byl zde kladen na regionální diferenciaci vybraných ukazatelů. Většina zkoumání byla provedena na úrovni NUTS 3 Česka. Tímto způsobem se podařilo potvrdit, že ekonomický vývoj v Česku byl s velkou pravděpodobností jedním z významných faktorů, který ovlivnil také vývoj plodnosti. Pro podrobnější zkoumání vzorců reprodukčního chování a nezaměstnanosti byla zvolena shluková analýza pro územní celky Česka na úrovni LAU 1. Do této analýzy byly zahrnuty hlavní ukazatele a jejich změny po roce 2008. Touto metodou se podařilo vymezit několik území se shodnými charakteristikami plodnosti a nezaměstnanosti.

Klíčová slova: plodnost, nezaměstnanost, ekonomický vývoj, Česko, regionální diferenciaci

Impact of economic development on fertility in Czechia after 2000

Abstract

The aim of this thesis is to explore the development of fertility in Czechia at the level of regions and districts and to compare it with the development of economy after 2000. The first part of the thesis summarizes the knowledge of fertility development and possible economic and other influences that affect it. Subsequently the development of unemployment and the development of fertility were analyzed, just like their relations in the Czech Republic between 2002–2017. The thesis is focused on the regional differentiation of the selected indicators. Most of the analysis was made at the level of the NUTS 3 of the Czechia. Hereby it can be confirmed that the economic development in the Czech Republic was very likely one of the important factors that also influenced the development of fertility. For a more detailed examination of patterns of reproductive behavior and unemployment a cluster analysis was made for territorial units at the level LAU 1. In this analysis the main indicators were included as well as their changes after 2008. This method managed to define several areas with identical fertility and unemployment characteristics.

Key words: fertility, unemployment, economic development, Czechia, regional differentiation

Počet znaků: 80 017

Obsah

Seznam grafů	7
Seznam obrázků	7
Seznam tabulek	7
Seznam zkratk	8
1 Úvod	10
2 Teoretický rámec	11
2.1 Změny plodnosti v Česku po roce 1990.....	11
2.1.1 Demografické revoluce.....	11
2.1.2 Změny v úrovni plodnosti v Česku po roce 1990.....	12
2.1.3 Změny ve struktuře plodnosti v Česku po roce 1990	13
2.2 Hlavní trendy ve vývoji plodnosti po roce 1990.....	15
2.2.1 Odkládání plodnosti.....	15
2.2.2 Bezdětnost	16
2.3 Zásadní faktory ovlivňující vývoj plodnosti	16
2.4 Ekonomický cyklus.....	18
2.5 Vztah populačního a ekonomického vývoje	19
3 Výzkumné otázky	21
4 Zdroje dat	22
4.1 Plodnost	22
4.2 Ekonomický vývoj	23
5 Metody výzkumu	26
5.1 Plodnost	26
5.2 Ekonomický vývoj	28
5.3 Srovnání vývoje plodnosti a nezaměstnanosti	29
5.4 Shluková analýza	29

6	Analýza vývoje plodnosti a nezaměstnanosti v Česku po roce 2000	32
6.1	Úhrnná plodnost po roce 2000	32
6.2	Úhrnná plodnost podle pořadí a její podíly na úhrnné plodnosti	37
6.3	Vývoj podílu nezaměstnaných	39
6.4	Vývoj podílu žen na nezaměstnaných	45
6.5	Srovnání vývoje plodnosti a nezaměstnanosti v Česku po 2000	47
6.6	Shluková analýza okresů Česka podle plodnosti a nezaměstnanosti	48
7	Závěr	53
	Seznam použité literatury	56
	Seznam použitých datových pramenů	60
	Přílohová část	62

Seznam grafů

Graf 1: Vývoj úhrnné plodnosti v krajích západní části Česka v letech 2002–2017	32
Graf 2: Vývoj úhrnné plodnosti v krajích východní části Česka v letech 2002–2017	33
Graf 3: Vývoj podílu nezaměstnaných v krajích západní části Česka v letech 2002–2017.....	40
Graf 4: Vývoj podílu nezaměstnaných v krajích východní části Česka v letech 2002–2017	41
Graf 5: Vývoj podílu žen na nezaměstnaných v krajích západní části Česka v letech 2002–2017	45
Graf 6: Vývoj podílu žen na nezaměstnaných v krajích východní části Česka v letech 2002–2017	46
Graf 7: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných v Česku v letech 2002–2017.....	47

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vývoj úhrnné plodnosti v Česku mezi lety 2002–2017	35
Obrázek 2: Vývoj podílu nezaměstnaných v Česku mezi lety 2002–2017.....	44
Obrázek 3: Územní členění dle shlukové analýzy okresů podle vybraných ukazatelů mezi roky 2007–2013.....	50

Seznam tabulek

Tabulka 1: Průměrné hodnoty vybraných ukazatelů pro seskupení okresů Česka podle shlukové analýzy	49
--	----

Seznam zkratek

Zkratky krajů a okresů

Hlavní město Praha	PHA	Tachov	TC
Středočeský kraj	STC	Karlovarský kraj	KVK
Benešov	BN	Cheb	CH
Beroun	BE	Karlovy Vary	KV
Kladno	KD	Sokolov	SO
Kolín	KO	Ústecký kraj	ULK
Kutná Hora	KH	Děčín	DC
Mělník	ME	Chomutov	CV
Mladá Boleslav	MB	Litoměřice	LT
Nymburk	NB	Louny	LN
Praha-východ	PY	Most	MO
Praha-západ	PZ	Teplice	TP
Příbram	PB	Ústí nad Labem	UL
Rakovník	RA	Liberecký kraj	LBK
Jihočeský kraj	JHC	Česká Lípa	CL
České Budějovice	CB	Jablonec nad Nisou	JN
Český Krumlov	CK	Liberec	LI
Jindřichův Hradec	JH	Semily	SM
Písek	PI	Královéhradecký kraj	HKK
Prachatice	PT	Hradec Králové	HK
Strakonice	ST	Jičín	JC
Tábor	TA	Náchod	NA
Plzeňský kraj	PLK	Rychnov nad Kněžnou	RK
Domažlice	DO	Trutnov	TU
Klatovy	KT	Pardubický kraj	PAK
Plzeň-město	PM	Chrudim	CR
Plzeň-jih	PJ	Pardubice	PU
Plzeň-sever	PS	Svitavy	SY
Rokycany	RO	Ústí nad Orlicí	UO

Vysočina	VYS	Olomouc	OC
Havlíčkův Brod	HB	Prostějov	PV
Jihlava	JI	Přerov	PR
Pelhřimov	PE	Šumperk	SU
Třebíč	TR	Zlínský kraj	ZLK
Žďár nad Sázavou	ZR	Kroměříž	KM
Jihomoravský kraj	JHM	Uherské Hradiště	UH
Blansko	BK	Vsetín	VS
Brno-město	BM	Zlín	ZL
Brno-venkov	BI	Moravskoslezský kraj	MSK
Břeclav	BV	Bruntál	BR
Hodonín	HO	Frýdek-Místek	FM
Vyškov	VY	Karviná	KI
Znojmo	ZN	Nový Jičín	NJ
Olomoucký kraj	OLK	Opava	OP
Jeseník	JE	Ostrava-město	OV

Zkratky institucí

Český statistický úřad	ČSÚ
Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR	MPSV
Úřad práce ČR	ÚP ČR

Kapitola 1

Úvod

Reprodukční chování je důležitým procesem každé populace, neboť jeho charakter určuje samotný vývoj společnosti. Plodnost, jakožto výsledek reprodukčního chování, je proto důležitým předmětem zkoumání.

Od počátku studia mě velmi zaujaly změny ve vývoji plodnosti v Česku po roce 1989, kdy se naplno projevil vlivy společenských a ekonomických změn na reprodukční chování obyvatel. Ty byly provázeny prudkým poklesem počtu narozených dětí. Naštěstí po roce 2000 se situace začala zlepšovat.

Všimla jsem si, že tento růst plodnosti neprobíhá stále stejným tempem, ale je zřejmě do určité míry ovlivňován fází ekonomického cyklu. Zkoumání vlivu ekonomického cyklu na vývoj plodnosti na příkladu Česka po roce 2000 je předmětem této práce, neboť toto období zahrnuje jak etapy ekonomického růstu, tak ekonomické krize.

Cílem této práce je vyhodnotit vývoj plodnosti v Česku na úrovni krajů a okresů a porovnat ho s vývojem ekonomiky po roce 2000. Ekonomický vývoj byl hodnocen na základě tzv. podílu nezaměstnaných osob, který umožňuje hodnocení i pro nejmenší použité územní jednotky, tedy okresy. Při hodnocení vývoje plodnosti byla využita rovněž úhrnná plodnost podle pořadí dítěte.

Jelikož hlavním tématem této práce je vývoj plodnosti, věnuje se práce nejprve otázkám plodnosti a vlivů, které na ni působí. Následně je analyzován ekonomický vývoj pomocí ukazatelů podíl nezaměstnaných a podíl žen na nezaměstnaných. Tyto analýzy ekonomického vývoje a vývoje plodnosti mezi lety 2002–2017 byly provedeny na národní a krajské úrovni. Metodu k prozkoumání možných vzorců reprodukčního a ekonomického vývoje mezi okresy Česka byla shluková analýza. Ta na základě znalostí o vybraných ukazatelů a časového rámce ekonomické krize dle literatury zkoumala okresy jak pomocí ukazatelů stavu, tak změny.

Zkoumání vlivu ekonomického vývoje na vývoj plodnosti se již věnovala řada autorů, ale podle mých poznatků se dosud nikdo systematicky nevěnoval tomuto tématu po roce 2000 v podmínkách Česka. Cílem této práce je tedy alespoň částečně přispět k poznání daného tématu.

Kapitola 2

Teoretický rámec

V této kapitole jsou shrnuty dosavadní poznatky jiných autorů vztahující se k tématu získané studiem literatury.

2.1 Změny plodnosti v Česku po roce 1990

Změny plodnosti, které postihly Česko v 90. letech, se promítly jak ve výrazném poklesu úrovně plodnosti, tak i ve změnách její struktury. Vývoj některých strukturálních charakteristik plodnosti reflektuje významné změny v reprodukčním chování populace Česka po roce 1990. Pro správné pochopení zkoumané problematiky je však také nutné tyto změny zasadit do širších souvislostí, tj. zmínit se o hlavních konceptech vysvětlujících změny v reprodukci.

2.1.1 Demografické revoluce

Dlouhodobě se snižující plodnost autoři vysvětlují jako důsledek působením mnoha vlivů. Je však prokázáno, že první změny v plodnosti byly vyvolány průmyslovou revolucí (Notestein, 1953; Notestein, 1945; in Caldwell & Schindlmayr, 2003). Staré stereotypy fungování rodin byly narušeny migrací mladých lidí do města za prací, kde nebyla nutná pracovní síla dětí. Tento trend se na venkov dostal o mnoho později se zvyšující se efektivitou a rostoucími výnosy plodin. Díky technickému pokroku pak nebylo potřeba ani na venkově velkých rodin s mnoha dětmi. Tyto projevy jsou součástí tzv. první demografické revoluce či přechodu. Ta se vyznačovala především výrazným poklesem úmrtnosti vlivem pokroku (medicína, hygiena, vzdělanost), a také snížením plodnosti.

Většina evropských států v současnosti prochází tzv. druhým demografickým přechodem (Van de Kaa, 1987). Ten se vyznačuje větším podílem mimomanželského partnerského soužití a vyšší rozvodovostí. Tento trend vedl k růstu podílu dětí narozených mimo manželství, neboť část plodnosti byla realizována v rámci mimomanželského soužití. Závažnější však byl další pokles plodnosti (s využitím antikoncepce) a zvyšování věku matek, zejm. prvorodiček. Důsledkem byl růst trvalé bezdětnosti (Lesthaeghe & Neels, 2002).

Společenské příčiny těchto změn v soužití a v reprodukčním chování spočívaly zejm. v oslabení sociální soudržnosti vlivem růstu individuální autonomie a odmítání autorit. Svou roli sehrála

rovněž rostoucí symetrie v generových rolích, která umožnila pružnou organizaci životních kurzů jednotlivců (Lesthaeghe & Neels, 2002).

Evropské státy se aktuálně nacházejí v různých fázích druhého demografického přechodu. To je způsobeno odlišným historickým vývojem i různou socioekonomickou situací těchto zemí (Sobotka, 2004).

V případě Česka nelze některé dílčí procesy před rokem 1989 (např. pokles úhrnné plodnosti pod hodnotu 2 či růst rozvodovosti) hodnotit jako zahájení druhého demografického přechodu. Teprve prudký pokles plodnosti a sňatečnosti vyvolaný odkládáním manželství a rodičovství i zvyšováním podílu mimomanželského partnerského soužití je možné považovat za zahájení druhého demografického přechodu v Česku. Zároveň je patrné, že změna v 90. letech byla natolik náhlá, že mnoho fází začalo a postupovalo téměř současně (Sobotka, et al., 2003).

Pro úplnost je třeba uvést, že někteří autoři již dnes používají termín třetí demografický přechod, avšak především v souvislosti s vlivem zvyšování podílu cizinců na populaci (González & González-González, 2018).

2.1.2 Změny v úrovni plodnosti v Česku po roce 1990

Od počátku 90. let docházelo ke snižování úhrnné plodnosti v Česku až k historickému minimu 1,1 dítěte na ženu v roce 1999 (ČSÚ časové řady). Tento pokles byl velmi prudký vzhledem k tomu, že ještě v roce 1991 byla hodnota tohoto ukazatele 1,9 dítěte na ženu. Během pouhých 8 let se tedy úhrnná plodnost v Česku snížila o více než třetinu.

Tento prudký pokles a dosažení historického minima úhrnné plodnosti byl způsoben především odkládáním reprodukce (Sobotka, et al., 2008). V následujícím, námi sledovaném období po roce 2000 vykázala úhrnná plodnost v Česku rostoucí trend, neboť došlo alespoň k částečné realizaci odložené reprodukce (Šťastná, et al., 2017).

Jedni z autorů, kteří se zabývali vývojem plodnosti v zemích Evropy v nedávné minulosti, byli Caldwell & Schindlmayr (2003). Při analyzování vzorců plodnosti a reprodukčního chování v Evropě bývá kontinent rozdělen podle svých charakteristik na makroregiony, nejčastěji na jižní, střední, východní a severní Evropu. Česko bývá nejčastěji zařazováno do makroregionu východní Evropy.

Ve své analýze hodnotili postavení Česka z hlediska vývoje plodnosti od 90. let 20. století jako výjimečné v rámci východní Evropy. Česko mělo spolu s Ukrajinou a Arménií význačné místo, a to díky jedné z nejnižších hodnot úhrnné plodnosti (pod 1,1).

Z ekonomických faktorů na českou plodnost zřejmě měla větší vliv pracovní nejistota, nezaměstnanost, ztráta podpory mladších ročníků zakládajících rodinu či nárůst nákladů na život než ekonomická stagnace podle HDP. Těmto příčinám však byl přisuzován jen dočasný charakter, nicméně český trend nízké plodnosti trval déle než 5 let (Caldwell & Schindlmayr, 2003).

Tento dočasný efekt byl také označován jako „terapie z šoku“ (Caldwell & Schindlmayr, 2003), kdy se podmínky pro populaci v 90. letech výrazně změnily a ta se tímto způsobem

vyrovnávala. To je vývoj typický pro zbytek východní Evropy. Díky poloze a dobrým vztahům s východní částí Německa byla však ekonomická situace Česka lepší. Také Maďarsko na tom bylo ekonomicky lépe, než by odpovídalo vývoji tamní plodnosti, český extrém však nepředčilo. Výjimečné postavení Česka lze přičítat horší reakci české populace z hlediska plodnosti na porevoluční změny při přechodu na liberální ekonomiku (Caldwell & Schindlmayr, 2003). Z uvedeného vyplývá, že tito autoři vidí příčiny prudkého poklesu plodnosti především v ekonomických změnách. Také Rychtařiková (1996) zdůrazňuje ekonomickou a sociální nejistotu vyvolanou transformačními procesy v České republice, předně vnímá pokles životní úrovně rodin s dětmi a nedostupnost bydlení, což vedlo mladé lidi k pragmatickému odkladu zakládání rodin.

Vedle ekonomických faktorů jsou výrazné změny reprodukčního chování a prudký pokles plodnosti v Česku v 90. letech nejčastěji vysvětlovány především změnou životních hodnot obyvatel. V obecné rovině se jedná o projevy druhého demografického přechodu (Rabušic, 2001a; Rabušic, 2001b; Sobotka, et al., 2003). Lesthaeghe & Surkyn (2002) a Philipov (2002) jsou toho názoru, že vysvětlení ekonomickými či hodnotovými faktory se nemusí navzájem vylučovat, neboť ekonomické faktory působí na oblast sociální a vedou k hodnotovým změnám. To má ve svém důsledku vliv na vývoj úrovně plodnosti.

Příkladem je koncept sociální anomie (Philipov, et al., 2006). Ten vyzdvihuje význam doby po pádu režimu mezi koncem starých pořádků a počátku nových. Tato doba urychlila a zvýraznila vliv změn společenských norem. Díky nejistotě o podobě budoucího vývoje se lidé zdráhali podnikat významné kroky v životě, a tím se i jejich odkládání prodloužilo.

2.1.3 Změny ve struktuře plodnosti v Česku po roce 1990

Odsouvání realizace plodnosti v Česku v 90. letech způsobilo její koncentrování do starších věkových skupin. Tím se výrazně zvýšil průměrný věk matek i prvorodiček. V roce 1990 byl průměrný věk matky 24,8 let, 27,2 let v roce 2000 a 29,6 let v roce 2010. V případě prvorodiček by růst věku po roce 2000 ještě výraznější (22,5 let v roce 1990, 24,9 let v roce 2000, 27,6 let v roce 2010) (ČSÚ, roční časové řady).

Prostředkem k časování plodnosti bylo rozšíření antikoncepce, která například umožnila snížit míru umělé potratovosti především u žen do 20 let (Sobotka, 2011).

Na vývoji plodnosti v Česku po roce 1989 se také odrážela skutečnost, že ještě na počátku 90. let měl na partnerské vztahy výrazný vliv sociální kontext. Uzavření sňatku bylo upřednostňováno před nesezdaným soužitím či mimomanželsky narozeným dětem.

Po roce 1989 však pro mladé lidi mimomanželské těhotenství přestávalo být důvodem k uzavření sňatku. Proto se zvyšoval podíl dětí narozených mimo manželství. V roce 1990 činil tento podíl 8,6 % narozených dětí, v roce 2000 to bylo 21,8 %, ale v roce 2010 už 40,3 % (ČSÚ, roční časové řady). Dynamickému růstu podílu živě narozených mimo manželství zřejmě napomohl i fakt, že předmanželská koncepce byla v Česku na vrcholu v polovině 80. let (56 %).

Na vývoj plodnosti výrazně působily změny ve sňatečnosti, která byla úzce spojena s prvními porody, jak uvádí Sobotka, Šťastná, Zeman, Hamplová, & Kantorová (2008). Tito autoři tvrdí,

že sezdané páry mají větší pravděpodobnost k založení rodiny. Mimo jiné došlo ke zvýšení průměrného věku snoubenců. Průměrný věk nevěsty se z 21,8 let v roce 1989 zvýšil na 24,5 v roce 2000 a 29,4 let v roce 2010. U ženichů to bylo z 24,6 až na 28,9 v roce 2000 a 32,2 let v roce 2010 (ČSÚ, roční časové řady).

Regionální diferenciaci plodnosti se většina autorů nevěnuje, jak poukazuje Šídlo a Šprocha (2018). Snižující se plodností se většina zkoumání zabývá na národní úrovni. Nicméně od roku 1989 v Česku vznikla řada prací zabývajících se plodností na regionální úrovni, což vynikne zejm. ve srovnání s jinými zeměmi.

Řada autorů prokázala, že regionální diferenciaci plodnosti se v Česku po roce 1989 snižovala (Bartoňová, 2001; Rychtaříková, 2007). Na základě zkoumání plodnosti po roce 2000 však autoři Šídlo a Šprocha (2016) došli k závěru, že stále rozšířenější odkládání plodnosti spíše regionální rozdíl v plodnosti opět zvyšuje.

Šídlo a Šprocha (2018) upozorňují, že první snižující se plodnost se mezi okresy po roce 1990 projevila v okresech Plzeň-město a Praha. Celkově trend snižující se plodnosti v Česku v 90. letech 20. století začal v Čechách. Na Moravě prvními okresy s nižší úrovní úhrnné plodnosti byly Ostrava, Brno a Prostějov.

Zvyšující se plodnost po roce 2000 je vysvětlována kompenzací plodnosti žen dříve odkládajících vstup do mateřství. To se mezi okresy Česka různí. Nejvíce je tento jev zřejmý v okresech velkých měst, kde došlo k růstu úhrnné plodnosti prvního pořadí i nad 0,75 dítěte na ženu (Šídlo & Šprocha, 2018).

Stejní autoři Šídlo a Šprocha (2016) v Česku identifikovali změnu vývoje plodnosti roku 2008, kdy byl tento vývoj ovlivněn nepříznivým ekonomickým vývojem. Díky tomu se růst plodnosti pozastavil. Po roce 2014 ovšem opět v regionech Česka nastal růst plodnosti (Šídlo & Šprocha, 2018).

Odkládání plodnosti zkoumali Šídlo a Šprocha (2016) na základě změn úhrnné plodnosti a průměrného věku prvorodičky. Díky porovnání dvou časových okamžiků 1991–1993 a 2012–2014 došli k závěru, že dříve odkládající regiony velkých měst a jejich zázemí mají v současnosti vyšší míru rekuperace, než regiony periferií jako jsou severozápadní Čechy či severní a jižní Morava. Právě zde vidí autoři jednu z největších determinant diferenciaci plodnosti mezi regiony Česka, a to v různých časováních a fázích odkládání plodnosti, kterými si regiony procházejí. Zvláštní důraz při vysvětlení územní diferenciaci autoři přikládají okamžiku dosažení dna plodnosti (Šídlo & Šprocha, 2018).

Při hledání odpovědi na otázku, zda odkládání plodnosti zvyšuje diferenciaci okresů Česka, autoři použili shlukovou analýzu. Pomocí více ukazatelů zjišťujících úroveň a strukturu plodnosti z hlediska věku vytvořili Šídlo a Šprocha (2016) klasifikaci okresů, která umožnila přesnější popis diferenciaci území z hlediska velikosti územních celků a variace indikátorů.

2.2 Hlavní trendy ve vývoji plodnosti po roce 1990

Z předchozí podkapitoly vyplývá, že pokles plodnosti v Česku po roce 1989 ovlivnil soubor celé řady faktorů, z nichž některé byly ve vzájemné souvislosti. V této kapitole je věnována pozornost dvěma hlavní trendům, které měly přímý vliv na úroveň plodnosti v Česku od 90. let, a to rostoucí bezdětnost a odkládání plodnosti (Šťastná, et al., 2017).

Přitom je třeba zdůraznit propojenost obou těchto trendů, neboť trvalá bezdětnost je extrémním případem odkládané plodnosti.

2.2.1 Odkládání plodnosti

Odkládání plodnosti je výsledkem racionálního rozhodnutí jedinců. Má však významný dopad na společnost, neboť výrazně snižuje plodnost v nižším věku. Odkládání plodnosti lze identifikovat například podle zvyšujícího se průměrného věku matky a nižší úhrnné plodnosti jakožto transversálního ukazatele (Sobotka, 2004). V teorii odkládání plodnosti by tento jev měl být následně kompenzován rekuperací plodnosti. Pro úplnou rekuperaci by však musela být konečná plodnost ročníků odkládající plodnost stejná jako plodnost ročníků, které tak nečinily, což se zpravidla neděje (e.g., Bumpass and Mburugu 1977; Marini and Hodsdon 1981; Morgan and Rindfuss 1999 in Kohler 2002).

Vztah zvyšujícího se průměrného věku matky a konečné plodnosti se však také může měnit v čase. Například v Dánsku se odkládání plodnosti generací žen narozených v letech 1945–1952 projevilo na výši konečné plodnosti více než u následujících generací 1953–60 (Eurostat, 2001). Lze tedy tvrdit, že vliv odkládání plodnosti na populaci je variabilní nejen mezi zeměmi, ale také podle generací.

První znaky odkládání plodnosti se projevily v makroregionu severní Evropa. Dále se tento jev rozšířil postupně do západní a jižní Evropy a v nedávné době i do Evropy východní (Sobotka, 2013).

Podle Billariho & Kohlera, Ortegy & (2002) byl vývoj odkládání plodnosti ve střední a východní Evropě méně jednotný než v ostatních dříve zasažených makroregionech Evropy. Největším růstem průměrného věku matky si podle těchto autorů prošly země jako Slovinsko, Česko a Maďarsko. Ve většině ostatních zemí tohoto makroregionu byl trend odkládání mateřství mírnější a věk matek zůstal relativně nízký.

K odkládání plodnosti jsou vlivem ekonomického kontextu nejvíce náchylní lidé do 30 let. To spolu s prodloužením doby studia bylo pro generace nastupující na trh práce v Evropě v 70. letech důležitým faktorem pro odkládání založení rodiny. Navíc Neels, Theunynck, & Wood, (2013) prokázali, že odkládání plodnosti vlivem ekonomické krize je více realizováno vzdělanějšími jedinci. Ti mají kariéru na vyšších příčkách svého hodnotového žebříčku, a pokud plánují vstup do rodičovství, chtějí tak učinit v době, kdy to nejméně uškodí jejich kariérenímu růstu. Tuto domněnku potvrzují Šťastná, Slabá, & Kocourková (2017). Ženy s později realizovanou plodností mají větší výdělky.

Pokud se však jedná o nezaměstnanost, větší vliv na rozhodnutí odložit zakládání rodiny má zaměstnanecký status muže nežli ženy. Po 30. roku věku ženy přestává mít současná ekonomická situace vliv na rozhodování o realizaci plodnosti. Zároveň pokud žena starší 30 let zažila 6 až 10 let nazpět nepříznivou situaci na trhu práce, je vyšší pravděpodobnost, že nebude odkládat založení rodiny. Tedy lze říct, že ekonomické determinanty po 30. roce věku přestávají mít na rozhodnutí o zakládání rodiny vliv (Neels, et al., 2013).

2.2.2 Bezdětnost

Bezdětnost je stav, který může být dočasný i trvalý. Dočasným stavem bezdětnosti si projde každý dospělý jedinec, který se dožil pohlavně dospělého věku, tedy 15 let a svou plodnost okamžitě nerealizoval. Dá se tedy tvrdit, že si tímto stádiem života projde téměř každý. V případě trvalé bezdětnosti je nutné rozlišovat dobrovolnou a nedobrovolnou bezdětnost.

V Česku se na konci 90. let se začal zvyšovat podíl bezdětných jedinců plánujících celoživotní bezdětnost, což byl jeden z popudů k práci Haškové jménem Fenomén bezdětnosti z roku 2006. Tato autorka dělí nedobrovolně bezdětné na dvě skupiny, jedna je postižena infertilitou a ta druhá má problémy v sociální či kulturní sféře mezilidských vztahů. Poslední uvedenou skupinou lidí jsou nejčastěji osoby, které nejsou v partnerském vztahu a mají tedy nižší šanci na brzký vstup do rodičovství. Tuto myšlenku potvrzují autorky Šťastná, Slabá, & Kocourková (2017) z šetření Ženy 2016.

Při zkoumání nedobrovolné bezdětnosti z důvodu nižší fekunditní schopnosti s rostoucím věkem ženy je nutné uvažovat s pokrokem medicíny. V posledních desetiletích se zvyšuje šance na početí párům, kterým by dříve tato možnost byla odepřena, a to díky asistované reprodukci. Od hormonální léčby až k náhradní matce na donošení dítěte je dnes mnoho způsobů, jak ukončit nedobrovolnou a neplánovanou bezdětnost páru či pouze pomoci s opětovným vstupem do rodičovství.

Z výsledků Haškové je jasné patrné, že nejen stupeň vzdělání, ale také jeho oborové zaměření má vliv na bezdětnost. Vyšlo najevo, že absolventky humanitní oborů napříč věky 30, 40 a 50 let jsou častěji bezdětné než absolventky oborů například pedagogiky či zemědělství. Jinak se však autorka více soustředila na teorie, proč tomu tak je (viz níže).

Otázku nakolik je tento jev způsoben ekonomickou situací či změnou ve smýšlení potenciálních rodičů žádný autorka neřešila. Je však třeba ocenit skutečnost, že se tímto jevem v českém prostředí autorka zabývá, byť ne se snahou jej více kvantifikovat (Hašková, 2006).

2.3 Zásadní faktory ovlivňující vývoj plodnosti

Vývoj plodnosti ovlivňují jak faktory ekonomické, tak sociální, přičemž je velmi obtížné je v některých případech od sebe odlišit, neboť vlivy ekonomické mají výrazný dopad do sféry sociální, příkladem je nezaměstnanost.

Jedním ze zásadních faktorů ovlivňující plodnost po roce 1989 je zvyšující se význam vzdělání. To způsobuje zvyšující se vzdělanostní úroveň, a to především u žen. Výrazně se zvýšil podíl

žen s ukončeným vysokoškolským vzděláním. Prodloužením doby vzdělávání a nízkou slučitelností vzdělávání s mateřstvím vede k odkladu realizace plodnosti (Kantorová, 2004).

Vzhledem k prodloužení doby závislosti na rodině během doby studia se zvětšuje touha po samostatnosti mladých. Zároveň pro populaci v mladém produktivním věku jsou v současné době obtížnější podmínky k dosažení ekonomické nezávislosti. Příkladem jsou velmi omezené možnosti mladých lidí získat nemovitost do osobního vlastnictví (Rindfuss – Bruner Otto 2008 in Šťastná, Slabá, & Kocourková, 2017). Navíc náklady na výchovu dětí se od dob komunismu výrazně zvýšily a pronatalitní pobídky ze strany státu už nejsou dostatečným důvodem k uspokojení plodnosti, jako tomu bylo v minulosti (Kantorová, 2004).

Snaha žen o větší uplatnění na trhu práce také prodlužuje interval mezi dokončením vzdělání a založením rodiny, nejvíce právě u vysokoškolsky vzdělaných žen. Po změně režimu se díky novým příležitostem nejvíce posunulo časování plodnosti žen s terciárním vzděláním. Ženy tak činily s vidinou stabilizace své pracovní situace a zlepšení pozice při vstupu do mateřství i při následném návratu do práce (Kantorová, 2004). Potvrzuje se také, že muži i ženy s vyšším vzděláním kvůli možným výkyvům na trhu práce plánují vstup do rodičovství, což způsobuje procyklický efekt v souladu s vývojem ekonomiky z hlediska pořízení 1. dítěte (Neels, 2013, str. 53).

S rostoucí nezávislostí žen a jejich rovností s muži ve všech sférách je rozhodnutí ženy o založení rodiny velmi obtížné. Při současné nedostatečné nabídce možností skloubení práce s raným mateřstvím je žena nucena se jisté míry nezávislosti vzdát. Proto je stále nejběžnější model rodiny s ženou dočasně doma a finančně odkázanou na partnera (Kantorová, 2004). To je také jeden z důvodů odkládání plodnosti do vyššího věku. Výhodou je, že později založené rodiny mají lepší ekonomické zajištění, stabilnější vztahy a celkově lépe fungují (Mills, et al., 2011).

Mladší ročníky sice své plány na rodičovství odsouvají, ale páry po 35. roku věku od svých reprodukčních plánů často úplně upouští. V šetření Ženy 2016 se ukázalo, že hlavním důvodem k bezdětnosti žen jsou obtíže při hledání vhodného partnera, a teprve až dalším důvodem jsou zdravotní komplikace alespoň jednoho z partnerů (Šťastná, et al., 2017).

Sociální stimuly, které vedou populaci k odkládání narození prvního potomka, byly a jsou způsobeny změnami priorit a hodnotových žebříčků mladých ročníků. Změna režimu a následná transformace ekonomiky tento jev jen uspořádala a zvýraznila. Proto můžeme pozorovat odkládání vstupu do mateřství na změně úrovně úhrnné plodnosti od roku 1990 v Česku, stejně tak jako ve východní části Německa a ve Slovinsku (Sobotka, 2011). Díky liberalizaci společnosti se tak stává životní rozhodnutí k trvalé a dobrovolné bezdětnosti společensky přijatelné (Hašková, 2006).

Ekonomická nejistota jednotlivců způsobena transformací ekonomiky a společnosti zapříčinila změny v preferovaných formách rodin. Dochází ke zvyšování rozvodovosti a trendu soužití ve faktických manželstvích. Větší šance k naplnění svých reprodukčních plánů mají však páry v manželských svazcích. Ty jsou však poslední desetiletí na ústupu (Mills, et al., 2011).

2.4 Ekonomický cyklus

Tržní ekonomika jako jiné mechanismy procházejí vývojem s cyklickou tendencí. Tento opakující cyklus se nazývá hospodářský nebo ekonomický cyklus. Zda jde o výkyv vývoje cyklický či strukturální lze usoudit podle vývoje jednotlivých odvětví. Pokud ekonomická výkonost jednoho odvětví klesá, zatímco ostatní jsou na vzestupu, jedná se o ekonomický úpadek strukturální nikoliv cyklický.

Existují různé ekonomické teorie vysvětlující ekonomický cyklus, které se liší důrazem na různé aspekty problému. Lze je rozdělit na teorie monetární, vyzdvihující peněžní původ hospodářského cyklu, a na teorie reálného hospodářského cyklu, které kladou důraz na různé negativní šoky v ekonomice vedoucí k poklesu ekonomické aktivity. Tyto teorie se nevyklučují, ale mohou se doplňovat (Holman, 2016).

Významnou roli v ekonomických cyklech kraje hraje vývoj investic, avšak nejčastěji jsou fáze ekonomického cyklu charakterizovány ukazateli ekonomické výkonnosti (HDP) či nezaměstnanosti (Holman, 2016).

V rámci ekonomického cyklu se rozlišují 4 fáze:

1. expanze (zotavení a konjunktura)
2. vrchol
3. recese (pokles)
4. deprese (dno)

Fáze expanze se vyznačuje růstem HDP. Ten je způsoben investiční aktivitou firem, které také poptávají více zaměstnanců. Tím klesá nezaměstnanost. Zároveň v tomto období zpravidla rostou mzdy, což zvyšuje poptávku po spotřebním zboží. Důsledkem je růst cen a také vyšší inflace, což zvyšuje rozdíl mezi nominálním a reálným růstem mezd.

Někteří autoři rozdělují fázi expanze ještě na počáteční oživení a následnou konjunkturu. Ve fázi oživení ekonomika pouze dohání ztráty z období recese. Ve fázi konjunktury se HDP vyvíjí nad tzv. potenciální produkt (Holman, 2016).

Na vrcholu konjunktury dosahují firmy maximálního využití kapacit a mají snahu dále investovat. Ve fázi vrcholu dochází k nasycení trhu, a dochází tedy ke zpomalení až zastavení ekonomického růstu.

Následuje fáze recese. Formálním počátkem této fáze je zpravidla pokles HDP po dvě čtvrtletí za sebou. Firmy v této fázi reagují na nedostatečný prodej úsporami. Snižují produkci a propouštějí své zaměstnance. Nezaměstnanost tedy roste a také mzdy se zpravidla nevyvíjí příznivě. To dále omezuje koupěschopnost obyvatel.

Na konci recese je dosaženo nejnižšího bodu ekonomického cyklu, deprese. Během deprese se produkce udržuje na nízké úrovni, neboť poptávka je nízká z důvodu nízké investiční aktivity a malé koupěschopnosti. Důsledkem je vysoká nezaměstnanost. Inflace v této fázi klesá.

Statistický vztah mezi růstem domácího produktu a mírou nezaměstnanosti vyjadřuje Okunův zákon, který uvádí, že rychlejší růst HDP je spojen s poklesem nezaměstnanosti, ale pokud HDP roste pomalu nebo klesá, nezaměstnanost roste (Holman, 2016).

2.5 Vztah populačního a ekonomického vývoje

V posledních letech se mnoho autorů zabývá spojitostí plodnosti a ekonomického vývoje, zřejmě pod vlivem cyklického ekonomického vývoje a jeho zřejmých důsledků na plodnost. Nejčastěji si pokládají otázku, zda ovlivňuje ekonomický vývoj plodnost, jakým směrem a do jaké míry. Ke kvantitativnímu vyjádření ekonomické situace se nejvíce využívají ukazatele nezaměstnanosti.

Tyto ukazatele reflektují ochotu firem nabírat nové zaměstnance či udržet si ty stávající, a zároveň také přetlak nezaměstnaných osob na trhu práce (Sobotka, et al., 2011). Z pohledu společnosti však nezaměstnanost vyjadřuje ekonomickou nejistotu potenciálních rodičů, která by mohla jejich rozhodnutí o vstupu do rodičovství ovlivnit (Goldstein, et al., 2013).

Jedni z autorů, kteří zkoumali vztah ekonomického vývoje a plodnosti, byli Goldstein, et al., (2013). Autoři srovnávali země Evropy v letech 2001–2011 a vycházeli z hypotézy, že možný pokles plodnosti mohl být způsoben přirozeným koncem gradace plodnosti z minulého století. Sami však předpokládají velké rozdíly mezi 4 makroregiony Evropy. Ke studiu vztahu ekonomického vývoje a plodnosti vytvořili logaritmickou regresní rovnici nezaměstnanosti a především věkově specifické míry plodnosti.

Goldstein, et al. (2013) došli k závěru, že dopad ekonomické krize s vysokou mírou nezaměstnanosti měl vliv na všechny věkové skupiny plánující prvního potomka. Tento vliv byl nejsilnější u nejmladších ročníků a naopak nejméně významný u věkové skupiny 40-44 let. Možným vysvětlením je, že mladší ročníky mají více let k možnému odkládání plodnosti na rozdíl od starších. Dalším možným důvodem je, že nezaměstnanost více postihuje mladší ročníky.

Celkově však autoři docházejí k významnému závěru, že zkoumaný vztah plodnosti a nezaměstnanosti v makroregionech mezi lety 2000-2010 se významně projevil pouze ve dvou zkoumaných makroregionech, a to ve střední a východní Evropě a v jižní Evropě (Goldstein, et al., 2013).

Avšak vliv ekonomického vývoje na pokles plodnosti potvrzují i další autoři. Někteří z nich dokládají tento vliv již od roku 1970 v souvislosti s realizací trendu odkládání plodnosti. Navíc kromě věku zdůrazňují nezanedbatelný vliv pohlaví a dosaženého vzdělání (Neels, et al., 2013).

Zajímavý pohled na vliv ekonomického vývoje na plodnost v Evropě přináší rovněž Adsera (2011) na základě dat o domácnostech z European Community Household Panel Survey ve 13 zemích Evropy v letech 1985–2001. Výsledky ukazují, že od poloviny 80. let docházelo v zemích s vyšší nezaměstnaností k odkládání narození 1., popř. i 2. dítěte. Rychlejší přechod ke 2. dítěti byl spojen se zaměstnáváním žen ve veřejném sektoru nebo s větší možností částečných úvazků.

Tato autorka se nevěnuje pouze Evropě, ale zkoumá vztah plodnosti a ekonomického vývoje také ve státech Latinské Ameriky v období 1950–2003 (Adsera & Menendez, 2011). Protože vztah mezi mírou plodnosti a nezaměstnaností zde nebyl napříč skupinami žen homogenní, využila individuálních dat Demographic and Health Surveys z vybraných zemích. Zjistila tak silnou souvislost mezi nepříznivým ekonomickým vývojem a odkládáním mateřství v případě žen, které byly městské, vzdělanější a mladší. Vztah mezi nezaměstnaností a přechodem na druhé nebo třetí pořadí dítěte bylo naopak silnější pro nejméně vzdělané. (Adsera & Menendez, 2011).

Poslední ekonomická krize projevující se po roce 2008 končila v Evropě rokem 2012 (Comolli, 2017). Pravděpodobně proto prací, které by se zabývaly vztahem ekonomického vývoje a plodnosti s důrazem na poslední ekonomickou krizi, v Česku není mnoho. Spíše výjimkou je tedy práce Kortanové (2016). Autorka se zabývá vlivem ekonomického vývoje na plodnost ve státech EU v letech 2000–2013. Její analýza potvrdila „významný vliv tempa růstu míry nezaměstnanosti na tempo růstu úhrnné plodnosti“ (Kortanová, 2016).

Velmi aktuální je práce Kocourková, et al. (2019). Jejich analýza potvrdila, že i pro ekonomickou krizi, která začala v roce 2008, platí pro evropské státy procyklická reakce plodnosti na hospodářské podmínky, tj. klesá v době ekonomického poklesu. V žádném státě EU „nebyl prokázán pozitivní vliv rostoucí nezaměstnanosti na plodnost.“ (Kocourková, et al., 2019, str. 101). Zároveň bylo potvrzeno, že „dominantním vlivem na vývoj úrovně plodnosti v obdobích krize je negativní efekt ušlých příjmů v situaci zhoršujících se podmínek na pracovním trhu, nikoli pozitivní efekt poklesu nákladů ušlých příležitostí.“ (Kocourková, et al., 2019, str. 101).

Kapitola 3

Výzkumné otázky

Na základě poznatků získaných v rámci zpracování teoretického úvodu této práce bylo upřesněno zadání této práce do podoby následujících výzkumných otázek.

- Jak se vyvíjela plodnost mezi lety 2002 a 2017 v Česku?
- Jak se mezi lety 2002 a 2017 v Česku vyvíjela plodnost podle pořadí dítěte?
- Jak se vyvíjela úroveň nezaměstnanosti v územních celcích Česka mezi lety 2002 a 2017?
- Jak se měnil podíl nezaměstnaných žen na nezaměstnaných celkem v letech 2002-2017 v Česku?
- Jak česká populace reagovala z hlediska plodnosti na vývoj nezaměstnanosti ve zkoumaném období?
- Lze nalézt společné charakteristiky mezi kraji a okresy Česka z hlediska vývoje plodnosti a vývoje nezaměstnanosti?

Kapitola 4

Zdroje dat

Tato kapitola uvádí zdroje dat, jejich možné využití, kvalitu i omezení. Popisuje rovněž způsob jejich získávání.

4.1 Plodnost

K analýze vývoje plodnosti byly na základě studia relevantní literatury využity základní ukazatele vztahující počty narozených dětí k počtu potenciálních matek, tzv. úhrnná plodnost. Kromě (celkové) úhrnné plodnosti, která zahrnuje všechny živě narozené děti v daném roce, byla rovněž sledována úhrnná plodnost podle pořadí narození dítěte. Úhrnná plodnost podle pořadí jako strukturální ukazatel poskytuje informaci o rozložení plodnosti podle pořadí dítěte.

Z důvodu neúplného určení pořadí dítěte v datech o živě narozených podle pořadí dítěte byla pro konzistentnost metodiky a dat této práce vypočtena nejen úhrnná plodnost podle pořadí dítěte, ale také (celková) úhrnná plodnost za celé zkoumané období 2002–2017 a pro všechny použité územní jednotky, tj. Česko, jeho kraje a okresy.

Úhrnná plodnost je na rozdíl od konečné plodnosti transversální ukazatel. K výpočtu úhrnné plodnosti byla použita data středních stavů žen ve věku 15 až 49 let po jednoletých věkových skupinách podle okresů ze dvou zdrojů. Od roku 2007 byl zdrojem ČSÚ, na jehož webu jsou tato data volně dostupná. Pro období 2002–2006 nebyla data veřejně dostupná, ale poskytla je Katedra demografie a geodemografie PřF UK.

Ani druhá část dat potřebných k výpočtu úhrnné plodnosti, tj. počty narozených dětí podle věku matky, pořadí dítěte a okresu narození mezi lety 2002–2017, není veřejně dostupná v potřebné přesnosti. ČSÚ zveřejňuje v demografických ročenkách krajů a okresů kromě celkové úhrnné plodnosti pouze celkové počty narozených a jejich rozdělení zvlášť podle věku matky v 5letých věkových skupinách a zvlášť podle pořadí dítěte.

Výpočet úhrnné plodnosti podle pořadí dítěte vyžaduje pro daný rok a územní jednotku údaje o počtech živě narozených dětí zároveň podle:

- věku matky (jednoleté generace)
- pořadí dítěte

Tato data, jejichž zdrojem je ČSÚ, pro práci poskytla Katedra demografie a geodemografie PřF UK na základě povolení ČSÚ.

4.2 Ekonomický vývoj

Pro hodnocení ekonomického vývoje ve srovnání s vývojem plodnosti se nejčastěji používají ukazatele ekonomické výkonnosti, jako jsou hrubý domácí produkt (HDP) či hrubá přidaná hodnota nebo ukazatele zaměstnanost, resp. nezaměstnanosti (Adserá, 2004). ČSÚ však publikuje ukazatele ekonomické výkonnosti nejvýše za kraje, což je vzhledem k územní podrobnosti této práce nedostatečné, neboť nejmenší použitou územní jednotkou jsou okresy Česka.

Proto byla pro hodnocení ekonomického vývoje krajů i okresů použita nezaměstnanost. Je potřeba zdůraznit, že se jedná o nepřímý ukazatel ekonomického vývoje. Jeho aplikace vycházejí z předpokladu, že v době ekonomického růstu nezaměstnanost klesá a v době ekonomické poklesu nezaměstnanost roste (Holman, 2016).

Standardním ukazatelem nezaměstnanosti, který používá Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (MPSV), resp. jím zřízený Úřad práce ČR (ÚP ČR), je tzv. podíl nezaměstnaných osob. Tento ukazatel vztahuje počet dosažitelných uchazečů o zaměstnání evidovaných ÚP k počtu osob v produktivním věku 15-64 let, a to v procentech. Počet osob v produktivním věku je uváděn dle údajů ČSÚ.

Dosažitelní uchazeči o zaměstnání jsou uchazeči o zaměstnání, kteří mohou bezprostředně nastoupit do zaměstnání při nabídce vhodného pracovního místa, tj. evidovaní nezaměstnaní, kteří nemají žádnou objektivní překážku pro přijetí zaměstnání. Za dosažitelné se nepovažují uchazeči o zaměstnání ve vazbě, ve výkonu trestu, uchazeči v pracovní neschopnosti, uchazeči, kteří jsou zařazeni na rekvalifikační kurzy, nebo uchazeči, kteří vykonávají krátkodobé zaměstnání, a dále uchazeči, kteří pobírají peněžitou pomoc v mateřství nebo kterým je poskytována podpora v nezaměstnanosti po dobu mateřské dovolené. Zároveň údaj o počtu dosažitelných uchazečů zahrnuje osoby ve věku 15 až 64 let.

Do roku 2012 publikoval ÚP ČR tzv. registrovanou míru nezaměstnanosti, což byl celkový počet uchazečů registrovaných ÚP ČR na 100 ekonomicky aktivních obyvatel. Ale už od roku 2002 zveřejňoval nejen celkový počet uchazečů o zaměstnání, ale také počet tzv. dosažitelných uchazečů. Od tohoto roku je tedy možné zjistit podíl nezaměstnaných osob. ÚP ČR publikuje údaje o podílu nezaměstnaných osob pro kraje a okresy zpětně jen od roku 2005.

Pro úplnost je nutné uvést, že ČSÚ publikuje ve statistických ročenkách krajů stále tzv. obecnou míru nezaměstnanosti podle definice Mezinárodní organizace práce (ILO), a to na základě Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS). Obecná míra nezaměstnanosti je počet nezaměstnaných na 100 ekonomicky aktivních osob. Publikovány jsou pouze hodnoty za kraje. Kromě toho publikuje ČSÚ ve statistických ročenkách, popř. v dalších svých přehledech rovněž podíl nezaměstnaných osob na základě dat ÚP ČR, ale jen k 31. 12. každého roku.

Z výše uvedeného vyplývá, že podíl nezaměstnaných osob publikovaný ÚP ČR je jediným ukazatelem ekonomického vývoje, který je možné použít pro kraje i okresy Česka již těsně po roce 2000, konkrétně od roku 2002. Z toho důvodu byl počátek období zkoumaného v této práci proti původním předpokladům posunut z roku 2001 na rok 2002.

Pro období 2002–2004 však ÚP ČR nezveřejnil údaje o podílu nezaměstnaných osob, ale pouze jeden ze dvou údajů potřebný k výpočtu. Kontrolním výpočtem na základě podílu nezaměstnaných osob a počtu dosažitelných uchazečů v období 2005–2017 bylo zjištěno, že počet obyvatel ve věku 15-64 použitý ÚP ČR k výpočtu podílu nezaměstnaných osob není během roku konstantní, ale každý měsíc se mění. Důvodem je zřejmě nedostupnost relevantních údajů o počtu obyvatel pro daný rok minimálně v jeho první polovině (např. střední stav obyvatel).

Z důvodu zajištění konzistence časových řad bylo tedy nutné pro účely této práce provést výpočet podílu nezaměstnaných za celé sledované období 2002–2017 a za všechny použité územní jednotky, tj. Česko, jeho kraje a okresy.

Další otázkou k řešení bylo časové hledisko použitých dat. Uvažován byl podíl nezaměstnaných k 31. 12. nebo roční průměr. Jelikož údaje o plodnosti se vztahují k celému roku, byl z důvodu časové srovnatelnosti plodnosti a nezaměstnanosti v této práci jako jednotný ukazatel ekonomického vývoje za kraje i za okresy použit roční průměr podílu nezaměstnaných (dále „podíl nezaměstnaných“). Ten byl stanoven jako podíl průměrného počtu dosažitelných uchazečů za 12 měsíců v daném roce a počtu obyvatel středního stavu ve věku 15-64 let ve stejném roce.

Zdrojem dat o počtu dosažitelných uchazečů za kraje a okresy Česka byly tzv. měsíční statistiky nezaměstnanosti, které ÚP ČR publikuje k poslednímu dni každého měsíce a které, jak už bylo uvedeno, od roku 2002 obsahují údaje o dosažitelných uchazečích.

Pro zjištění počtu obyvatel středního stavu ve věku 15-64 let podle územních jednotek Česka byl použit stejný zdroj dat jako v případě plodnosti. Pro údaje mezi roky 2007 a 2017 byl zdrojem webový portál ČSÚ. Pro období 2002–2006 nebyla data veřejně dostupná, proto je poskytla Katedra demografie a geodemografie PřF UK.

Podobně jako u plodnosti byl také v případě nezaměstnanosti použit kromě základního ukazatele podíl nezaměstnaných použit také strukturální ukazatel. Vzhledem k zaměření práce, tedy hledání vztahu mezi plodností a nezaměstnaností, byl vybírán ukazatel vyjadřující postavení žen na trhu práce, resp. mezi nezaměstnanými.

V úvahu připadal především podíl nezaměstnaných žen nebo podíl žen na nezaměstnaných. Protože první z nich je silně ovlivněn podílem nezaměstnaných celkem, byl zvolen podíl žen na nezaměstnaných. Ukazatel byl pro období 2002–2017 vypočten za všechny územní jednotky použité v této práci.

Zdroj dat pro tento ukazatel byl stejný jako v případě výpočtu podílu nezaměstnaných, tj. měsíční statistiky nezaměstnanosti zveřejňované ÚP ČR na konci každého měsíce, které

obsahují i údaj o počtu uchazeček o zaměstnání. Opět byly uvažovány nikoliv celkové počty uchazečů, ale pouze uchazeči dosažitelní.

Vzhledem k tématu této práce by bylo optimální soustředit se na sledování žen v plodném věku, tedy ve věku 15-49 let. To však neumožňují data publikovaná ÚP ČR, neboť neobsahují podrobnější věkovou strukturu dosažitelných uchazeček než souhrn ve věku 15-64 let.

Kapitola 5

Metody výzkumu

V této kapitole jsou popsány postupy a zvolené ukazatele. Pro každý ukazatel je vysvětlen důvod jeho použití a způsobu výpočtu.

5.1 Plodnost

Vývoj plodnosti byl hodnocen na základě vývoje úhrnné plodnosti celkové a úhrnné plodnosti podle pořadí dítěte v období 2002–2017. Z územního hlediska byly hodnoty těchto ukazatelů určeny za celé Česko i za všechny jeho kraje a okresy.

Úhrnná plodnost byla pro každou územní jednotku a rok vypočítána na základě počtu žen podle jednoletých věkových skupin ve věku 15–49 let a počtu živě narozených dětí podle věku matky v daném roce.

Stejným způsobem jako celková úhrnná plodnost byla vypočtena úhrnná plodnost podle pořadí dítěte pro dítě 1. pořadí, 2. pořadí a 3. a vyššího pořadí. Celková úhrnná plodnost je pro dané území a rok zároveň součtem hodnot všech těchto tří úhrnných plodností podle pořadí (Pavlík, et al., 1986).

$$up^i = \sum f_x^i$$

$$f_x^i = \frac{N_x^{v,i}}{P_x^z}$$

up^i ... úhrnná plodnost podle pořadí i , tj. průměrný počet dětí na jednu ženu v reprodukčním věku podle pořadí dítěte

P_x^z ... počet žen ve věku x k 1. 7. daného roku

$N_x^{v,i}$... počet živě narozených ve věku matky x a pořadí i

Pokud není uveden index i , jedná se o celkový údaj bez rozlišení pořadí.

Úhrnná plodnost podle pořadí závisí tedy mimo jiné na výši celkové úhrnné plodnosti, proto byl pro hodnocení struktury plodnosti použit také podíl úhrnné plodnost podle jednotlivých pořadí na celkové úhrnné plodnosti.

$$pup^i = \frac{up^i}{up}$$

pup^i ... podíl úhrnné plodnosti podle i-tého pořadí na celkové úhrnné plodnosti;

Parametr i nabývá hodnot 1, 2 a 3+. Také hodnoty těchto ukazatelů byly zpracovány za všechna sledovaná území a roky 2002–2017.

Z důvodu značného objemu dat vytvořených v rámci této práce byla velká pozornost věnována jejich prezentaci a interpretaci.

Pro větší názornost jsou data úhrnné plodnosti celkové i podle pořadí za kraje v letech 2002–2017 prezentována v grafech. Z důvodu větší přehlednosti byly kraje rozděleny vždy do dvou grafů po 7 (západní a východní část Česka) a doplněny průměrem za celé Česko. Nejpodstatnější grafy, kterým je věnován obsírnější komentář, jsou pro snazší orientaci umístěny přímo v textu. Ostatní grafy jsou umístěny v příloze.

Data o úhrnné plodnosti za okresy Česka v letech 2002–2017 jsou pro svůj rozsah uvedena v příloze a rozdělena do dvou tabulek.

V textu je rovněž uveden kartodiagram, který ukazuje mezikrajské rozdíly v úhrnné plodnosti v roce 2017 a zároveň rozdíly mezi kraji ve vývoji tohoto ukazatele ve sledovaném období 2002–2017. Účelem tohoto kartodiagramu je na úrovni krajů Česka ilustrovat stav na konci sledovaného období a porovnat vývoj, který k tomu vedl.

Vývoj úhrnné plodnosti byl pro tento účel vyjádřen jako průměrné tempo růstu úhrnné plodnosti (Vymětal & Žďárek, 2009) v 5 dílčích 3letých časových intervalech, na které bylo rozděleno sledované období 2002–2017.

$$I(up)_i = \frac{up_i}{up_{i-1}}$$

$$tr(up)_{t,t+n} = \sqrt[n]{I(up)_{t+1} * \dots * I(up)_{t+n}}$$

$I(up)_i$... index meziroční změny úhrnné plodnosti k roku i

$tr(up)_{t,t+n}$... průměrné tempo růstu úhrnné plodnosti mezi roky t a $t+n$, kde n je počet sledovaných let

V případě kartodiagramu parametr t nabývá hodnot 2002, 2005, 2008, 2011 a 2014 a parametr n má hodnotu 3. Průměrné tempo růstu úhrnné plodnosti bylo pro lepší grafické znázornění uváděno v procentech změny:

$$tr\%(up)_{t,t+n} = (tr(up)_{t,t+n} - 1) * 100$$

Hodnoty upraveného průměrného tempa růstu úhrnné plodnosti byly v kartodiagramu znázorněny v grafech podle krajů.

5.2 Ekonomický vývoj

Ekonomický vývoj Česka a jeho územních jednotek až do úrovně okresů byl hodnocen na základě vývoje průměrného ročního podílu nezaměstnaných (ČSÚ, 2012).

$$pn = \frac{\emptyset DUZ_{15-64}}{P_{15-64}} \cdot 100$$

pn ... průměrný podíl nezaměstnaných v daném roce v %

$\emptyset DUZ_{15-64}$... průměrný počet dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let evidovaných na ÚP ČR v daném roce

P_{15-64} ... počet obyvatel ve věku 15–64 let k 1. 7. daného roku

Průměrný počet dosažitelných uchazečů o zaměstnání byl stanoven jako průměr měsíčních údajů ÚP ČR v daném roce.

Další použitým ukazatelem, který využívá data ÚP ČR, je průměrný roční podíl žen na nezaměstnaných.

$$pnz = \frac{\emptyset DUZ_{15-64}^z}{\emptyset DUZ_{15-64}} \cdot 100$$

pnz ... průměrný podíl žen na nezaměstnaných v daném roce v %

$\emptyset DUZ_{15-64}^z$... průměrný počet dosažitelných uchazeček o zaměstnání ve věku 15–64 let evidovaných na ÚP ČR v daném roce

Průměrný počet dosažitelných uchazeček o zaměstnání byl vypočten jako průměr měsíčních údajů v daném roce.

Prezentace dat o ekonomickém vývoji vycházela ze stejných principů jako v případě plodnosti. Vývoj podílu nezaměstnaných podle krajů je prezentován v textu ve dvou grafech pro západní a východní část Česka.

Na okresní úrovni je vývoj obou ukazatelů, podílu nezaměstnaných i podílu žen na nezaměstnaných prezentován v příloze. Každý z nich je z důvodu rozsahu rozdělen do dvou samostatných tabulek.

Také vývoj podílu zaměstnanosti na úrovni krajů byl podobně jako úhrnná plodnost zpracován do podoby kartodiagramu v příloze. Také vývoj tohoto ukazatele byl znázorněn na základě průměrné roční změny podílu nezaměstnanosti ve stejných časových intervalech jako v případě plodnosti.

$$I(pn)_i = \frac{pn_i}{pn_{i-1}}$$

$$tr(pn)_{t,t+n} = \sqrt[n]{I(pn)_{t+1} * \dots * I(pn)_{t+n}}$$

$I(pn)_i$... index meziroční změny podílu nezaměstnaných k roku i

$tr(pn)_{t,t+n}$... průměrné tempo růstu podílu nezaměstnaných mezi roky t a t+n, kde n je počet sledovaných let

Pro kartodiagram parametr t nabývá hodnot 2002, 2005, 2008, 2011 a 2014 a n je 3. Průměrné tempo růstu podílu nezaměstnaných je uváděna opět s úpravou na procenta změny:

$$tr\%(pn)_{t,t+n} = (tr(pn)_{t,t+n} - 1) * 100$$

Podklad kartodiagramu tvoří diferenciací krajů podle podílu nezaměstnaných v roce 2017. Hodnoty průměrné roční změny tohoto ukazatele pro zvolené časové intervaly jsou prezentovány za jednotlivé kraje.

5.3 Srovnání vývoje plodnosti a nezaměstnanosti

Srovnání vývoje plodnosti a nezaměstnanosti bylo nejprve provedeno pro celé Česko. Graficky porovnány byly hodnoty obou hlavních ukazatelů, tj. úhrnné plodnosti a podílu zaměstnanosti v období 2002–2017. Z důvodu velkých rozdílů v hodnotách použitých ukazatelů ve sledovaném období byla v grafu použita pro úhrnnou plodnost hlavní osa a pro podíl zaměstnaných vedlejší osa. Tento graf je součástí textu.

Stejný způsob prezentace srovnání vývoje plodnosti a nezaměstnanosti byl použit také pro srovnání na úrovni krajů Česka. Pro snazší porovnání krajů navzájem a také úsporu místa byly do každého grafu umístěny údaje ze dvou sousedních krajů (kraje jsou řazeny podle svého kódu dle ČSÚ). Vznikl tak soubor 7 grafů, které jsou uvedeny v příloze.

Abychom mohli porovnat podíl nezaměstnaných a úhrnná plodnost mezi kraji, byla zde také snaha nastavit stejné meze hlavní i vedlejší osy grafů. Pouze v případě krajů s vysokou nezaměstnaností bylo nutné tyto meze posunout.

Na úrovni okresů Česka bylo nutné pro porovnání vývoje plodnosti a nezaměstnanosti ve sledovaném období použít jiný než grafický nebo tabulkový způsob prezentace dat. Důvodem byla potřeba porovnat zároveň stav a vývoj minimálně dvou hlavních ukazatelů pro 77 okresů Česka.

Jedním z možných řešení je shluková analýza. Tato metoda byla zvolena, neboť bývá využívána jako explorační technika. To znamená, že především hledá společné znaky v souboru na základě většího počtu ukazatelů a nevyžaduje nulovou hypotézu.

5.4 Shluková analýza

Shluková analýza, někdy nazývaná také seskupovací analýza je statistickou metodou například hierarchizace. Tato metoda se zabývá klasifikováním sledovaných případů (v našem případě okresů) na základě vybraných proměnných. Pro tuto práci byla vybrána Wardova metoda shlukování, jejíž cílem je vytvořit skupiny případů s co nejmenšími rozdíly ve shlucích mezi případy a zároveň tak, aby se dané shluky od sebe co nejvíce odlišovaly (Mareš, et al., 2015).

Zpracování dat pro shlukovou analýzu proběhlo v programu SPSS a v rámci Wardovy metody byl použit Euklidův postup měření vzdálenosti. Z důvodu různých měřítek použitých proměnných bylo nutno využít standardizace pomocí z-skórů. Hlavním výstupem analýzy byl dendrogram shlukování.

Parametry pro shlukovou analýzu okresů byly vybrány s ohledem na její cíl, tj. seskupení okresů podle vývoje plodnosti a nezaměstnanosti ve sledovaném období. Musely být tedy zohledněny minimálně hlavní ukazatele pro obě charakteristiky, úhrnná plodnost a podíl zaměstnaných.

Dále byl zahrnut podíl žen na nezaměstnaných. Důvodem pro jeho zařazení mezi parametry shlukové analýzy byla jeho „vypovídací schopnost“. Tento ukazatel je strukturální genderový ukazatel nezaměstnanosti, neboť indikuje pozici žen na trhu práce. Například vyšší hodnota ukazuje relativně horší uplatnění žen na trhu práce.

Naopak do shlukové analýzy nebyly zahrnuty další ukazatele, které jsou analyzovány v této práci, tj. úhrnné plodnosti podle pořadí dítěte. Důvodem byla závislost na celkové úhrnné plodnosti a snaha příliš nezvyšovat počet ukazatelů pro shlukovou analýzu.

Je třeba zdůraznit, že každý ukazatel by měl být pro účely této práce použit dvěma způsoby. Jednak by měl porovnávat okresy ČR podle stavu těsně před projevem ekonomické krize a dále podle jeho vývoje v následujícím období. Otázkou je správná volba těchto časových parametrů zvolených ukazatelů.

Vzhledem k zaměření této práce, tj. hledání vlivu ekonomické krize, která se projevila po roce 2008, na vývoj plodnosti, lze považovat rok 2008 za vhodný pro postihu rozdílů mezi okresy z hlediska stavu před ekonomickou krizí. To platí pro oba ukazatele nezaměstnanosti, tj. podíl nezaměstnaných i podíl žen na nezaměstnaných. V případě úhrnné plodnosti je nutné uvažovat následující rok 2009 (Kocourková, et al., 2019).

Pro postihu změn plodnosti a nezaměstnanost v důsledku krize po roce 2008 byl na základě literatury (Comolli, 2017) stanoven optimální interval 4 roky. Pro ukazatele nezaměstnanosti jsou to tedy roky 2008 a 2012 a pro ukazatel plodnosti roky 2009 a 2013.

Nově byl pro potřeby shlukové analýzy (analogicky k úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných) vytvořen ukazatel průměrné tempo růstu podílu žen na nezaměstnaných.

$$I(pn)_i = \frac{pzn_i}{pzn_{i-1}}$$

$$tr(pzn)_{t,t+n} = \sqrt[n]{I(pzn)_{t+1} * \dots * I(pzn)_{t+n}}$$

$I(pzn)_i$... index meziroční změny podílu žen na nezaměstnaných k roku i

$tr(pzn)_{t,t+n}$... průměrné tempo růstu podílu žen na nezaměstnaných mezi roky t a $t+n$, kde n je počet sledovaných let

V tomto případě nabývá t hodnoty 2008 a n hodnoty 4. To samé platí pro průměrnou roční změnu podílu nezaměstnaných (viz podkapitola 5.2). Pouze u podílu úhrnné plodnosti nabývá t hodnoty 2009 (viz podkapitola 5.1).

Do shlukové analýzy okresů Česka tedy vstupují tři ukazatele stavu a tři ukazatele vývoje:

- úhrnná plodnost 2009
- podíl nezaměstnaných 2008
- podíl žen na nezaměstnaných 2008
- průměrné tempo růstu úhrnné plodnosti 2009–2013
- průměrné tempo růstu podílu nezaměstnaných 2008–2012
- průměrné tempo růstu podílu žen na nezaměstnaných 2008–2012

Kapitola 6

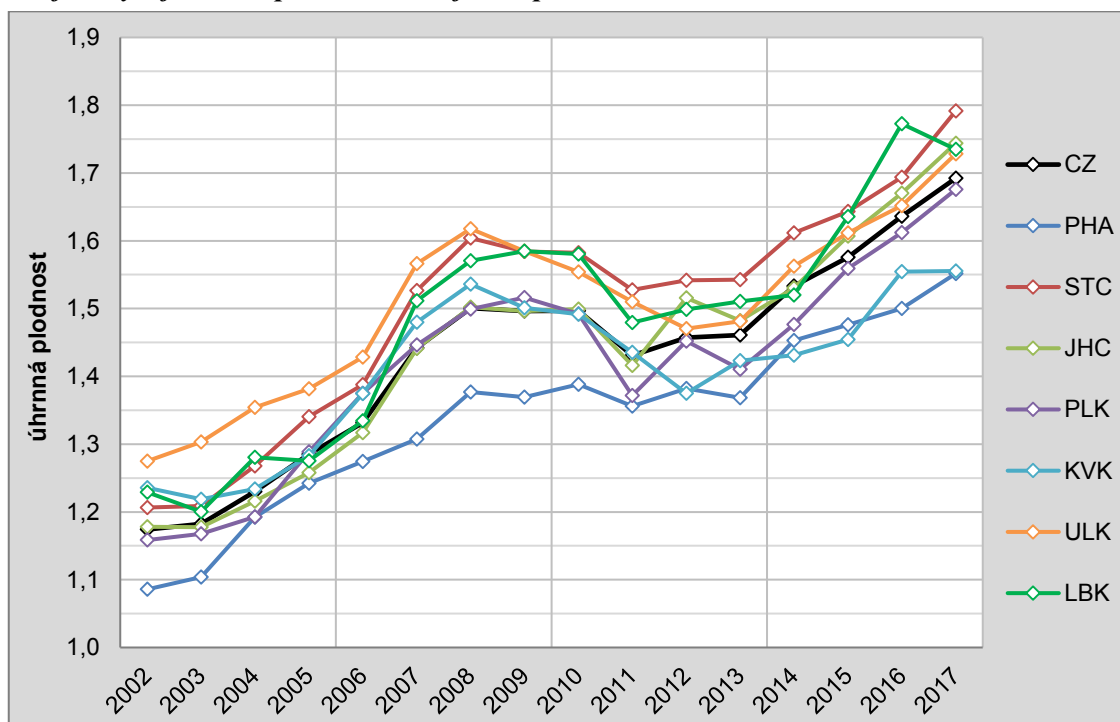
Analýza vývoje plodnosti a nezaměstnanosti v Česku po roce 2000

V této kapitole jsou uvedeny výsledky vlastních analýz provedených v rámci této práce. Zabývají se vývojem plodnosti a nezaměstnanosti i jejich vybranými strukturálními ukazateli.

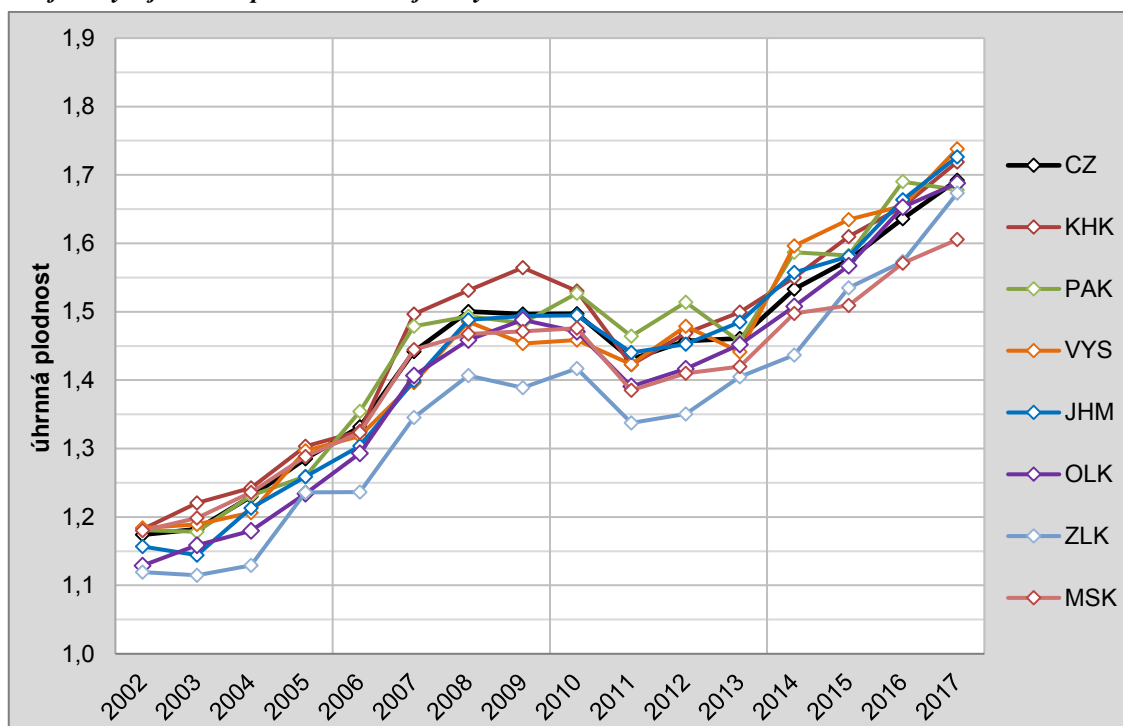
6.1 Úhrnná plodnost po roce 2000

Podle vývoje úhrnné plodnosti, lze tvrdit, že ve zkoumaném období 2002–2017 prošlo Česko poměrně dynamickým vývojem (viz Graf 1 a 2).

Graf 1: Vývoj úhrnné plodnosti v krajích západní části Česka v letech 2002–2017

Zdroj dat: ČSÚ a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Graf 2: Vývoj úhrnné plodnosti v krajích východní části Česka v letech 2002–2017

Zdroj dat: ČSÚ a vlastní výpočty, **Zpracováno v:** Microsoft Excel

Nejnižší plodnost za celé sledované období mělo Česko v roce 2002 (1,17 dítěte na ženu). Následovalo období růstu úhrnné plodnosti. Mezi roky 2002 a 2008 úhrnná plodnost v Česku rostla o 4 % ročně (Příloha 1), avšak mezi roky 2006 a 2007 vzrostla o 8 %.

Plodnost v Česku do roku 2008 vystoupala na 1,5 dítěte. Následovalo krátké období stagnace do roku 2010. Ovšem v roce 2011 klesla na 1,43 dítěte na matku, tj. meziročně o více než 4 %.

Po roce 2011 úhrnná plodnost v Česku trvale a poměrně rychle stoupala až do roku 2017. Nejvyšší meziroční růst nastal mezi roky 2013 a 2014, a to o 5 %. Tento vývoj zapříčinil, že v roce 2017 úhrnná plodnost v Česku činila 1,69 dítěte na matku

Na krajské úrovni na začátku sledovaného období, tedy v roce 2002, mělo nejnižší plodnost Hlavní město Praha s hodnotou úhrnné plodnosti 1,08. Za Prahou v tomto roce následoval Zlínský a Olomoucký kraj s úhrnnou plodností okolo 1,12 dítěte na ženu. Naopak nejvyšší úhrnnou plodnost měl Ústecký kraj, který měl hodnotu tohoto ukazatele 1,28 dítěte na ženu.

Mezi roky 2002 a 2003 v některých krajích úhrnná plodnost mírně klesla. To se týkalo Libereckého, Karlovarského a Jihomoravského kraje. V následujícím období až do roku 2008 úhrnná plodnost rostla ve všech krajích Česka. Jedinou výjimkou byl Liberecký kraj v roce 2005, kdy meziročně úhrnná plodnost klesla o 0,4 %. Nejrychleji rostla úhrnná plodnost ve většině krajů mezi roky 2006 a 2007, a to za celé sledované období. Nejvýrazněji rostly kraje Liberecký a Královehradecký, které měly meziroční změnu úhrnné plodnosti okolo 13 % (Příloha 1).

V roce 2008 měly nejvyšší úhrnnou plodnost ze všech 14 krajů Česka kraje Ústecký a Středočeský, a to více než 1,6 dítěte na ženu, což byla vyšší plodnost, než měly Karlovarský kraj a Praha v roce 2017.

Pokles úhrnné plodnosti ve většině krajů započal už v roce 2009 (viz Příloha 1). Jediný rok, kdy úhrnná plodnost klesala ve všech krajích, byl rok 2011. Tento rok byly kraje s nejnižší úhrnnou plodností pod 1,4 dítěte (kromě Prahy) Zlínský a Karlovarský kraj. Krajem s největším poklesem byl Plzeňský kraj, kde úhrnná plodnost klesla mezi roky 2010 a 2011 o 8 %.

V následujících letech se úhrnná plodnost opět vrátila k rostoucímu trendu. Ten však nebyl jednoznačný, neboť ve většině krajů se v tomto období projevil meziroční pokles. Například v Pardubickém kraji úhrnná plodnost v roce 2013 klesla skoro o 4 %, v dalším roce však vzrostla o 9 %. Podobný případ se stal na Vysočině, kde se ve stejných letech změnil vývoj plodnosti z poklesu o 3 % na růst o 11 % meziroční změny úhrnné plodnosti.

Na konci sledovaného období v roce 2017 byly jediné kraje s úhrnnou plodností nižší než 1,6 dítěte na ženu Hlavní město Praha a Karlovarský kraj. Naopak nejvyšší hodnotu tohoto ukazatele v Česku měl Středočeský kraj, kde se úhrnná plodnost blížila hodnotě 1,8.

Výše uvedený vývoj se promítl do změn pozice krajů z hlediska úhrnné plodnosti. Některé kraje si udržují své pořadí v konkurenci ostatních krajů, jiným se naopak v čase pozice vůči ostatním změnila. Například Ústecký kraj měl mezi kraji Česka od roku 2002 do roku 2009 nejvyšší úhrnnou plodnost. V následujících letech se už ale tomuto postavení vzdaloval. Jeho opakem je Středočeský kraj, který ze 4. místa podle nejvyšší hodnoty úhrnné plodnosti v roce 2003, se už v roce 2010 posunul na 1. místo. Pouze v roce 2016 jej předstihl kraj Liberecký.

Ve vývoji plodnosti podle krajů Česka si Hlavní město Praha udržuje výjimečné postavení. Ze 16 sledovaných let pouze 6 let neměla Praha nejnižší úhrnnou plodnost ze všech českých krajů. Přitom Praha měla nejnižší úhrnnou plodnost na začátku i na konci sledovaného období. Podobným vývojem si ve zkoumaném období prošel Zlínský kraj. Ten měl kromě posledních 3 let vždy druhou nejnižší či nejnižší úhrnnou plodnost z krajů Česka.

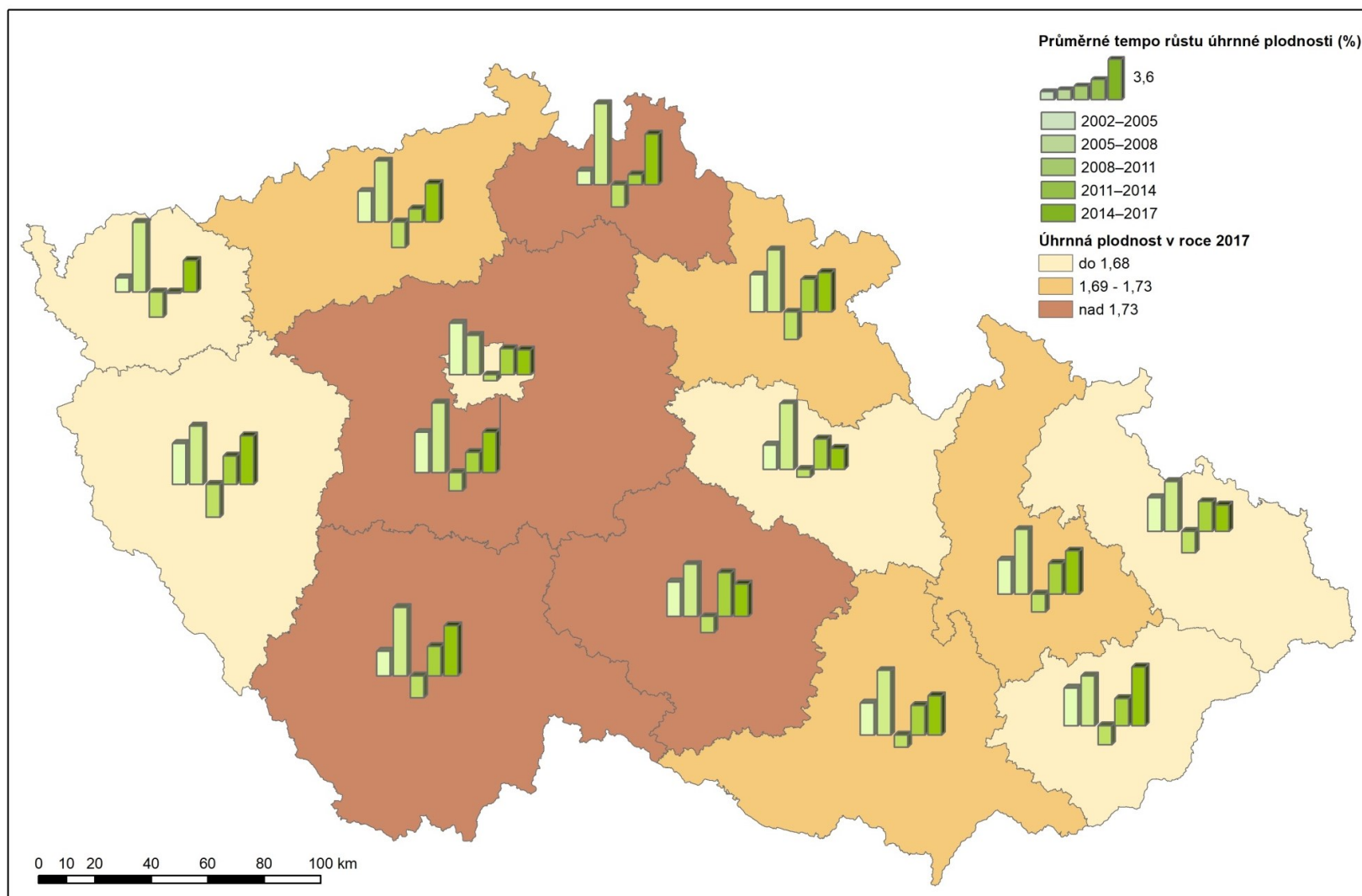
Za zmínku určitě stojí, že na konci sledovaného období mezi roky 2016 a 2017 klesla nebo stagnovala úhrnná plodnost ve třech krajích Česka. Pokles nastal v Libereckém a Pardubickém kraji, stagnace v kraji Karlovarském.

V roce 2017 měly menší než průměrné hodnoty tohoto ukazatele kraje na západě (Plzeňský a Karlovarský kraj) a na východě Česka (Zlínský a Moravskoslezský kraj) a dále Pardubický kraj a Hlavní město Praha. Výrazně nadprůměrnou plodnost měly kraje tvořící souvislý pás od severu k jihu (Liberecký, Středočeský, Jihočeský kraj a Kraj Vysočina) (viz Obrázek 1).

Ve všech krajích Česka mezi roky 2008 a 2011 úhrnná plodnost klesla, zatímco ve všech ostatních intervalech rostla. Jedinou výjimkou byl Karlovarský kraj, kde úhrnná plodnost mezi roky 2011 a 2014 pouze stagnovala.

Vývoj úhrnné plodnosti v Česku na úrovni okresů v letech 2002–2017 dokládají Přílohy 2 a 3.

Obrázek 1: Vývoj úhrnné plodnosti v Česku mezi lety 2002–2017

Zdroj dat: ČSÚ a vlastní výpočty, **Zpracováno v:** Microsoft Excel a ARCMAP

V rámci Středočeského kraje patří okresy Kutná Hora či Příbram k těm s nižší úhrnnou plodností, obzvláště na začátku sledovaného období. Naopak okresy s nejvyšší plodností i v rámci Česka jsou Praha-východ a Praha-západ. Oba si dlouhodobě udržely jedny z nejvyšších úhrnných plodností, a to i v době klesání plodnosti po roce 2009. Praha-západ měla v letech 2008 a 2009 úhrnnou plodnost 1,81, což je více, než měla po zbytek sledovaného období.

V Jihočeském kraji je okresem s nižší úhrnnou plodností Jindřichův Hradec. Vyšší plodnost měl Český Krumlov, i přes svou vysokou nezaměstnanost.

Okresy Plzeňského kraje měly po většinu zkoumaného období spíše průměrnou či podprůměrnou úhrnnou plodnost v rámci Česka, přičemž rozdíly mezi nimi byly malé. Po většinu sledovaného období mají nižší úhrnnou plodnost okresy Rokycany a Plzeň-město. V roce 2017 dosáhly vyšších hodnot okresy Plzeň-jih (1,80) a Tachov (1,77), po dva roky i Domažlice (1,71).

Mezi třemi okresy Karlovarského kraje jasně vybočují Karlovy Vary. Tento okres se po roce 2009 zařadil mezi okresy s nejnižší plodností v Česku. Například na konci sledovaného období měl úhrnnou plodnost pouze 1,47, což bylo nejméně ze všech 77 okresů.

Všechny okresy Ústeckého kraje patřily k okresům s vyšší plodností v Česku. To platilo zejména na začátku sledovaného období. Nejvyšší plodnost si udržují okresy Děčín a Ústí nad Labem, které v roce 2002 měly úhrnnou plodnost 1,29 a 1,33 dítěte. Po roce 2009 byl růst úhrnné plodnosti v některých okresech pomalejší (Most, Chomutov, Teplice).

Okresy Libereckého kraje patří v rámci Česka k těm se spíše vyšší úhrnnou plodností. Nejvyšší hodnoty tohoto ukazatele během sledovaného období dosahoval nejčastěji okres Liberec. Přesto prvenství v úhrnné plodnosti dosáhl v roce 2016 s hodnotou 1,89 okres Jablonec nad Nisou.

Okresy Královéhradecké kraje měly ve zkoumaném období převážně nadprůměrnou úhrnnou plodností. V posledních letech zaostává za průměrným vývojem Česka zejm. okres Trutnov.

V Pardubickém kraji si pouze okres Ústí nad Orlicí udržoval po většinu sledovaného období pozici mezi okresy s vyšší úhrnnou plodností v Česku. Okres Pardubice měl mezi lety 2002 a 2005 naopak jednu z nejnižších plodností mezi okresy v Česku.

Kraj Vysočina má okresy velmi diferencované, pokud se jedná o vývoj úrovně plodnosti mezi lety 2002–2017. Zatímco okres Jihlava patří mezi okresy s vyšší plodností, okresy Pelhřimov a Třebíč lze zařadit k okresům s nejnižší úhrnnou plodností.

V Jihomoravském kraji se zřetelně odlišují okresy Břeclav a Hodonín velmi nízkou úhrnnou plodností, a to i v rámci Česka. Jejich opakem je okres Brno-venkov, který se z průměrných hodnot plodnosti v roce 2002 v posledních 5 letech zkoumaného období dostal mezi 10 okresů Česka s nejvyšší úhrnnou plodností.

Okresy Olomouckého kraje patří v rámci Česka k okresům s nízkou plodností. Extrémem je v posledních letech okres Jeseník, který například v roce 2016 měl nejnižší úhrnnou plodnost

ze všech okresů v Česku (1,44). Opakem tohoto okresu byl okres Olomouc, který v posledních letech patří spíše do poloviny okresů s vyšší úhrnnou plodností.

Zlínský kraj je hned po Praze krajem s nejnižší úhrnnou plodností, což se projevuje i na úrovni okresů. Mírně se vymyká okres Vsetín, který měl v roce 2017 úhrnnou plodnost 1,71 dítěte na ženu, tedy vyšší než byl průměr Česka.

Také okresy Moravskoslezského kraje patří k těm s nižší úhrnnou plodností v Česku. Před rokem 2009 však některá okresy tohoto kraje měly v rámci ČR plodnost nadprůměrnou (Ostrava, Nový Jičín, Bruntál). V posledních letech je v tomto ukazateli nejhůře okres Karviná.

6.2 Úhrnná plodnost podle pořadí a její podíly na úhrnné plodnosti

Úhrnná plodnost podle jednotlivých pořadí je v následujícím textu hodnocena samostatně i jako podíl na celkové úhrnné plodnosti. Hodnoceny byly pouze kraje, neboť okresy jsou příliš malé územní celky pro tuto podrobnost úhrnné plodnosti.

První pořadí

Úhrnná plodnost prvního pořadí byla v roce 2002 v Česku 0,56 a v dalších letech rostla velkým tempem (v roce 2004 o více 6 %) až na 0,74 dítěte prvního pořadí v roce 2008. Trend růstu se však stejně jako u celkové úhrnné plodnosti v roce 2009 změnil a úhrnná plodnost prvního pořadí v dalších letech zrychlujícím tempem klesala. V roce 2011 klesla nejnižší na 0,70 dítěte. Poté opět začal růst úhrnné plodnosti prvního pořadí v Česku.

Pokud se jedná o podíl úhrnné plodnosti prvního pořadí na celkové úhrnné plodnosti, Česko mělo nejnižší podíl narozených v prvním pořadí na začátku sledovaného období, a to necelých 48 %. Během následujících let tento podíl osciloval, ale po 16 letech vývoje, v roce 2017, se dostal téměř na 51 % (viz Přílohy 4 a 5). Tento fakt spolu se zvyšující se úhrnnou plodností indikuje, že se zřejmě ve větší míře realizoval dříve odkládaný vstup do mateřství.

Nejnižší plodnost prvního pořadí s hodnotami kolem 0,52 dítěte na matku měly v roce 2002 Kraj Vysočina, Královehradecký a Zlínský kraj. Naopak nejvyšší plodnost v tomto roce měl kraj Ústecký, Karlovarský a Hlavní město Praha (přibližně 0,59).

V roce 2007, kdy rostla jak celková úhrnná plodnost, tak úhrnná plodnost prvního pořadí, dochází ke krátkodobému snížení podílu úhrnné plodnosti prvního pořadí na celku ve všech krajích kromě Prahy. Podíly plodnosti prvorozených byla u některých krajů nižší než na počátku sledovaného období, tj. v roce 2002.

V posledním roce zkoumaného období se v úhrnné plodnosti prvního pořadí posunul na nejvyšší příčku Středočeský kraj s 0,90 dítěte na ženu. Naopak Karlovarský kraj se od roku 2015 drží na posledním místě, v roce 2017 s úhrnnou plodností 0,77 dítěte.

Jak bylo již uvedeno, Praha si drží ve vývoji plodnosti výjimečné postavení a platí to i o podílu úhrnné plodnosti prvního pořadí. Ani ty nejvyšší hodnoty podílů úhrnné plodnosti prvního pořadí na celkové úhrnné plodnosti ve všech ostatních krajích nedosahují za sledované období

výše podílu Prahy v roce 2002, kdy měla podíl nejmenší. Jednou z příčin je pochopitelně nižší celková úhrnná plodnost v Praze.

Zatímco ostatní kraje vykazovaly rostoucí tendenci vývoje podílu úhrnné plodnosti prvního pořadí po většinu zkoumaného období s výjimkou let 2007–2010, Praha dosáhla maxima podílu v roce 2007, kdy velká část krajů měla jednu z nejnižších hodnot tohoto ukazatele.

Celkově lze shrnout, že křivka vývoje úhrnné plodnosti prvního pořadí kopíruje celkovou úhrnnou plodnost. Při pohledu na vývoj plodností prvního pořadí dítěte podle krajů lze pozorovat větší stabilitu pořadí krajů než v případě úhrnné plodnosti celkem.

Druhé pořadí

Úhrnná plodnost druhého pořadí v Česku mezi roky 2002 a 2017 si prošla podobným vývojem jako celková úhrnná plodnost (viz Přílohy 6 a 7). V roce 2002 byla úhrnné plodnosti druhého pořadí v Česku nejnižší, a to 0,43. Postupně hodnota tohoto ukazatele rostla až na 0,56 dítěte na ženu v roce 2010. Nejvyšší meziroční změna nastala v roce 2007, a to o 11 %. Po následném propadu, který skončil v roce 2013, stoupala úhrnná plodnost druhého pořadí dítěte v Česku až nejvyšší hodnotu sledovaného období v roce 2017 (0,60 dítěte).

Podíl úhrnné plodnosti podle druhého pořadí na celkové úhrnné plodnosti v Česku dosáhl nejvyšší hodnoty v roce 2010 (38 %). Poté následoval pokles až na 35 % v roce 2017, což je nejmenší podíl za zkoumané období.

Na úrovni krajů úhrnná plodnost druhého pořadí byla nejnižší v Praze v roce 2002. Ta jako jediná z krajů začínala sledované období s úhrnnou plodností druhého pořadí nižší než 0,40. Během následujících let byl ve všech krajích Česka zřejmý rostoucí trend plodnosti druhého pořadí, který vrcholil mezi lety 2008 a 2010. Jediným krajem, který v tomto období přesáhl úhrnnou plodnost druhého pořadí 0,60, byl Královéhradecký kraj v roce 2010.

Období stagnace mezi roky 2010 a 2013 vystřídal růst úhrnné plodnosti druhého pořadí, takže většina krajů dosáhla v roce 2017 svého maxima ve sledovaném období. Výjimkou byly kraje Karlovarský, Ústecký a Královéhradecký. Nejvyšší hodnotu úhrnné plodnosti druhého pořadí ze všech krajů za celé sledované období dosáhl Středočeský kraj v roce 2017 (0,67). Tento kraj měl ze 16 sledovaných let 10krát nejvyšší úhrnnou míru druhého pořadí mezi kraji ČR.

Dalšími kraji s vysokým podílem úhrnné plodnosti druhého pořadí byl Kraj Vysočina či Královéhradecký kraj. Od roku 2012 až do roku 2017 ve všech krajích Česka pozorujeme klesající trend podílu úhrnné plodnosti druhého pořadí.

Zajímavým vývojem podle výše úhrnné plodnosti druhého pořadí si během sledovaného období prošel Ústecký kraj. Z prvních 4 míst mezi lety 2002 a 2008 se dostal na poslední 4 místa v posledních 3 letech zkoumaného období.

Podle dosavadní analýzy plodnosti lze tvrdit, že Zlínský kraj byl ve sledovaném období jedním z krajů s dlouhodobě nejnižší úhrnnou plodností v Česku. Oproti ostatním krajům má však významnější podíl úhrnné plodnosti druhého pořadí.

V pořadí úhrnné plodnosti druhého pořadí dítěte je Praha opět na posledním místě téměř po všechna sledovaná léta stejně jako v celkové úhrnné plodnosti. Z toho lze usuzovat, že nízká úhrnná plodnost Prahy je způsobena nízkou plodností druhého a vyššího pořadí.

Podle podílu úhrnné plodnosti druhého pořadí na celkové úhrnné plodnosti byl na tom ze všech krajů nejhůře Karlovarský kraj v roce 2002. Naopak nejvyšší podíl měl v tomto roce Kraj Vysočina, který dosáhl na 39 % podílu. V letech 2009 až 2012, kdy celková úhrnná plodnost stagnovala nebo klesala, byly podíly úhrnných plodností podle druhého pořadí napříč kraji nejvyšší. Z toho lze usuzovat, že si v tomto období páry pořizovaly častěji druhé dítě.

Třetí a vyšší pořadí

Úhrnná plodnost třetího a vyššího pořadí dítěte v Česku se po celé sledované období pohybovala okolo 0,2 dítěte na ženu a lze sledovat jen nepatrný růst (viz Přílohy 8 a 9). Naopak podíl úhrnné plodnosti třetího a vyššího pořadí na celkové úhrnné plodnosti klesl ze 17 % v roce 2002 na 14 % v roce 2017. Tedy jak stoupá realizace odkládané plodnosti, zmenšuje se podíl úhrnné plodnosti třetího a vyššího pořadí dítěte, byť samotná úroveň úhrnné plodnosti daného pořadí zůstává téměř stejná.

Mezi kraji se úhrnná plodnost třetího a vyššího pořadí díky minimálnímu rozpětí příliš nediferencuje. Praha má po celé sledované období nejnižší úroveň úhrnné plodnosti daného pořadí stejně tak jako jeho podíl. Podobně jako ona byly na tom Plzeňský a Jihomoravský kraj. Hypoteticky to lze vysvětlit horší dostupností bydlení ve velkých krajských městech, která neumožňuje příliš velkou rodinu.

6.3 Vývoj podílu nezaměstnaných

Ekonomický vývoj Česka po roce 2000 byl poměrně dynamický, neboť byl výrazně spojen s vývojem hospodářství EU, a tím i s globálním ekonomickým vývojem. Do ekonomiky Česka se promítl ekonomický růst po roce 2000, který se zde projevil zejm. v letech 2005 až 2008. Následoval propad ekonomiky v letech 2009 a 2010 a po něm poměrně dlouhé období ekonomické stagnace až do roku 2014. Teprve pak nastalo oživení ekonomiky Česka, které je patrné až do konce zkoumaného období, tj. do roku 2017.

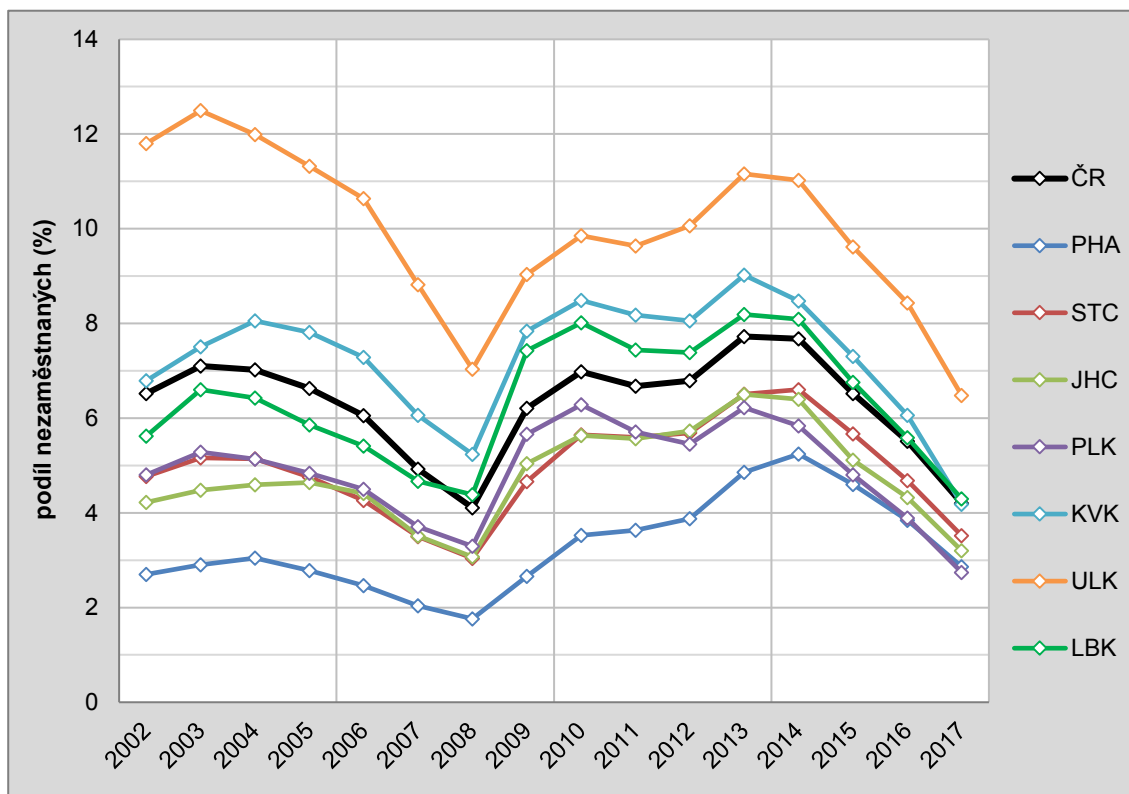
Tyto trendy vývoje ekonomiky Česka dokládá rovněž vývoj nezaměstnanosti, konkrétně vývoj podílu nezaměstnaných (viz Graf 3).

V roce 2003 dosáhl roční průměr podílu nezaměstnaných v Česku nejvyšší hodnoty za celou první polovinu sledovaného období 2002–2017 (7,1 %). Následoval pokles až na 4,1 % v roce 2008. Po roce 2003 klesal podíl nezaměstnaných v Česku stále rychlejším tempem až do roku 2007. Zatímco mezi roky 2003 a 2004 se podíl nezaměstnaných snížil pouze o 1 %, mezi roky 2006 a 2007 činil tento pokles 19 %. V roce 2008, kdy se v Česku již projevíly známky ekonomické krize, klesla hodnota podílu nezaměstnaných již jen o 17 %.

V letech 2009–2010 nastal v Česku prudký růst nezaměstnanosti, když se v roce 2010 podíl nezaměstnaných přiblížil hodnotě z roku 2003 (7,0 %). V dalších letech podíl nezaměstnaných

spíše stagnoval, ale mezi roky 2012 a 2013 došlo ještě k jeho výraznému navýšení, a to na 7,7 %, což představuje relativní meziroční nárůst o 14 %.

Graf 3: Vývoj podílu nezaměstnaných v krajích západní části Česka v letech 2002–2017

Zdroj dat: MPSV a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

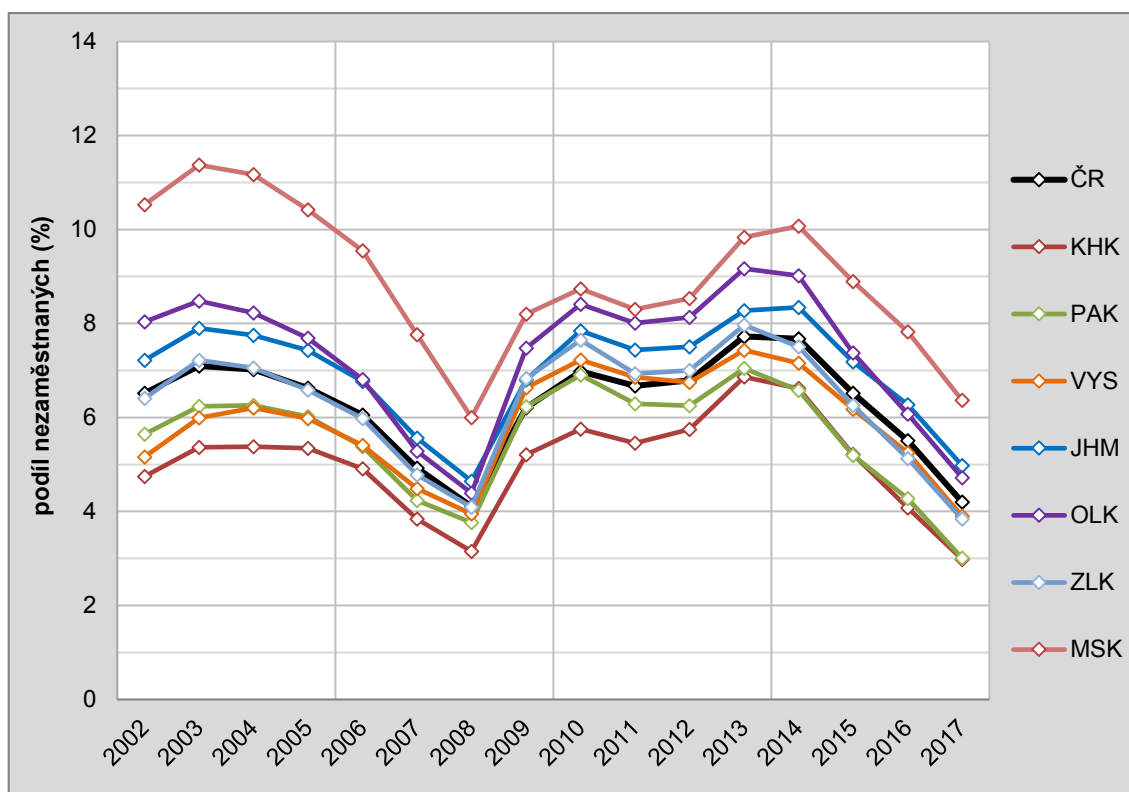
Po roce 2014 podíl nezaměstnaných v Česku rychle klesal ze 7,7 % v roce 2014 na 4,2 % v roce 2017. Tempo poklesu se zvyšovalo z 15 % mezi roky 2014 a 2015 až na 24 % mezi roky 2016 a 2017.

Velmi zajímavé je mezikrajské srovnání vývoje podílu nezaměstnaných v letech 2002–2017. Z důvodu přehlednosti jsou kraje Česka opět rozděleny do dvou grafů. Podíl nezaměstnaných v západní části Česka je v Grafu 3, východní část v Grafu 4 Průměr Česka je uveden v obou grafech.

Základní trendy vývoje podílu nezaměstnaných byly ve sledovaném období ve všech krajích shodné s průměrným vývojem Česka. Některé rozdíly jsou patrné spíše v intenzitě změn (viz Graf 3 a 4).

Dále zřejmé, že v západní části Česka byly ve zkoumaném období větší rozdíly mezi kraji podle podílu nezaměstnaných. To je způsobeno nejen tradičně nižším podílem nezaměstnaných v Praze, ale především větší nezaměstnanosti v Ústeckém kraji.

Ústecký kraj měl po celé sledované období nejvyšší nezaměstnanost ze všech 14 krajů Česka. Následoval ho kraj Moravskoslezský, a to rovněž po celé sledované období. Oba kraje se od ostatních krajů nejvíce lišily na začátku zkoumaného období. V roce 2003 byl roční průměr podílu nezaměstnaných v Ústeckém kraji 12,5 %, v Moravskoslezském 11,4 %, ale v Olomouckém kraji, který byl hned za nimi, to bylo jen 8,5 %.

Graf 4: Vývoj podílu nezaměstnaných v krajích východní části Česka v letech 2002–2017

Zdroj dat: MPSV a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

V době ekonomického růstu do roku 2008 klesal podíl nezaměstnaných v Ústeckém a Moravskoslezském kraji rychleji než ve většině ostatních krajů, čímž se jejich odstup od ostatních krajů ČR výrazně snížil. V Ústeckém kraji se mezi roky 2003 a 2008 snížil podíl nezaměstnaných o 44 % na 7,0 % a v Moravskoslezském o 47 % na 6,0 %. Větší pokles zaznamenal pouze Olomoucký kraj o 48 % na 4,4 %. Po roce 2008 pouze v Ústeckém a Moravskoslezském kraji nepřesáhl podíl nezaměstnaných hodnotu ze začátku sledovaného období.

Hlavní město Praha představovala svou nízkou nezaměstnaností protipól Ústeckého a Moravskoslezského kraje. Po většinu sledovaného období si Praha udržovala výrazný odstup od ostatních krajů Česka. To platilo přinejmenším do roku 2012. V letech 2010–2014 však rostl v Praze podíl nezaměstnaných nejrychleji ze všech krajů až na 5,2 %. Tím se Praha přiblížila ostatním krajům a v roce 2017 byla dokonce podle podílu nezaměstnaných předstížena Plzeňským krajem.

Kromě Ústeckého a Moravskoslezského kraje a Hlavního města Prahy se všechny ostatní kraje Česka pohybovaly z hlediska podílu nezaměstnaných v poměrně úzkém rozpětí po celé zkoumané období 2002–2017. Rozdíly mezi nimi lze sledovat nejlépe na základě relativních meziročních změn podílu nezaměstnaných (viz Příloha 10).

Z hlediska hlavních trendů nejsou mezi kraji velké rozdíly ve vývoji podílu nezaměstnaných (viz Tabulka 1). Zatímco mezi roky 2003 a 2004 v 6 krajích ještě pokračoval růst nezaměstnanosti, v následujících 4 letech podíl nezaměstnaných klesal ve všech krajích s jedinou výjimkou (Jihočeský kraj mezi roky 2003 a 2004).

Také růst podílu nezaměstnaných mezi roky 2008 a 2009 nastal ve všech krajích. Relativně nejvyšší byl v Plzeňském (z 3,3 % na 5,7 %, tj. +72 %), Olomouckém kraji (ze 4,4 % na 7,5 %, tj. +70 %) a v Libereckém kraji (ze 4,4 % na 7,4 %, tj. +69 %). Relativně nejmenší růst podílu nezaměstnaných mezi roky 2008 a 2009 nastal v Ústeckém (ze 7,0 na 9,0 %, tj. +28 %), Moravskoslezském (ze 6,0 % na 8,2 %, tj. +37 %) a Jihomoravském kraji (ze 4,6 % na 6,8 %, tj. +46 %).

Mezi roky 2012 a 2013 vzrostl podíl nezaměstnaných ve všech krajích Česka o více než 10 %. Následující období poklesu nezaměstnanosti začalo ve většině krajů už mezi roky 2013 a 2014. Výjimkou byla Praha a kraje Středočeský, Jihomoravský a Moravskoslezský, kde začala nezaměstnanost klesat o rok později.

Nejmenší podíl nezaměstnaných v roce 2017 byl v Hlavním městě Praze, v jihozápadních Čechách (Jihočeský a Plzeňský kraj) a ve východních Čechách (Královehradecký a Pardubický kraj). Výrazně nadprůměrnou hodnotu měl tento ukazatel v roce 2017 v Ústeckém kraji a na většině Moravy (kromě Zlínského kraje) (viz Obrázek 2).

Z hlediska průměrné roční změny podílu nezaměstnaných v 5 dílčích intervalech se kraje od sebe příliš z hlediska základního trendu neliší (růst nebo pokles). Ve všech krajích rostl podíl nezaměstnaných mezi roky 2008 a 2011 a klesal v obdobích 2005–2008, 2011–2014 a 2014–2017.

Na úrovni okresů existují větší rozdíly ve vývoji nezaměstnanosti než v případě krajů (viz Přílohy 11 a 12). To je patrné již při pohledu na počátek sledovaného období, kdy se růst podílu nezaměstnaných měnil na pokles. Rozdíly ve změně těchto trendů se na úrovni okresů lišily až o 3 roky.

První zaznamenal mírný pokles podílu nezaměstnaných okres Prachatice již mezi roky 2002 a 2003 (ze 4,95 na 4,86) a nezaměstnanost zde klesala až do roku 2008. Naopak v okresech Benešov, Písek, Strakonice, Rychnov nad Kněžnou, Žďár nad Sázavou a Jeseník došlo k prvnímu většímu poklesu podílu nezaměstnaných ve zkoumaném období až mezi roky 2005 a 2006.

Pouze mezi roky 2006 a 2007 klesl průměrný roční podíl nezaměstnaných ve všech okresech Česka. Už mezi roky 2007 a 2008 došlo k jejímu mírnému navýšení např. v okrese Tachov, což mohla být předzvěst přicházející ekonomické krize.

Mezi roky 2008 a 2009 se zvýšil podíl nezaměstnaných ve všech okresech Česka. Značné rozdíly však byly v intenzitě změny. O méně než 25 % vzrostl podíl nezaměstnaných v některých okresech s vyšší nezaměstnaností, jako jsou Karviná (17 %), Most (19 %) nebo Teplice (22 %). Naopak k meziročnímu nárůstu podílu nezaměstnaných na více než dvojnásobek došlo v roce 2009 v okresech s nízkou nezaměstnaností v roce 2008. To se týká okresů Plzeň-jih, Rychnov nad Kněžnou, Havlíčkův Brod, Pelhřimov a Nový Jičín.

Také mezi roky 2012 a 2013 klesl podíl nezaměstnaných ve všech okresech Česka. V letech 2015–2017 se již projevil příznivý ekonomický vývoj ve všech okresech. Ve zbývajících letech

po začátku ekonomické krize v roce 2008 se v okresech střídaly meziroční poklesy a nárůsty podílu nezaměstnaných.

Pro pochopení rozdílů v ekonomické situaci okresů je důležité kromě výše uvedeného vývoje zmínit také některé významné odlišnosti v úrovni nezaměstnanosti, např. v rámci krajů. Praha patří na úrovni okresů mezi ty s nejmenší nezaměstnaností, i když v posledních letech klesla ze 3. na 19. místo.

Středočeský kraj je podle podílu nezaměstnaných poměrně diferencován. Okresy Benešov, Mladá Boleslav, Praha-východ a Praha-západ patří trvale mezi ty s nejmenší nezaměstnaností. Většina ostatních okresů patří zejm. v posledních letech do poloviny okresů Česka s vyšší nezaměstnaností.

V Jihočeském kraji trpí vyšší nezaměstnaností po celé sledované období pouze okres Český Krumlov a v posledních letech také okres Tábor. V Plzeňském kraji je vyšší nezaměstnanost jen v okrese Tachov, ale jeho pozice v rámci ČR se od roku 2009 výrazně zlepšila (ze 74. v roce 2009 na 38. místo v roce 2017).

V Karlovarském kraji se výrazně zlepšila pouze pozice okresu Cheb (z 53. v roce 2009 na 12. místo v roce 2017). Trvale špatně je na tom okres Sokolov. V Ústeckém kraji se všechny okresy po celé sledované období nacházely až ve druhé polovině okresů Česka a některé z nich až na samém konci (Most, Ústí nad Labem, Chomutov, Děčín).

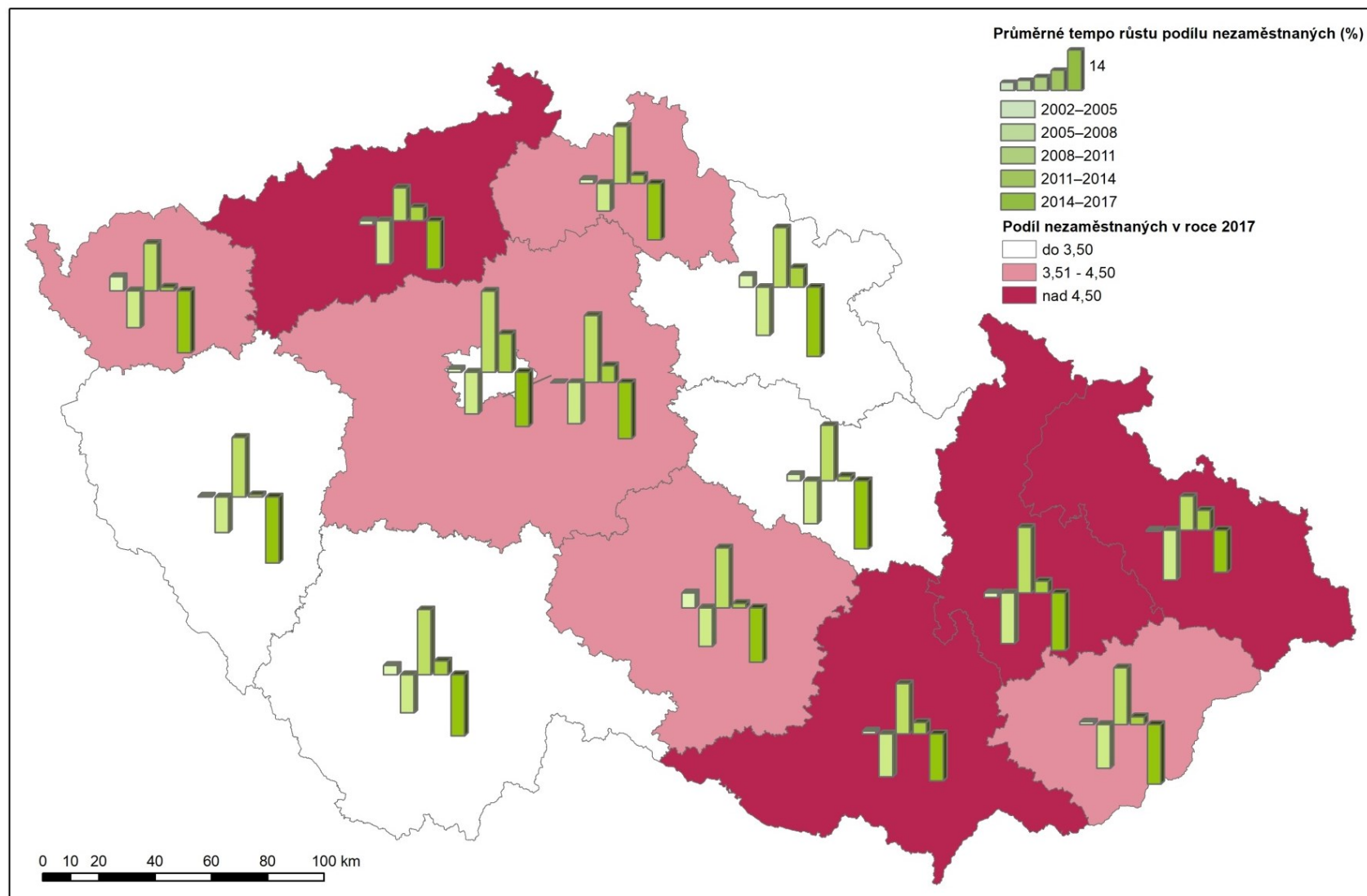
V Libereckém kraji je na tom podle podílu nezaměstnaných po celé zkoumané období okres Liberec, neboť situace v okrese Česká Lípa se výrazně zlepšila. V Královehradeckém kraji je po zlepšení okresu Trutnov ve všech okresech malá nezaměstnanost. V Pardubickém kraji je vyšší podíl nezaměstnaných pouze v okrese Svitavy.

V Kraji Vysočina je trvale nízká nezaměstnanost ve srovnání s ostatními okresy ČR v okrese Pelhřimov, naopak vyšší je v okrese Třebíč. V Jihomoravském kraji je trvale vyšší podíl nezaměstnaných v okresech Hodonín a Znojmo. V posledních letech se zhoršila rovněž pozice okresu Brno-město (ze 32. místa v roce 2009 na 64. místo v roce 2017).

V Olomouckém kraji má po celé sledované období nejmenší podíl nezaměstnaných okres Prostějov. Ostatní okresy patří do druhé poloviny okresů a okres Jeseník až téměř na jeho konec (67. až 74. místo). Ve Zlínském kraji mají nižší podíl nezaměstnaných, než je průměr Česka okresy Uherské Hradiště a Zlín. Nad průměrem bývají okresy Kroměříž a Vyškov.

Bruntál, Karviná i Ostrava-město v Moravskoslezském kraji patří trvale mezi okresy Česka s nejvyšší nezaměstnaností. Relativně lépe jsou na tom okresy Frýdek-Místek a Nový Jičín.

Obrázek 2: Vývoj podílu nezaměstnaných v Česku mezi lety 2002–2017

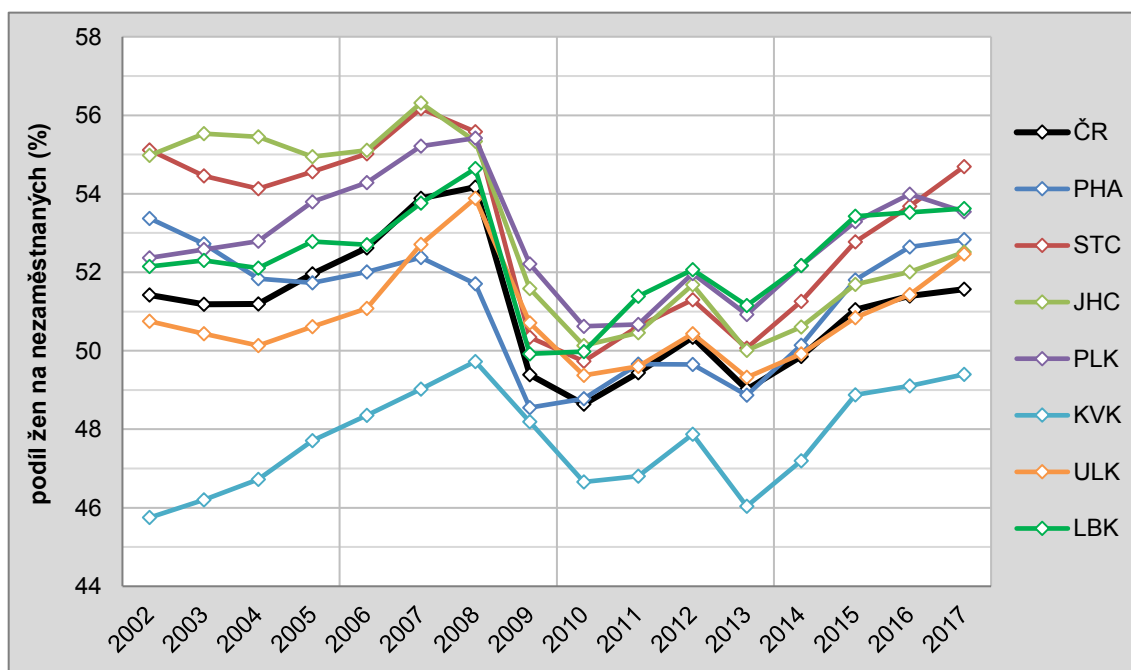
Zdroj dat: ČSÚ, MPSV a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel a ARCMaP

6.4 Vývoj podílu žen na nezaměstnaných

Vývoj ukazatele podíl žen na nezaměstnaných ilustruje změny v postavení žen na trhu práce v závislosti na fázích ekonomického cyklu. Zároveň se jedná o výstižný strukturální údaj nezaměstnanosti z hlediska pohlaví.

Vývoj podílu žena na nezaměstnaných v krajích Česka v období 2002–2017 dokládají Grafy 5 a 6. Kraje jsou znovu rozděleny na západní a východní část Česka.

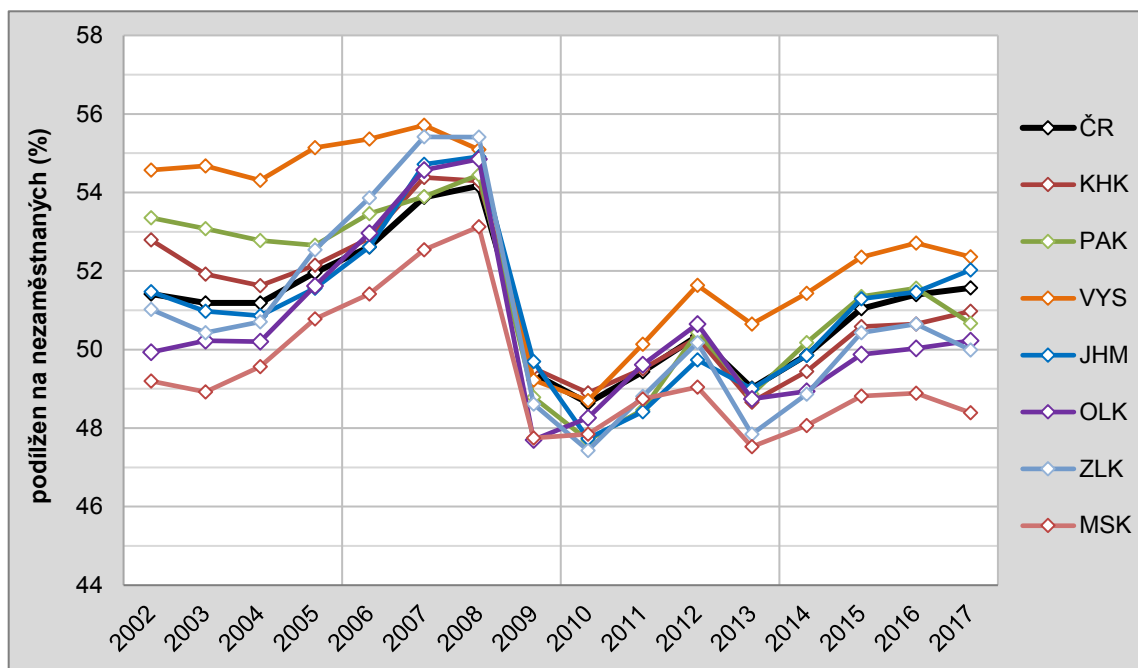
Graf 5: Vývoj podílu žen na nezaměstnaných v krajích západní části Česka v letech 2002–2017

Zdroj dat: MPSV a vlastní výpočty, **Zpracováno v:** Microsoft Excel

Na vývoji podílu žen na nezaměstnaných lze doložit, že tento ukazatel skutečně závisí na fázích ekonomického cyklu. V období ekonomického růstu se zvyšoval také podíl žen na nezaměstnaných. Průměrně za celé Česko mezi roky 2004 a 2008 vzrostl tento podíl z 51 % na 54 %. Nezaměstnaných žen tedy bylo více než mužů. Ti zřejmě v době ekonomického růstu nachází pracovní uplatnění. To se změnilo na počátku ekonomické krize v roce 2009, kdy se podíl žen na nezaměstnaných v Česku propadl na 49 % a pokles pokračoval ještě v roce 2010. Následovalo období stagnace do roku 2013, ale od tohoto roku podíl žen na nezaměstnaných zase mírně rostl. Na konci sledovaného období dosahoval stejné hodnoty jako na jeho začátku (53 %).

Ze srovnání s podílem nezaměstnaných (viz Grafy 3 a 4) vyplývá, že podíl žen na nezaměstnaných ve sledovaném období vykazoval opačné trendy než podíl nezaměstnaných (mužů i žen). V době ekonomické krize měly tedy ženy nižší podíl na nezaměstnaných než v době ekonomického růstu. Z toho lze usuzovat, že nezaměstnanost žen je méně citlivá na fáze ekonomického cyklu než nezaměstnanost mužů.

Graf 6: Vývoj podílu žen na nezaměstnaných v krajích východní části Česka v letech 2002–2017

Zdroj dat: MPSV a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Většina krajů po celé sledované období vykazuje podobné změny trendů jako průměr Česka (viz Graf 5 a 6). Nejvíce se odchyľuje Karlovarský kraj. Ten si téměř po celé zkoumané období držel nejnižší podíl žen na nezaměstnaných, když hodnota ukazatele za 16 let nepřekročila 50 %, a to jako v jediném kraji. Nejméně to bylo 46 % v roce 2002.

V roce 2009 měly ale nejnižší podíl žen na nezaměstnaných v Olomouckém a Moravskoslezském kraji a v letech 2015–2017 opět v Moravskoslezském kraji. Naopak nejvyšší podíl žen na nezaměstnaných dosáhly kraje Středočeský a Jihočeský v roce 2007, když překročily 56 %.

Ze srovnání krajů s průměrem Česka je vidět, že většina krajů západní části se pohybuje převážně nad průměrem. To platí především pro začátek sledovaného období a po roce 2008. Ve východní části Česka se po roce 2008 pohybovala většina krajů pod průměrem Česka.

Z okresů Karlovarského kraje překročil 50% podíl žen na nezaměstnaných v některých letech jen okres Sokolov (viz Příloha 13). Na začátku zkoumaného období měl nejnižší hodnotu ukazatele v tomto kraji okres Cheb (44 %), což bylo nejméně ze všech okresů Česka za celé sledované období.

Také v dalších krajích však byly okresy, které na začátku sledovaného období měly podíl žen na nezaměstnaných po několik let nižší než 49 %. V západní části Česka to byly jen Děčín a Chomutov v Ústeckém kraji. Ve východní části Česka se to týkalo okresu Hodonín v Jihomoravském kraji, Jeseník v Olomouckém kraji, Vsetín ve Zlínském kraji a Ostrava město v Moravskoslezském kraji (viz Příloha 14).

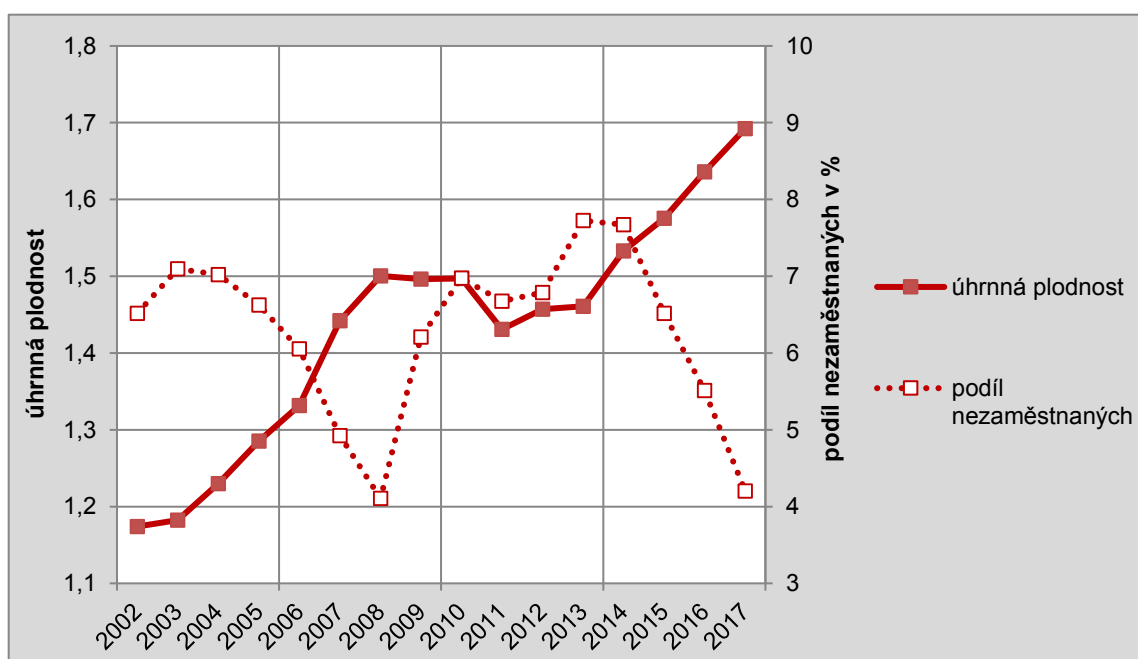
Ve druhé polovině zkoumaného období bylo okresů, kde se delší dobu udržoval podíl žen na nezaměstnaných pod 49 % podstatně více, a to i v západní části Česka. Od roku 2010

nepřekročily tuto hranici okresy Prachatice, Cheb, Karlovy Vary, Ústí nad Labem, čtyři výše uvedené okresy ve východní části, a také okresy Nový Jičín a Opava.

6.5 Srovnání vývoje plodnosti a nezaměstnanosti v Česku po 2000

Srovnání vývoje plodnosti a vývoje nezaměstnanosti v letech 2002–2017 bylo nejprve provedeno za celé Česko (viz Graf 7). Vývoj plodnosti reprezentuje úhrnná plodnost na hlavní ose, vývoj nezaměstnanosti podíl nezaměstnaných na vedlejší ose. Horní i dolní meze na obou osách jsou nastaveny tak, aby hlavní mřížka byla popsána na obou osách a obě křivky využívaly optimálně nastavený rozsah.

Graf 7: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných v Česku v letech 2002–2017

Zdroj dat: ČSÚ a MPSV a vlastní výpočty, **Zpracováno v:** Microsoft Excel

V době ekonomického růstu, a tedy snižování podílu nezaměstnaných, tj. mezi roky 2003 a 2008, se v Česku rovněž zvyšovala úhrnná plodnost (viz Graf 7). Na růst nezaměstnanosti po roce 2008 způsobený ekonomickou krizí reagovala úhrnná plodnost nejprve stagnací v letech 2009 a 2010. Až roce 2011 došlo v Česku k výraznějšímu poklesu plodnosti. V následujících dvou letech úhrnná plodnost sice stagnovala, ale na vyšších hodnotách než v roce 2011.

Útlum ekonomiky, který se v letech 2010–2014 projevil stagnací až mírným růstem podílu nezaměstnaných, držel také úhrnnou plodnost pod hodnotami z let 2008–2010 (1,5 dítěte na ženu). Po roce 2013 se však úhrnná plodnost vrátila k růstu, takže v roce 2017 dosáhla ve sledovaném období maxima.

Jelikož opětovný růst úhrnné plodnosti začal o rok dříve než pokles podílu nezaměstnaných (po roce 2014), lze se domnívat, že růst plodnosti nebyl na počátku způsoben oživením ekonomiky, ale spíše realizací plodnosti dříve odkládané z ekonomických důvodů.

Podobný vývoj plodnosti a nezaměstnanosti jako v celém Česku měla ve sledovaném období 2002–2017 většina krajů (Přílohy 15 až 21). Každý graf obsahuje informace o dvou sousedních krajích. Grafy jsou vytvořeny na stejných principech jako graf pro Česko (Graf 7) a z důvodu vzájemného srovnání krajů používají vesměs stejné meze os. Pouze v případě krajů s vyšší úrovní nezaměstnanosti (Karlovarský, Ústecký a Moravskoslezský) musely být meze posunuty.

Na rozdíl od vývoje v celém Česku ve třech krajích nedošlo po roce 2010 k výraznějšímu poklesu plodnosti, ale úhrnná plodnost zde spíše stagnovala až do roku 2013. To se týká Hlavního města Prahy (viz Příloha 15), Pardubického kraje a Kraje Vysočina (viz Příloha 19).

Ve dvou dalších krajích (Karlovarský a Ústecký) naopak začala úhrnná plodnost poměrně rychle klesat už po roce 2008 a tento trend se zde udržel až do roku 2012 (viz Příloha 17). Připomeňme, že se jedná o kraje s dlouhodobě vyšší nezaměstnaností.

Posledním krajem, který stojí za zvláštní zmínku, je Královehradecký (viz Příloha 18). Úhrnná plodnost v tomto kraji rostla poměrně rychle již po roce 2011, a to až do konce sledovaného období.

Přes uvedené odlišnosti je možné shrnout, že na úrovni krajů Česka je patrný pokles nebo alespoň stagnace plodnosti v souvislosti s ekonomickým poklesem po roce 2008. Následný růst plodnosti však začal dříve, než se oživení ekonomiky projevilo poklesem nezaměstnanosti.

6.6 Shluková analýza okresů Česka podle plodnosti a nezaměstnanosti

Srovnání vývoje plodnosti a nezaměstnanosti v období 2002–2017 v Česku na úrovni okresů bylo provedeno metodou shlukové analýzy. Ukazatele použité pro shlukovou analýzu byly zvoleny s ohledem na hlavní sledované charakteristiky. Časové parametry analýzy byly nastaveny podle hlavního cíle práce, tj. sledování změn plodnosti v důsledku ekonomické krize.

Z výsledného dendrogramu byl stanoven optimální počet shluků na základě délky „větvi“. Dle Mareše a spol. (2015) bylo nutné vybrat co nejmenší počet shluků ovšem s minimalizací rozdílů mezi shluky. Z tohoto důvodu byl sledovaný soubor okresů rozdělen na 6 seskupení (viz Obrázek 3).

Na základě dendrogramu lze také vyvodit, že nejmenší rozdíly jsou mezi seskupeními okresů 3 a 4, ke kterým se z hlediska rozdílnosti postupně přidávají seskupení okresů 5 a 6. Seskupení okresů 1 a 2 jsou si rovněž velmi podobné, ale od zbývajících se výrazně liší.

Rozdíly mezi shluky okresů přehledně vyjadřují průměrné hodnoty ukazatelů pro jednotlivá seskupení (viz Tabulka 1). V tabulce jsou uvedeny kromě ukazatelů použitých pro shlukovou analýzu také hodnoty úhrnné plodnosti podle pořadí, které doplňují informace o plodnosti a jejím vývoji.

Tabulka 1: Průměrné hodnoty vybraných ukazatelů pro seskupení okresů Česka podle shlukové analýzy

Vybrané ukazatele	skupina okresů					
	1	2	3	4	5	6
podíl nezaměstnaných v roce 2008 (%)	6,5	6,0	4,0	2,4	2,7	3,7
průměrná roční změna podílu nezaměstnaných mezi r. 2009 a 2012 (%)	9,6	9,8	14,6	19,0	18,0	15,1
podíl žen na nezaměstnaných v roce 2008 (%)	51,9	53,3	54,5	53,3	57,1	57,7
průměrná roční změna podílu žen na nezaměstnaných mezi r. 2009 a 2012 (%)	-0,9	-2,2	-1,9	-1,2	-2,0	-2,7
úhrnná plodnost v roce 2009	1,56	1,47	1,55	1,41	1,59	1,43
průměrná roční změna úhrnné plodnosti mezi r. 2010 a 2013 (%)	-1,8	-0,7	-0,7	0,2	-1,8	0,5
úhrnná plodnost 1. pořadí v roce 2009	0,75	0,70	0,74	0,75	0,78	0,68
průměrná roční změna úhrnné plodnosti 1. pořadí mezi r. 2010 a 2013 (%)	-2,0	0,0	-0,1	0,4	-1,4	1,2
úhrnná plodnost 2. pořadí v roce 2009	0,54	0,54	0,58	0,50	0,61	0,56
průměrná roční změna úhrnné plodnosti 2. pořadí mezi r. 2010 a 2013 (%)	-1,8	-1,1	-1,1	0,4	-2,5	0,0
úhrnná plodnost 3.+ pořadí v roce 2009	0,27	0,23	0,23	0,16	0,20	0,20
průměrná roční změna úhrnné plodnosti pořadí 3.+ mezi r. 2010 a 2013 (%)	-1,3	-1,9	-1,9	-1,0	-1,0	-0,4

Zdroj dat: ČSÚ a MPSV a vlastní výpočty, **Zpracováno v:** Microsoft Excel

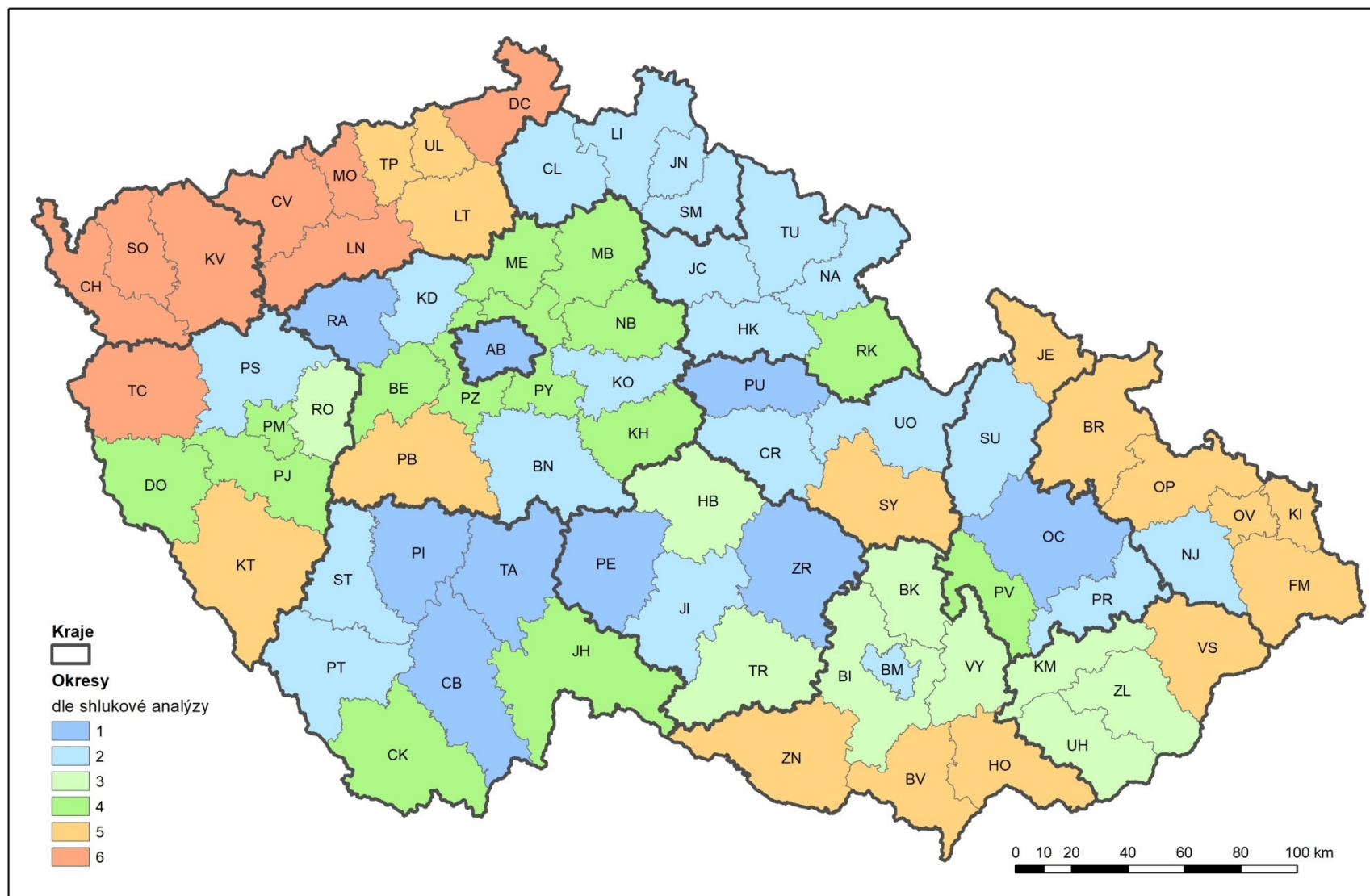
V následujícím popisu bude provedena charakteristika jednotlivých seskupení okresů Česka podle stavu a vývoje nezaměstnanosti a plodnosti i jejich vyhodnocení geografického rozložení (viz Obrázek 3).

Seskupení okresů 1

Seskupení okresů 1 se vyznačuje nejvyšší nezaměstnaností a nízkým podílem žen na nezaměstnaných v roce 2008. Hodnoty těchto dvou ukazatelů byly v následujících letech relativně stabilní. Úhrnná plodnost byla v roce 2009 nadprůměrná, což způsobila vysoká úhrnná plodnost 3. a vyššího pořadí.

Okresy 1 seskupení tvoří souvislé území na severozápadě Česka, které zahrnuje celý Karlovarský kraj, sousední okres Tachov z Plzeňského kraje a část Ústeckého kraje. Dále sem patří okres Děčín oddělený 3 okresy seskupení 2.

Obrázek 3: Územní členění dle shlukové analýzy okresů podle vybraných ukazatelů mezi roky 2007–2013

Zdroj dat: ČSÚ, MPSV a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel, SPSS a ARCMAP

Seskupení okresů 2

Seskupení okresů 2 je typické vyšší nezaměstnaností a nižším podílem žen na nezaměstnaných v roce 2008. Tím se podobá seskupení 1. Liší se však od něj relativně nízkou celkovou úhrnnou plodností v roce 2009, což bylo způsobeno velmi nízkou úhrnnou plodností 1. pořadí.

Z územního hlediska jsou okresy seskupení 2 soustředěny ve východní části Česka. Tvoří je většina okresů Moravskoslezského kraje (kromě Nového Jičína a 3 okresy v Jihomoravském kraji (Břeclav, Hodonín, Znojmo). Patří sem také 3 sousedící okresy Ústeckého kraje a dále okresy Klatovy, Příbram a Svitavy.

Seskupení okresů 3

Nejméně vyhraněné je seskupení okresů 3. Jeho ukazatele nezaměstnanosti z hlediska stavu v roce 2008 i vývoje mezi roky 2008 a 2012 jsou ve srovnání s ostatními seskupeními průměrné. Jen o něco lépe jsou na tom tyto okresy z hlediska plodnosti.

Nevyhraněnost seskupení 3 je potvrzena také územním rozložením okresů. Největší část z nich leží na severovýchodě Čech v Libereckém a Královéhradeckém kraji vč. okresů s krajskými městy. V dalších krajích se jedná většinou o izolovaný výskyt. Zastoupeno je velké město (Brno-město), ale také okresy ve vnitrozemí i v příhraničí (Prachatice, Šumperk). Také tyto příklady dokazují malou vyhraněnost seskupení okresů 3.

Seskupení okresů 4

Seskupení okresů 4 se vyznačuje nízkou nezaměstnaností v roce 2008. Nižší byl však rovněž podíl žen na nezaměstnaných. Toto seskupení mělo v roce 2009 nejnižší úhrnnou plodnost, a to jak celkově, tak podle 2. a 3. a vyššího pořadí. Většina ukazatelů (kromě podílu nezaměstnaných) se ve sledovaných letech vyvíjela příznivěji než u ostatních seskupení.

Do seskupení 4 patří Praha. Nejvíce okresů je v Jihočeském kraji. Zbývající 4 okresy jsou rozmístěny po celém Česku.

Seskupení okresů 5

Seskupení okresů 5 je velmi vyhraněné, a to jak z hlediska nezaměstnanosti, tak plodnosti. Vyznačuje se nejnižší nezaměstnaností a vysokým podílem žen na nezaměstnaných v roce 2008, ale oba tyto ukazatele se v následujícím 4letém období výrazně měnily. Také úhrnná plodnost byla ze srovnávaných seskupení nejvyšší, a to jak celkově, tak 1. a 2. pořadí.

Okresy seskupení 5 jsou koncentrovány ve Středočeském kraji, kde leží 7 z nich, všechny s těsnou vazbou na Prahu (dálnice). Dále sem patří 3 okresy Plzeňského a 2 okresy Jihočeského kraje. Jedná se vesměs o ekonomicky silné okresy.

Seskupení okresů 6

Seskupení okresů 6 se vyznačuje průměrnou nezaměstnaností, ale vyšším podílem žen na nezaměstnaných v roce 2008. Plodnost byla nízká, a to jak celková, tak podle 1. pořadí. Ve sledovaném období se ukazatele plodnosti vyvíjely lépe než ve většině ostatních seskupení.

Větší koncentraci okresů seskupení 6 tvoří okresy kolem Brna a navazující území ve Zlínském kraji, ale také směrem na Kraj Vysočina (Třebíč).

Z uvedeného vyplývá, že s využitím shlukové analýzy a na základě použitých ukazatelů se podařilo území Česka poměrně zřetelně diferencovat z hlediska výchozího stavu a vývoje plodnosti a nezaměstnanosti po roce 2008, kdy se projevíly důsledky ekonomické krize.

Kapitola 7

Závěr

Předložená práce se zabývá analýzou vztahu vývoje plodnosti a vývoje nezaměstnanosti po roce 2000. Využívá k tomu především deskriptivní a explorační techniky pro zachycení hlavních vývojových trendů a jejich hlavních vazeb.

Česko ve sledovaném období 2002–2017 prošlo dynamickým vývojem úhrnné plodnosti. Zatímco v prvních letech docházelo k růstu úhrnné plodnosti, po roce 2008 se růst zastavil a v dalších letech došlo k mírnému a dočasnému poklesu plodnosti. Tento negativní vývoj se po roce 2013 opět změnil v růst úhrnné plodnosti, který pokračoval rovnoměrným tempem až do roku 2017.

Jednotlivé kraje se z hlediska plodnosti lišily. To se však netýká základních trendů vývoje, ale spíše úrovně úhrnné plodnosti, popř. intenzity jejich změn. Tím docházelo ve zkoumaném období ke změnám v postavení jednotlivých krajů. Kraje západní části se mezi sebou více diferencují než kraje východní části Česka, což je způsobeno trvale nižší plodností v Hlavním městě Praze.

Zatímco úhrnná plodnost v Praze rovnoměrně rostla bez větších změn i po roce 2008, úhrnná plodnost Ústeckého kraje, která byla na začátku sledovaného období nejvyšší, se v období krize propadla výrazněji než v jiných krajích. Možným vysvětlením je dlouhodobě nejvyšší nezaměstnanost v tomto kraji a zřejmě i jeho větší citlivost na ekonomický vývoj.

Vývoj úhrnné plodnosti podle pořadí dítěte se v Česku mezi lety 2002–2017 lišil. Úhrnná plodnost podle 1. pořadí rostla do roku 2008, poté dosáhla minima v roce 2011. Úhrnná plodnost podle 2. pořadí rostla až do roku 2011. Po tomto roce rychlejší růst úhrnné plodnosti 1. pořadí snížil podíl stejného ukazatele pro 2. a 3. a vyšší pořadí dítěte. V souvislosti s tím se zvyšovaly rozdíly mezi kraji v úhrnné plodnosti 2. pořadí, pokud neuvažujeme Prahu. Ta totiž zaujímá výjimečné postavení v rámci Česka.

Úhrnnou plodnost 1. pořadí dítěte má Praha a Středočeský kraj dlouhodobě největší ve sledovaném období. Úhrnnou plodnost 2. pořadí dítěte má Středočeský kraj také jednu z nejvyšších, ale Praha nejnižší, stejně tak jako u 3. a vyššího pořadí dítěte.

Podíl nezaměstnaných ve zkoumaném období prošel největšími změnami ze všech sledovaných ukazatelů. Tento ukazatel měl do roku 2008 klesající trend ve všech krajích. V souvislosti

s ekonomickou krizí došlo v roce 2009 plošně k jeho prudkému nárůstu. Nastalo období stagnace, avšak oproti očekávání se nejvyšší úroveň nezaměstnanosti dostavila až v letech 2013 a 2014, tedy mimo období krize vymezené na základě použité literatury. Úhrnná plodnost však byla opět na vzestupu již od roku 2014, což lze vysvětlit rekuperací plodnosti odkládané během ekonomické krize.

Kromě Ústeckého kraje byla dlouhodobě jedna z nejvyšších nezaměstnaností také v kraji Moravskoslezském. U těchto krajů však ani nejvyšší nezaměstnanost během krize nedosáhla úrovně podílu nezaměstnaných na začátku sledovaného období.

Podíl žen na nezaměstnaných jako genderový ukazatel postavení žen na trhu práce měl do krize stoupající trend. Po roce 2008 však nastal pokles a až do roku 2013 zůstal na nejnižších hodnotách. V posledních letech nastal pro tento ukazatel opět mírný růst, ale ani v roce 2017 nedosahuje podíl žen na nezaměstnaných úrovně před krizí. Podíl žen na nezaměstnaných tedy reaguje opačným směrem než podíl nezaměstnaných.

Z výše uvedeného je patrné, že ekonomický vývoj, který byl po roce 2008 zasažen krizí, byl s velkou pravděpodobností jedním z významných faktorů, který ovlivnil v Česku také vývoj plodnosti. Do jaké míry to bylo a jaké další faktory působily na přechodné zastavení růstu plodnosti v Česku, by mělo být předmětem dalšího zkoumání.

Porovnání vývoje plodnosti a nezaměstnanosti po roce 2008 se dále zaměřilo na diferenciaci okresů Česka s využitím shlukové analýzy na základě vybraných ukazatelů plodnosti a nezaměstnanosti. Tímto způsobem se podařilo na úrovni okresů vymezit poměrně souvislá území s jasnými společnými charakteristikami.

Nejproblematictější souvislé území z hlediska nezaměstnanosti a s největším dopadem na vývoj plodnosti se nachází v severozápadní části Česka. Problematické území jak z hlediska nezaměstnanosti, tak plodnosti, kde však vlivem krize nedošlo k výraznému snížení plodnosti, leží v severovýchodní části Česka a na jihu Moravy.

Nejrozsáhlejší málo vyhraněné území z hlediska výchozího stavu i následného vývoje plodnosti i nezaměstnanosti se nachází v severovýchodní části Čech. Další okresy tohoto typu jsou rozptýlena v dalších krajích. Zahrnuje příhraniční (např. Prachatice a Šumperk) i vnitrozemské okresy včetně okresu Brno-město, který tvoří 2. největší město Česka.

Ekonomicky silné území s nejvyšší počáteční úrovní plodnosti se nachází především v zázemí Prahy. Zde došlo po roce 2008 ke zhoršení úhrnné plodnosti celkové i prvního pořadí. Toto území mělo sice nejvyšší podíl nezaměstnaných žen, který však v době krize velmi klesl. Na jihu Čech se nachází rozsáhlejší území s nízkou nezaměstnaností, ale velmi nízkou plodností celkem, i vyššího pořadí. Do stejného seskupení patří rovněž Hlavní město Praha.

Poslední souvislé území z hlediska podobných charakteristik plodnosti a nezaměstnanosti leží na jihu Moravy. Vyznačuje se průměrnou nezaměstnaností a nízkou plodností, která však byla krizí ovlivněna nejméně.

Předložená práce mimo jiné prokázala, že analýza vztahů vývoje plodnosti a nezaměstnanosti v Česku na úrovni krajů a okresů může přinést velmi zajímavé a užitečné informace o vývoji společnosti a ekonomiky a o jejich vztahu.

Seznam použité literatury

- ADSERÁ, A., 2004. Changing fertility rates in developed countries. The impact of labor market institutions. *Journal of Population Economics*, únor, 17(1), s. 17–43. Dostupný také z WWW: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00324728.2010.530291>>. DOI: 10.1080/00324728.2010.530291.
- ADSERÁ, A. & MENENDEZ, A., 2011. Fertility changes in Latin America in periods of economic uncer. *Population Studies*, 65(1), s. 37–56. Dostupný také z WWW: <<https://www.princeton.edu/~adsera/JPE04.pdf>>. DOI: 10.1007/s00148-003-0166-x.
- BARTOŇOVÁ, D., 2001. Demografické cování populace České republiky v regionálním a evropském kontextu. V: *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*. Praha: DemoArt, s. 45–73.
- BUMPASS, L. L. & MBURUGU, E. K., 1977. Age at marriage and completed family size. *Social Biology*, s. 31–37.
- CALDWELL, J. C. & SCHINDLMAYR, T., 2003. Explanations of the fertility crisis in modern societies: A search for commonalities. *Population Studies*, 57(3), s. 241–263. DOI: 10.1080/0032472032000137790.
- COMOLLI, C. L., 2017. The fertility response to the Great Recession in Europe and the Unites States: Structural economic conditions and perceived economic uncertainty. *Demographic research*, 12 květen, 36(51), s. 1549–1600. Dostupný také z WWW: <www.demographic-research.org/Volumes/Vol36/51/>. DOI: 10.4054/DemRes.2017.36.51.
- ČSÚ & MPSV, 2012. *Nový ukazatel registrované, prezentace*. Dostupný také z WWW: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/13857/podil_nezamestnanych.pdf>.
- EUROSTAT, 2001. *New Cronos Database: Population and Social Conditions*. Brusel: Eurostat.
- GOLDSTEIN, J., KREYENFELD, M., JASILIONIENE, A. & ÖRSAL, D. D., 2013. Fertility reactions to the Great Recession in Europe: Recent evidence from order-specific data. *Demographic research*, 10 červen, 29(4), s. 85–104. Dostupný také z WWW: <<https://www.demographic-research.org/volumes/vol29/4/>>. DOI: 10.4054/DemRes.2013.29.4.
- GONZÁLEZ, A. L. & GONZÁLEZ–GONZÁLEZ, M. J., 2018. Third demographic transition and demographic dividend: An aslication based on panel data analysis. *Bulletin of*

- geography, Svazek 42, s. 59–82. Dostupný také z WWW: <<https://content.sciendo.com/view/journals/bog/42/42/article-p59.xml>>. DOI: <https://doi.org/10.2478/bog-2018-0031>. ISSN: 2083-8298.
- HAŠKOVÁ, H. e., 2006. *Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- HOLMAN, R., 2003. *Ekonomie*. Praha: C. H. Beck. ISBN: 80-7179-681-6.
- KANTOROVÁ, V., 2004. Education and Entry into Motherhood: The Czech Republic during State Socialism and the Transition Period (1970–1997). *Demographic Research*, 17 Duben, s. 245–274. Dostupný také z WWW: <<https://www.demographic-research.org/special/3/10/default.htm>>. DOI: 10.4054/DemRes.2004.S3.10.
- KOCOURKOVÁ, J., ŠTASTNÁ, A. & ČERNÍKOVÁ, A., 2019. Vliv ekonomické krize na úroveň plodnosti ve státech Evropské unie. *Politická ekonomie*, 67(1), s. 82–104. Dostupný také z WWW: <<https://www.vse.cz/polek/download.php?lang=cz&jnl=polek&pdf=1230.pdf>>.
- KOHLER, H.-P., BILLARI, F. C. & ORTEGA, J. A., 2002. The Emergence of Lowest-Low Fertility in Europe During the 1990s. *Population and development review*, prosinec, 28(4), s. 641–680. Dostupný také z WWW: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1728-4457.2002.00641.x>>. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2002.00641.x>.
- KORTANOVÁ, J., 2016. *Vliv ekonomické krize na úroveň plodnosti ve státech EU*.
- LESTHAEGHE, R. & NEELS, K., 2002. From the First to the Second Demographic Transition: An Interpretation of the Spatial Continuity of Demographic Innovation in France, Belgium and Switzerland. *European Journal of Population*, prosinec, 18(4), s. 1–37. Dostupný také z WWW: <<https://sdt.psc.isr.umich.edu/pubs/online/ejp2002.pdf>> Dostupný také z WWW: <10.1023/A:1021125800070>.
- LESTHAEGHE, R. & SURKYN, J., 2002. New forms of household formation in Central and Eastern Europe: Are they related to newly emerging value orientations?. *Economic Survey of Europe I*, s. 197–216.
- MAREŠ, P., RABUŠIČ, L. & SOUKUP, P., 2015. *Analýza sociálněvědních dat (nejen) v SPSS*. Brno: Masarykova Univerzita.
- MARINI, M. M. & HODSDON, P. J., 1981. Effects of the timing of marriage and first birth on the spacing of subsequent births. *Demography*, 18(4), s. 529–548.
- MILLS, M., RINDFUSS, R. R., MCDONALD, P. & TE VELDE, E., 2011. Why do people postpone parenthood? Reasons and social policy incentives. *Human Reproduction Update*, červen, s. 848–860.
- MORGAN, S. P.; RINDFUSS, R. R., 1999. Reexamining the link of early childbearing to marriage and to subsequent fertility. *Demography*, 36(1), s. 59–75.
- NEELS, K., THEUNYNCK, Z. & WOOD, J., 2013. Economic recession and first births in Europe: recession-induced postponement and recuperation of fertility in 14 European countries between 1970 and 2005. s. 43–55. Dostupný také z WWW:

- <https://www.researchgate.net/publication/230569628_Economic_recession_and_first_births_in_Europe_Recession-induced_postponement_and_recuperation_of_fertility_in_14_European_countries_between_1970_and_2005>. DOI: 10.1007/s00038-012-0390-9.
- NOTESTEIN, F. W., 1945. Population: the long view. V: T. (. Schultz, editor *Food for the World*. Chicago: University of Chicago Press, s. 36–57.
- NOTESTEIN, F. W., 1953. Economic problems of population change. V: *Proceedings of the 8th International Conference of Agricultural Economists, 1952*. London: Oxford University, s. 13–31.
- PAVLÍK, Z., RYCHTAŘÍKOVÁ, J. & ŠUBRTOVÁ, A., 1986. *Základy demografie*. Praha: Academia.
- PHILIPPOV, D., 2002. Fertility in times of discontinuous societal change: the case of Central and Eastern Europe.. *Max Planck Institute for Demographic Research Working Paper 2002-024*, s. 1–29. Dostupný také z WWW: <<https://www.demogr.mpg.de/papers/working/wp-2002-024.pdf>>.
- PHILIPPOV, D., SPÉDER, Z. & BILLARI, F. C., 2006. Soon, later, or ever? The impact of anomie and social capital on fertility intentions in Bulgaria (2002) and Hungary (2001). *Population Studies*, prosinec, 60(3), s. 289–308. Dostupný také z WWW: <https://www.researchgate.net/publication/6736118_Soon_later_or_ever_The_impact_of_anomie_and_social_capital_on_fertility_intentions_in_Bulgaria_2002_and_Hungary_2001>. DOI: 10.1080/00324720600896080.
- RABUŠIC, L., 2001a. *Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- RABUŠIC, L., 2001b. Value Change and Demographic Behaviour in the Czech Republic. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 9(1), s. 99–122.
- RINDFUSS, R. R. & BRAUNER-OTTO, S. R., 2008. Institutions and the transition to adulthood: implications for fertility tempo in low-fertility settings. *Vienna Yearbook of Population Research*, s. 57–87.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, J., 1996. Současné změny charakteru reprodukce v České republice a mezinárodní situace.. *Demografie*, 39(2), s. 77–89.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, J., 2007. Regionální diferenciacie plodnosti v průřezové a kohortní perspektivě. *Sborník příspěvků XXXVII. Výroční demografické konference ČDS*, s. 92–103.
- SOBOTKA, T., 2004. Is Lowest-Low Fertility in Europe Explained by the Postponement of Childbearing?. *Population and Development Review*, červen, 30(2), s. 195–220. DOI: 10.1111/j.1728-4457.2004.010_1.x.
- SOBOTKA, T., 2011. Re-emerging diversity: Rapid fertility changes in central and eastern Europe after the collapse of the communist regimes. *Historical Social Research*, 36(2), s. 246–296. Dostupný také z WWW: <<https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/34217/ssoar-hsr-2011-2-sobotka->

Fertility_in_Central_and_Eastern.pdf?sequence=1>. DOI:
<https://doi.org/10.12759/hsr.36.2011.2.246-296>.

SOBOTKA, T., 2013. *Youth choices, oportunities and family formation in Europe*, Brusel.

Dostupný také z WWW:

<<https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=10195&langId=en>>.

SOBOTKA, T., SKIRBEKK, V. & DIMITER, P., 2011. Economic Recession and Fertility in the Developed World. *Population and Development Review*, 22 červen, 37(2), s. 267–306.

DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2011.00411.x>.

SOBOTKA, T. a další, 2008. Czech Republic: A rapid transformation of fertility and family behaviour after the collapse of the socialism. *Demographic research*, 1 červenec, 19(14), s.

403–454. Dostupný také z WWW: <[https://www.demographic-](https://www.demographic-research.org/volumes/vol19/14/default.htm)

[research.org/volumes/vol19/14/default.htm](https://www.demographic-research.org/volumes/vol19/14/default.htm)>. DOI: 10.4054/DemRes.2008.19.14.

SOBOTKA, T., ZEMAN, K. & KANTOROVÁ, V., 2003. Demographic Shifts in the Czech Republic after 1989: A Second Demographic Transition View. *European Journal of Population*, 19(3), s. 249–277. Dostupný také z WWW:

<https://www.researchgate.net/publication/225929779_Demographic_Shifts_in_the_Czech_Republic_after_1989_A_Second_Demographic_Transition_View>.

DOI: 10.1023/A:1024913321935

ŠÍDLO, L. & ŠPROCHA, B., 2018. Odkládání mateřství a regionální diferenciaci plodnosti v Česku a na Slovensku. *Geografie*, 123(3), s. 407–436. Dostupný také z WWW:

<<https://www.geografie.cz/archiv/stahnout/104>>.

ŠPROCHA, B. & ŠÍDLO, L., 2016. Spatial differentiation and fertility postponement transition in Czechia. *Acta Universitatis Carolinae. Geographica*, prosinec.

ŠŤASTNÁ, A., SLABÁ, J. & KOCOURKOVÁ, J., 2017. Plánování, načasování a důvody odkladu narození prvního dítěte v České republice. *Demografie*, 59(3), s. 207–223.

Dostupný také z WWW:

<<https://www.czso.cz/documents/10180/46203816/stastna.pdf/0cf15559-1e0a-4b47-a7d6-e8faeb236404?version=1.0>>.

VAN DE KAA, D. J., 1987. Europe's second demographic transition. *Population Bulletin*, Issue 1, s. 1–57.

VYMĚTAL, P. & ŽDÁREK, V., 2009. *Základy makroekonomické analýzy*. Praha. Dostupný také z WWW: <https://www.vsem.cz/data/data/sis-texty/studijni-opory-bc/so_km_zma.pdf>.

Seznam použitých datových pramenů

ČSÚ, časové řady o obyvatelstvu:

https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu

ČSÚ, zdroje dat o věkové struktuře

Věkové složení obyvatelstva - 2007:

<https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2007-j4ysr151mt>

Věkové složení obyvatelstva - 2008:

<https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2008-bsgh7zhdwg>

Věkové složení obyvatelstva - 2009:

<https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2009-9oav0o3wtg>

Věkové složení obyvatelstva - 2010:

<https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2010-bj74aj1afw>

Věkové složení obyvatelstva – 2011:

<https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2011-kikapm7yay>

Věkové složení obyvatelstva - 2012:

<https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2012-jf4obhd6b8>

Věkové složení obyvatelstva - 2013:

<https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2013-3sqlgzbrnf>

Věkové složení obyvatelstva - 2014:

<https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2014>

Věkové složení obyvatelstva - 2015:

<https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva>

Věkové složení obyvatelstva - 2016:

<https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2016>

Věkové složení obyvatelstva - 2017:

<https://www.czso.cz/csu/czso/vekove-slozeni-obyvatelstva-2017>

ČSÚ, zkratky názvů krajů a okresů:

<https://www.czso.cz/documents/10180/20536384/13-72390704.pdf>

MPSV, portál o měsíční nezaměstnanosti:

<https://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/mes>

Přílohová část

Seznam příloh

- Příloha 1: Vývoj relativní meziroční změny úhrnné plodnosti v krajích Česka v letech 2003–2017 (%)
- Příloha 2: Vývoj úhrnné plodnosti v okresech Česka v letech 2002–2017 (roční průměry) - 1. část
- Příloha 3: Vývoj úhrnné plodnosti v okresech Česka v letech 2002–2017 (roční průměry) - 2. část
- Příloha 4: Vývoj úhrnné plodnosti 1. pořadí v krajích západní části Česka v letech 2002–2017
- Příloha 5: Vývoj úhrnné plodnosti 1. pořadí v krajích východní části Česka v letech 2002–2017
- Příloha 6: Vývoj úhrnné plodnosti 2. pořadí v krajích západní části Česka v letech 2002–2017
- Příloha 7: Vývoj úhrnné plodnosti 2. pořadí v krajích východní části Česka v letech 2002–2017
- Příloha 8: Vývoj úhrnné plodnosti 3+. pořadí v krajích západní části Česka v letech 2002–2017
- Příloha 9: Vývoj úhrnné plodnosti 3+. pořadí v krajích východní části Česka v letech 2002–2017)
- Příloha 10: Vývoj relativní meziroční změny podílu nezaměstnaných v krajích Česka v letech 2003–2017 (%)
- Příloha 11: Vývoj podílu nezaměstnaných v okresech Česka v letech 2002–2017 - 1. část
- Příloha 12: Vývoj podílu nezaměstnaných v okresech Česka v letech 2002–2017 - 2. část
- Příloha 13: Vývoj podílu žen na nezaměstnaných v okresech Česka v letech 2002–2017 - 1. část
- Příloha 14: Vývoj podílu žen na nezaměstnaných v okresech Česka v letech 2002–2017 - 2. část
- Příloha 15: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných v Hl. městě Praze a Středočeském kraji v letech 2002–2017
- Příloha 16: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných v Jihočeském a Plzeňském kraji v letech 2002–2017

- Příloha 17: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných v Karlovarském a Ústeckém kraji v letech 2002–2017
- Příloha 18: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných v Libereckém a Královéhradeckém kraji 2002–2017
- Příloha 19: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných v Pardubickém kraji a Kraji Vysočina v letech 2002–2017
- Příloha 20: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných v Jihomoravském a Olomouckém kraji v letech 2002–2017
- Příloha 21: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných ve Zlínském a Moravskoslezském kraji v letech 2002–2017

Příloha 1: Vývoj relativní meziroční změny úhrnné plodnosti v krajích Česka v letech 2003–2017 (%)

Kraj	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
PHA	1,7	8,0	4,2	2,6	2,6	5,3	-0,5	1,4	-2,3	1,9	-1,0	6,2	1,6	1,6	3,4
STC	0,2	4,9	5,7	3,5	10,0	5,1	-1,2	-0,1	-3,4	0,9	0,1	4,5	2,0	3,1	5,8
JHC	-0,1	3,3	3,5	4,7	9,4	4,2	-0,4	0,2	-5,5	7,0	-2,2	3,3	5,0	4,0	4,4
PLK	0,8	2,1	8,0	6,7	5,2	3,6	1,2	-1,6	-8,1	5,9	-2,8	4,7	5,6	3,4	3,9
KVK	-1,4	1,2	4,0	7,1	7,7	3,8	-2,3	-0,6	-3,8	-4,2	3,5	0,6	1,6	6,9	0,1
ULK	2,2	3,9	2,0	3,4	9,6	3,3	-2,0	-1,9	-2,8	-2,6	0,7	5,5	3,1	2,5	4,6
LBK	-2,3	6,7	-0,4	4,6	13,3	3,9	0,9	-0,3	-6,4	1,3	0,8	0,6	7,6	8,4	-2,1
HKK	3,3	1,8	4,9	1,7	12,9	2,3	2,2	-2,2	-7,0	3,3	2,1	3,4	3,8	2,7	4,0
PAK	-0,2	4,5	2,3	7,5	9,2	1,0	-0,7	3,0	-4,1	3,4	-3,8	9,0	-0,3	6,8	-0,7
VYS	0,4	1,5	7,5	1,7	5,9	6,4	-2,2	0,4	-2,4	3,9	-2,5	10,7	2,4	1,2	5,0
JHM	-1,1	6,0	3,8	3,6	7,4	6,3	0,4	0,1	-3,6	0,9	2,2	4,9	1,5	5,3	3,8
OLK	2,6	1,8	4,6	4,8	8,8	3,7	2,0	-1,2	-5,4	1,9	2,5	3,8	3,9	5,5	2,1
ZLK	-0,4	1,3	9,4	0,0	8,8	4,6	-1,3	2,0	-5,6	1,0	4,0	2,3	6,8	2,5	6,4
MSK	1,6	3,1	4,3	2,7	9,1	1,6	0,3	0,3	-6,2	1,8	0,7	5,5	0,8	4,1	2,2
CZ	0,7	4,0	4,5	3,6	8,3	4,1	-0,3	0,0	-4,4	1,9	0,3	4,9	2,8	3,8	3,4

Zdroj dat: ČSÚ a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Příloha 2: Vývoj úhrnné plodnosti v okresech Česka v letech 2002–2017 (roční průměry) - 1. část

Okr.	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
AB	1,09	1,10	1,19	1,24	1,27	1,31	1,38	1,37	1,39	1,36	1,38	1,37	1,45	1,48	1,50	1,55
BN	1,19	1,17	1,21	1,24	1,39	1,47	1,54	1,60	1,52	1,46	1,60	1,56	1,57	1,75	1,70	1,86
BE	1,16	1,15	1,26	1,35	1,47	1,55	1,53	1,51	1,52	1,46	1,50	1,41	1,60	1,70	1,71	1,85
KD	1,23	1,27	1,29	1,42	1,39	1,62	1,63	1,53	1,61	1,51	1,57	1,61	1,63	1,60	1,77	1,75
KO	1,24	1,30	1,23	1,38	1,39	1,48	1,50	1,59	1,60	1,54	1,52	1,55	1,52	1,60	1,69	1,91
KH	1,08	1,12	1,14	1,25	1,25	1,45	1,42	1,47	1,44	1,49	1,48	1,36	1,52	1,72	1,62	1,78
ME	1,33	1,23	1,40	1,33	1,43	1,53	1,61	1,59	1,59	1,51	1,47	1,45	1,61	1,67	1,72	1,83
MB	1,19	1,10	1,23	1,27	1,26	1,42	1,52	1,48	1,44	1,45	1,44	1,45	1,57	1,54	1,64	1,76
NB	1,19	1,18	1,27	1,36	1,34	1,58	1,64	1,59	1,71	1,50	1,50	1,41	1,64	1,56	1,59	1,72
PY	1,20	1,29	1,31	1,42	1,51	1,63	1,76	1,72	1,73	1,66	1,67	1,70	1,69	1,66	1,76	1,78
PZ	1,27	1,26	1,34	1,54	1,51	1,61	1,81	1,81	1,66	1,71	1,63	1,65	1,68	1,68	1,73	1,74
PB	1,16	1,16	1,23	1,18	1,24	1,36	1,47	1,42	1,43	1,36	1,41	1,47	1,54	1,57	1,61	1,75
RA	1,16	1,20	1,21	1,20	1,42	1,46	1,59	1,44	1,47	1,37	1,44	1,56	1,57	1,67	1,53	1,73
CB	1,16	1,16	1,20	1,25	1,31	1,44	1,47	1,45	1,54	1,42	1,55	1,46	1,57	1,64	1,67	1,70
CK	1,31	1,27	1,28	1,39	1,44	1,60	1,62	1,68	1,54	1,41	1,54	1,50	1,65	1,69	1,76	1,76
JH	1,16	1,14	1,17	1,22	1,27	1,43	1,46	1,46	1,45	1,36	1,49	1,39	1,53	1,55	1,61	1,69
PI	1,20	1,23	1,08	1,23	1,23	1,32	1,50	1,45	1,45	1,36	1,43	1,47	1,54	1,62	1,69	1,73
PT	1,22	1,19	1,33	1,24	1,34	1,40	1,52	1,53	1,53	1,56	1,58	1,56	1,45	1,65	1,69	1,82
ST	1,17	1,13	1,30	1,25	1,36	1,47	1,56	1,49	1,44	1,46	1,49	1,45	1,56	1,59	1,64	1,84
TA	1,11	1,16	1,22	1,25	1,31	1,42	1,46	1,51	1,49	1,39	1,49	1,58	1,39	1,51	1,64	1,76
DO	1,14	1,21	1,15	1,30	1,34	1,53	1,65	1,61	1,54	1,36	1,50	1,44	1,45	1,71	1,71	1,67
KT	1,18	1,19	1,24	1,30	1,34	1,41	1,39	1,51	1,44	1,41	1,45	1,50	1,48	1,51	1,64	1,67
PM	1,16	1,12	1,18	1,32	1,34	1,40	1,46	1,51	1,41	1,36	1,41	1,36	1,47	1,54	1,56	1,65
PJ	1,22	1,17	1,18	1,25	1,50	1,43	1,55	1,65	1,55	1,39	1,46	1,35	1,56	1,46	1,60	1,80
PS	1,13	1,21	1,26	1,27	1,36	1,52	1,57	1,42	1,64	1,37	1,38	1,42	1,48	1,64	1,61	1,56
RO	1,10	1,11	1,10	1,19	1,27	1,39	1,44	1,39	1,41	1,37	1,58	1,39	1,43	1,50	1,60	1,70
TC	1,17	1,21	1,19	1,31	1,52	1,51	1,52	1,51	1,55	1,34	1,52	1,43	1,43	1,54	1,62	1,77
CH	1,26	1,20	1,21	1,33	1,38	1,50	1,53	1,57	1,48	1,52	1,32	1,55	1,48	1,49	1,50	1,62
KV	1,17	1,21	1,22	1,23	1,35	1,45	1,49	1,40	1,43	1,35	1,36	1,31	1,40	1,39	1,55	1,47
SO	1,30	1,25	1,27	1,30	1,41	1,50	1,60	1,55	1,58	1,46	1,44	1,43	1,42	1,49	1,61	1,58
DC	1,29	1,35	1,30	1,42	1,43	1,62	1,61	1,63	1,58	1,58	1,52	1,53	1,58	1,64	1,65	1,77
CV	1,28	1,28	1,31	1,37	1,34	1,46	1,63	1,56	1,54	1,43	1,43	1,37	1,48	1,54	1,61	1,69
LT	1,20	1,23	1,33	1,33	1,38	1,62	1,62	1,51	1,54	1,59	1,48	1,51	1,62	1,66	1,56	1,77
LN	1,26	1,32	1,35	1,29	1,42	1,54	1,54	1,66	1,64	1,51	1,42	1,59	1,55	1,63	1,68	1,73
MO	1,28	1,22	1,38	1,34	1,45	1,52	1,62	1,58	1,41	1,39	1,42	1,41	1,47	1,57	1,65	1,66
TP	1,25	1,31	1,39	1,38	1,48	1,57	1,60	1,50	1,58	1,53	1,50	1,42	1,59	1,54	1,60	1,69
UL	1,33	1,40	1,39	1,49	1,49	1,60	1,68	1,66	1,59	1,52	1,51	1,56	1,65	1,71	1,81	1,78
CL	1,25	1,25	1,28	1,29	1,31	1,60	1,67	1,54	1,59	1,45	1,42	1,48	1,56	1,57	1,69	1,67
JN	1,22	1,19	1,27	1,20	1,29	1,45	1,52	1,58	1,54	1,49	1,48	1,51	1,49	1,63	1,89	1,80
LI	1,24	1,20	1,31	1,28	1,38	1,52	1,57	1,61	1,61	1,52	1,57	1,55	1,54	1,69	1,78	1,76
SM	1,18	1,12	1,23	1,32	1,33	1,42	1,49	1,60	1,55	1,42	1,47	1,47	1,46	1,60	1,74	1,70

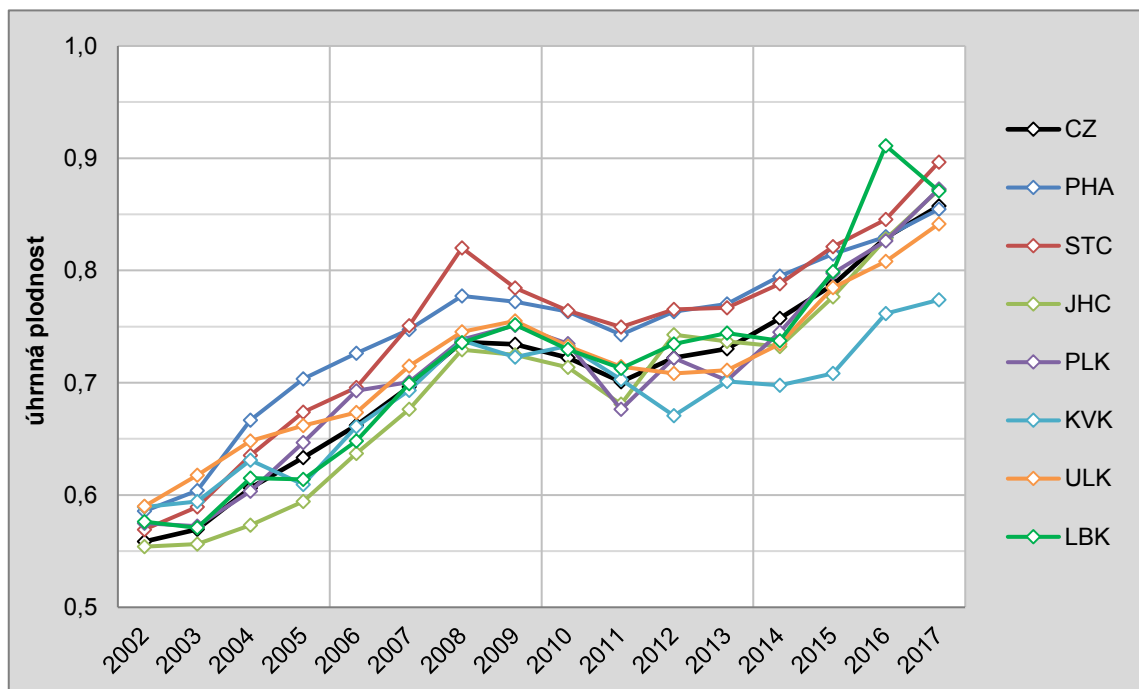
Zdroj dat: ČSÚ a vlastní výpočty, **Zpracováno v:** Microsoft Excel

Příloha 3: Vývoj úhrnné plodnosti v okresech Česka v letech 2002–2017 (roční průměry) - 2. část

Okr.	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
HK	1,13	1,14	1,21	1,27	1,32	1,44	1,52	1,53	1,49	1,40	1,46	1,48	1,58	1,60	1,64	1,71
JC	1,21	1,20	1,25	1,38	1,31	1,56	1,52	1,57	1,52	1,38	1,41	1,44	1,41	1,71	1,65	1,75
NA	1,23	1,25	1,25	1,34	1,38	1,49	1,57	1,64	1,56	1,47	1,48	1,56	1,53	1,64	1,67	1,68
RK	1,23	1,35	1,35	1,22	1,37	1,49	1,48	1,56	1,58	1,42	1,49	1,49	1,64	1,61	1,67	1,85
TU	1,16	1,23	1,19	1,32	1,27	1,53	1,55	1,53	1,53	1,44	1,49	1,51	1,55	1,50	1,63	1,65
CR	1,17	1,20	1,26	1,32	1,34	1,48	1,50	1,44	1,51	1,46	1,52	1,43	1,61	1,58	1,68	1,70
PU	1,11	1,13	1,19	1,18	1,31	1,47	1,48	1,49	1,48	1,45	1,53	1,45	1,55	1,57	1,66	1,61
SY	1,21	1,20	1,21	1,25	1,33	1,50	1,48	1,46	1,54	1,46	1,49	1,41	1,54	1,56	1,67	1,72
UO	1,25	1,20	1,26	1,30	1,42	1,47	1,51	1,51	1,58	1,48	1,51	1,51	1,65	1,61	1,75	1,71
HB	1,20	1,16	1,16	1,28	1,29	1,46	1,46	1,40	1,52	1,44	1,50	1,47	1,68	1,58	1,67	1,83
JI	1,18	1,18	1,23	1,31	1,39	1,40	1,59	1,58	1,53	1,46	1,55	1,50	1,68	1,85	1,69	1,80
PE	1,20	1,18	1,21	1,26	1,33	1,30	1,41	1,36	1,38	1,42	1,52	1,39	1,55	1,59	1,52	1,66
TR	1,11	1,23	1,14	1,29	1,24	1,36	1,42	1,39	1,35	1,36	1,39	1,36	1,46	1,56	1,58	1,66
ZR	1,24	1,18	1,29	1,32	1,34	1,44	1,51	1,49	1,49	1,44	1,46	1,48	1,62	1,55	1,76	1,74
BK	1,13	1,17	1,19	1,22	1,24	1,39	1,55	1,48	1,56	1,42	1,52	1,57	1,55	1,56	1,65	1,78
BM	1,21	1,18	1,26	1,35	1,40	1,45	1,53	1,56	1,55	1,50	1,51	1,52	1,58	1,60	1,69	1,73
BI	1,18	1,18	1,27	1,32	1,42	1,46	1,62	1,57	1,60	1,52	1,52	1,60	1,70	1,73	1,80	1,81
BV	1,02	1,05	1,19	1,15	1,20	1,21	1,34	1,39	1,42	1,32	1,34	1,38	1,42	1,45	1,62	1,66
HO	1,13	1,04	1,11	1,13	1,19	1,30	1,32	1,31	1,30	1,31	1,34	1,32	1,41	1,44	1,52	1,57
VY	1,19	1,15	1,25	1,21	1,20	1,36	1,49	1,50	1,50	1,44	1,42	1,51	1,65	1,55	1,65	1,76
ZN	1,12	1,20	1,14	1,23	1,21	1,49	1,45	1,49	1,41	1,40	1,36	1,39	1,47	1,60	1,60	1,74
JE	1,16	1,18	1,23	1,27	1,21	1,38	1,40	1,51	1,34	1,30	1,38	1,39	1,37	1,48	1,44	1,60
OC	1,11	1,16	1,18	1,22	1,31	1,39	1,45	1,48	1,46	1,49	1,45	1,52	1,58	1,60	1,71	1,74
PV	1,12	1,15	1,16	1,21	1,25	1,42	1,48	1,48	1,45	1,39	1,37	1,40	1,51	1,58	1,64	1,65
PR	1,15	1,16	1,18	1,26	1,33	1,39	1,44	1,45	1,50	1,30	1,39	1,36	1,44	1,43	1,66	1,61
SU	1,13	1,16	1,18	1,23	1,30	1,46	1,49	1,55	1,51	1,31	1,42	1,47	1,47	1,64	1,60	1,72
KM	1,06	1,04	1,15	1,17	1,20	1,37	1,40	1,36	1,38	1,32	1,36	1,41	1,41	1,51	1,66	1,65
UH	1,12	1,14	1,11	1,22	1,22	1,31	1,36	1,38	1,40	1,35	1,30	1,38	1,46	1,50	1,51	1,67
VS	1,15	1,14	1,16	1,30	1,26	1,42	1,45	1,47	1,46	1,40	1,38	1,46	1,49	1,59	1,57	1,71
ZL	1,13	1,12	1,11	1,24	1,25	1,30	1,41	1,35	1,42	1,30	1,36	1,38	1,39	1,53	1,58	1,66
BR	1,22	1,17	1,25	1,30	1,30	1,47	1,43	1,46	1,40	1,32	1,35	1,32	1,56	1,43	1,58	1,62
FM	1,16	1,19	1,21	1,24	1,30	1,44	1,43	1,49	1,53	1,39	1,49	1,43	1,54	1,50	1,59	1,63
KI	1,19	1,16	1,23	1,22	1,28	1,40	1,45	1,43	1,48	1,35	1,39	1,34	1,44	1,44	1,49	1,57
NJ	1,20	1,23	1,25	1,31	1,31	1,48	1,44	1,54	1,51	1,40	1,41	1,46	1,54	1,59	1,62	1,69
OP	1,15	1,18	1,25	1,28	1,35	1,46	1,49	1,46	1,39	1,40	1,37	1,45	1,47	1,53	1,60	1,56
OV	1,18	1,24	1,24	1,37	1,37	1,45	1,50	1,47	1,49	1,41	1,41	1,46	1,49	1,54	1,58	1,60
CZ	1,17	1,18	1,23	1,29	1,33	1,44	1,50	1,50	1,50	1,43	1,46	1,46	1,53	1,58	1,64	1,69

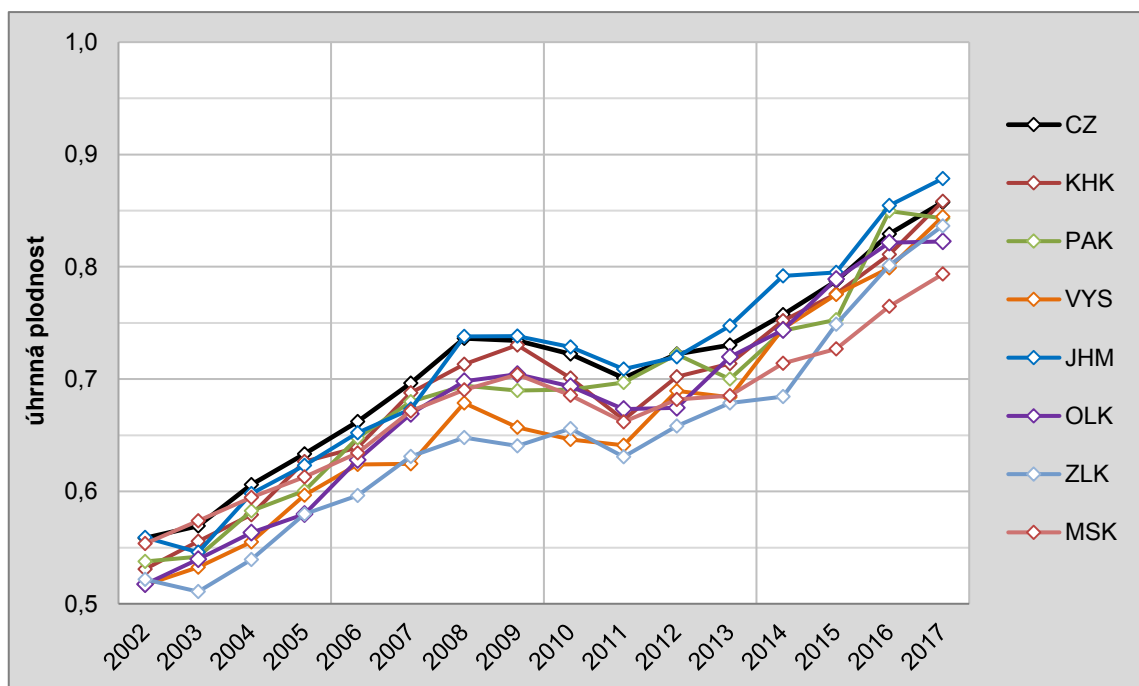
Zdroj dat: ČSÚ a vlastní výpočty, **Zpracováno v:** Microsoft Excel

Příloha 4: Vývoj úhrnné plodnosti 1. pořadí v krajích západní části Česka v letech 2002–2017

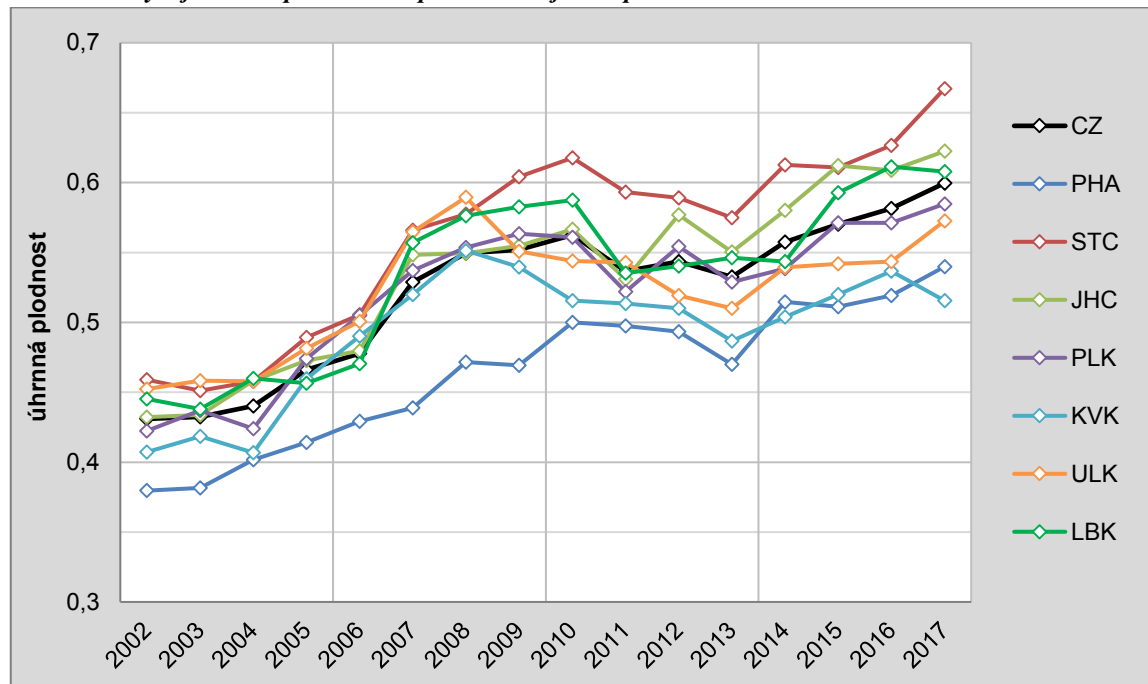
Zdroj dat: ČSÚ a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Příloha 5: Vývoj úhrnné plodnosti 1. pořadí v krajích východní části Česka v letech 2002–2017

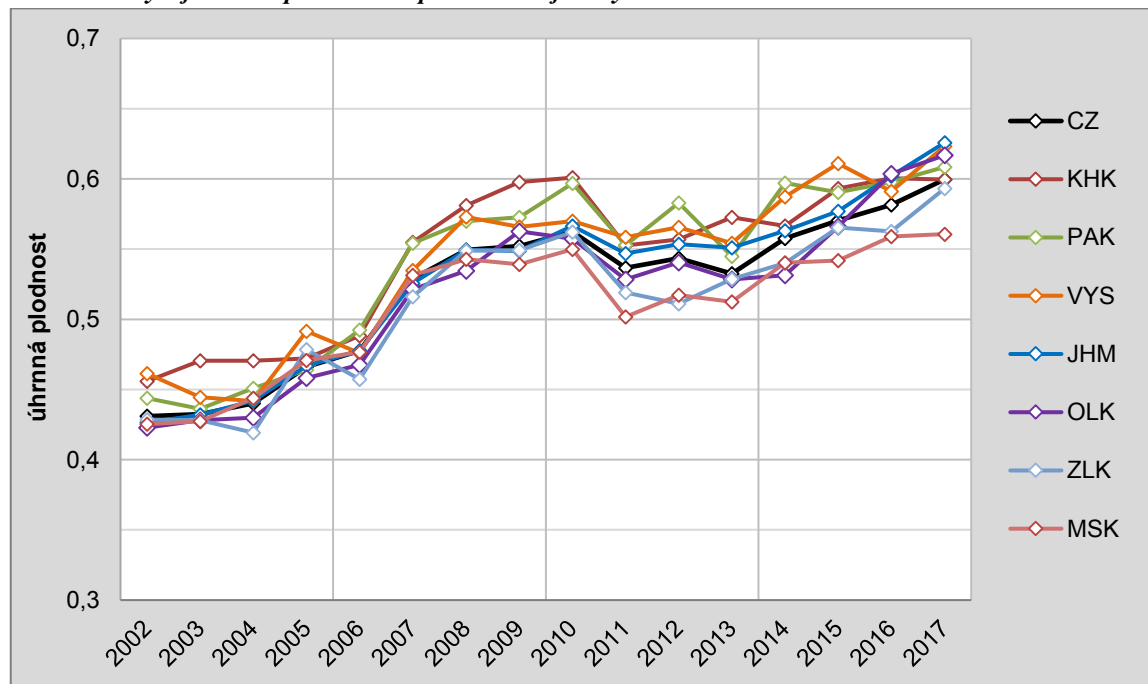
Zdroj dat: ČSÚ a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Příloha 6: Vývoj úhrnné plodnosti 2. pořadí v krajích západní části Česka v letech 2002–2017

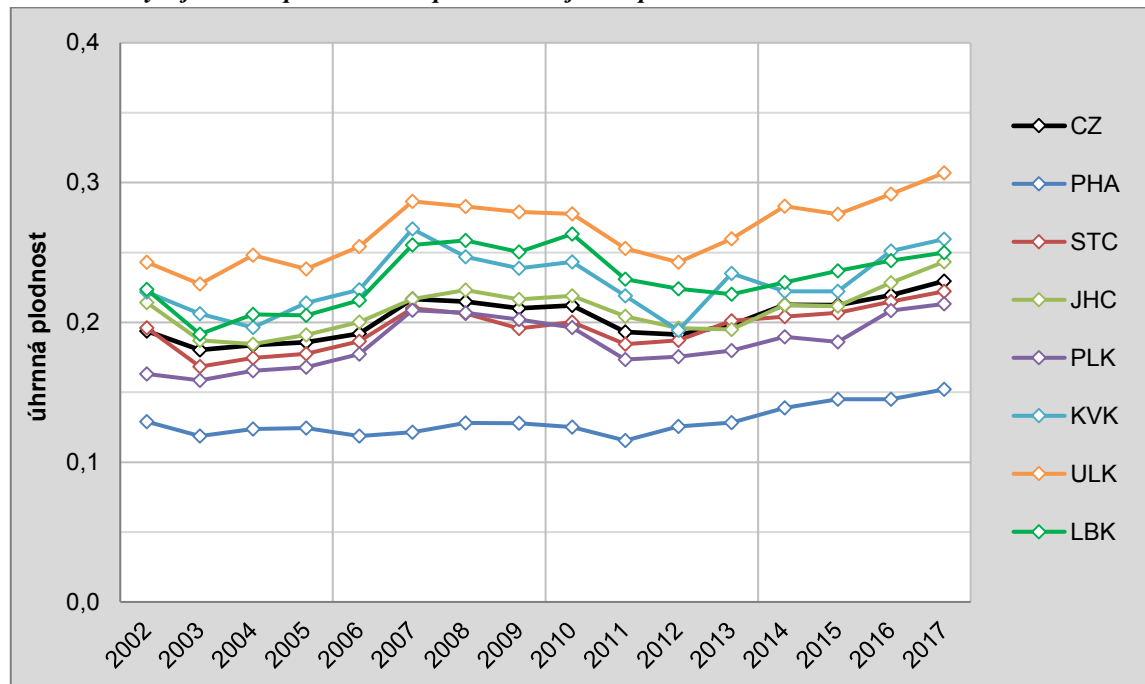
Zdroj dat: ČSÚ a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Příloha 7: Vývoj úhrnné plodnosti 2. pořadí v krajích východní části Česka v letech 2002–2017

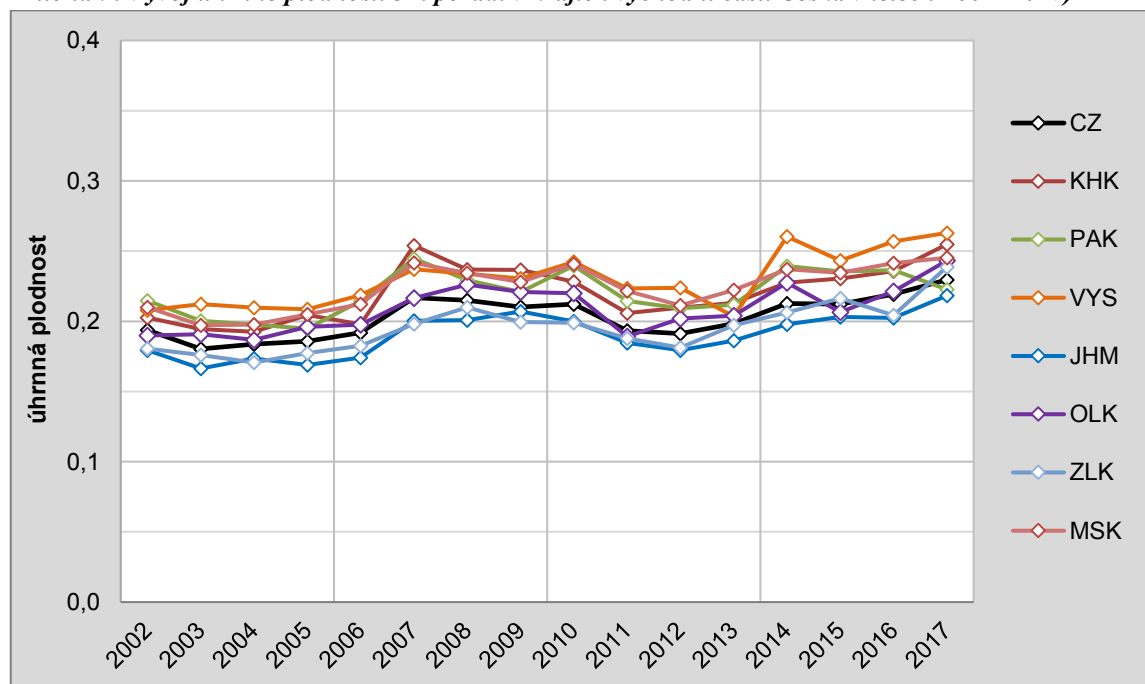
Zdroj dat: ČSÚ a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Příloha 8: Vývoj úhrnné plodnosti 3+, pořadí v krajích západní části Česka v letech 2002–2017

Zdroj dat: ČSÚ a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Příloha 9: Vývoj úhrnné plodnosti 3+, pořadí v krajích východní části Česka v letech 2002–2017)

Zdroj dat: ČSÚ a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Příloha 10: Vývoj relativní meziroční změny podílu nezaměstnaných v krajích Česka v letech 2003–2017 (%)

Kraj	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
PHA	7,6	5,0	-8,8	-11,3	-17,3	-13,6	51,1	32,4	3,2	6,5	25,3	8,0	-12,2	-16,6	-25,5
STC	8,2	-0,3	-7,5	-10,4	-17,9	-13,1	53,2	21,3	-0,9	1,7	14,3	1,5	-14,2	-17,4	-24,9
JHC	6,1	2,7	1,0	-5,0	-20,4	-12,6	64,1	11,9	-1,2	2,9	13,5	-1,6	-20,1	-15,4	-25,9
PLK	10,0	-2,9	-5,7	-7,0	-17,6	-11,1	71,7	11,0	-9,1	-4,6	14,2	-6,2	-17,7	-19,0	-29,5
KVK	10,6	7,3	-3,0	-6,8	-16,8	-13,6	49,6	8,3	-3,7	-1,4	12,0	-6,1	-13,9	-17,0	-31,0
ULK	5,9	-4,1	-5,6	-6,0	-17,1	-20,2	28,4	9,0	-2,2	4,4	10,9	-1,2	-12,7	-12,4	-23,2
LBK	17,4	-2,6	-8,9	-7,6	-13,8	-6,1	69,4	7,9	-7,1	-0,7	10,9	-1,2	-16,4	-17,4	-23,1
KHK	13,1	0,3	-0,6	-8,2	-21,8	-17,9	65,3	10,5	-5,2	5,4	19,4	-3,5	-21,2	-21,8	-26,9
PAK	10,4	0,4	-3,8	-10,7	-21,2	-11,1	65,5	10,9	-8,9	-0,7	12,7	-6,6	-21,1	-17,7	-29,6
VYS	16,1	3,5	-3,6	-9,6	-17,1	-11,9	67,9	9,0	-5,1	-1,6	10,1	-3,7	-13,7	-15,0	-25,7
JHM	9,5	-1,9	-4,1	-8,9	-17,8	-16,4	46,4	15,3	-5,2	0,9	10,2	0,8	-13,9	-12,7	-20,6
OLK	5,5	-2,9	-6,6	-11,4	-22,4	-16,9	70,3	12,4	-4,8	1,5	12,8	-1,7	-18,2	-17,6	-22,4
ZLK	12,7	-2,2	-6,7	-9,2	-20,0	-14,4	66,9	12,0	-9,3	1,0	13,8	-5,8	-16,6	-18,0	-25,2
MSK	8,0	-1,8	-6,7	-8,3	-18,7	-22,7	36,6	6,6	-5,0	2,8	15,2	2,4	-11,7	-12,0	-18,6
CZ	8,9	-1,1	-5,6	-8,7	-18,7	-16,6	51,2	12,4	-4,3	1,7	13,8	-0,7	-15,0	-15,5	-23,7

Zdroj dat: ČSÚ, MPSV a vlastní výpočty, **Zpracováno v:** Microsoft Excel

Příloha 11: Vývoj podílu nezaměstnaných v okresech Česka v letech 2002–2017 - 1. část

Okr.	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
AB	2,7	2,9	3,0	2,8	2,5	2,0	1,8	2,7	3,5	3,6	3,9	4,9	5,2	4,6	3,8	2,9
BN	2,5	3,0	3,4	3,4	3,1	2,5	2,1	3,3	4,2	4,3	4,4	5,2	4,9	3,8	3,0	2,2
BE	3,5	4,2	4,0	3,7	3,3	2,9	2,5	4,5	5,6	5,3	5,4	6,5	6,4	5,4	4,4	3,3
KD	7,3	7,5	7,1	6,7	6,1	5,1	4,2	5,9	6,9	7,1	7,2	8,1	8,5	7,5	6,4	5,2
KO	6,2	6,7	6,5	6,0	5,1	4,5	4,0	5,9	7,2	7,5	7,6	8,6	8,6	7,4	6,2	4,6
KH	7,3	7,9	7,7	7,1	6,3	5,0	4,1	6,2	6,9	6,9	7,6	8,3	8,0	6,5	5,7	4,4
ME	5,5	6,0	6,2	6,0	5,4	4,4	3,9	5,4	6,6	6,5	6,6	7,7	8,1	7,3	6,0	4,5
MB	3,1	3,6	3,8	3,2	2,8	2,2	2,0	3,6	4,5	4,2	4,1	4,6	4,5	3,8	3,1	2,4
NB	6,1	6,3	6,2	5,9	5,6	4,7	4,3	6,2	7,2	7,4	7,2	8,0	8,0	7,2	5,9	4,6
PY	2,2	2,5	2,7	2,2	1,7	1,5	1,3	2,3	3,0	2,9	2,9	3,4	3,5	2,9	2,1	1,5
PZ	1,7	2,0	2,1	1,9	1,7	1,3	1,3	2,4	3,2	3,1	3,3	4,0	4,5	4,0	3,3	2,2
PB	5,8	6,1	6,2	5,8	5,4	4,5	4,1	6,2	7,6	7,4	7,4	8,7	8,9	7,9	6,6	4,8
RA	5,3	5,7	5,4	5,0	4,7	3,9	3,5	5,3	6,4	6,3	7,0	7,6	7,5	6,2	5,0	3,9
CB	3,0	3,1	3,0	3,1	3,1	2,6	2,4	4,0	4,4	4,4	4,7	5,4	5,6	4,3	3,6	2,6
CK	6,7	7,3	7,2	7,2	6,7	5,2	4,6	7,0	7,5	7,5	7,7	8,9	8,8	7,3	6,4	5,1
JH	4,0	4,5	5,0	5,1	4,7	3,6	2,6	4,9	5,4	5,1	5,1	6,2	5,9	4,5	3,4	2,4
PI	5,1	5,3	5,4	5,6	5,2	3,8	3,2	4,9	5,3	5,1	5,2	5,9	5,7	4,3	3,6	2,4
PT	4,9	4,9	4,7	4,5	4,0	3,0	2,8	4,4	4,9	4,5	5,1	5,4	5,1	3,9	3,7	2,8
ST	4,7	5,1	5,2	5,4	5,0	4,2	3,9	5,9	6,8	6,7	6,8	7,7	7,2	5,9	5,0	3,5
TA	3,8	4,1	4,4	4,3	4,4	3,6	3,2	5,7	6,9	7,0	6,8	7,4	7,6	6,4	5,6	4,4
DO	3,8	4,7	5,0	4,7	4,4	3,6	3,3	6,4	6,9	6,1	5,9	6,4	5,8	5,0	4,3	2,6
KT	4,5	5,3	5,5	5,6	5,6	4,5	4,1	5,8	6,7	6,4	5,9	6,6	6,2	4,8	3,9	2,7
PM	5,5	5,7	5,2	4,6	4,2	3,3	2,8	4,6	5,5	5,2	5,0	6,1	5,9	4,8	3,7	2,5
PJ	3,4	3,7	3,6	3,6	3,2	2,7	2,2	4,4	5,0	4,5	4,3	5,1	5,0	4,3	3,5	2,4
PS	4,2	4,7	4,5	4,2	4,0	3,5	3,1	5,3	5,8	5,3	5,2	5,8	5,6	4,6	3,7	3,0
RO	5,0	5,6	5,4	4,9	4,1	3,4	3,0	5,6	5,8	4,7	4,5	5,2	4,9	3,9	3,4	2,9
TC	6,8	7,1	7,2	6,8	6,5	5,4	5,5	10,1	10,1	8,7	8,2	8,5	7,4	6,1	5,2	3,8
CH	4,4	5,5	6,5	6,2	5,6	4,9	4,5	7,2	7,6	7,1	6,7	7,5	6,8	5,5	4,2	2,6
KV	7,2	7,8	7,8	7,8	7,5	6,1	5,3	7,7	8,4	8,0	7,9	8,8	8,5	7,4	6,1	4,1
SO	8,5	9,1	9,9	9,4	8,7	7,2	6,0	8,7	9,4	9,4	9,6	10,7	10,2	9,0	7,9	6,0
DC	10,1	11,4	11,1	11,0	10,4	9,0	7,8	10,0	10,7	10,2	10,2	10,9	10,6	9,2	8,2	6,4
CV	12,7	13,6	13,0	12,1	10,6	8,0	6,3	9,2	9,7	9,6	10,3	11,7	11,4	10,1	9,0	6,9
LT	8,9	9,1	8,8	8,4	7,8	6,8	5,5	7,1	7,9	7,5	7,8	9,0	9,4	8,0	6,6	4,7
LN	12,2	12,4	11,4	10,9	10,2	8,4	6,5	8,7	9,6	9,0	9,3	10,7	10,3	8,6	7,5	5,9
MO	16,2	17,1	17,1	16,5	15,7	12,6	9,3	11,1	11,5	11,4	12,1	13,5	13,2	12,0	11,0	8,9
TP	12,1	12,9	12,3	10,6	10,1	8,5	6,7	8,2	9,3	9,1	9,6	10,0	9,6	8,0	7,0	5,1
UL	10,7	10,9	10,1	9,7	9,5	8,4	7,0	8,7	10,0	10,5	11,1	12,2	12,7	11,3	9,6	7,4
CL	6,1	7,3	7,1	6,3	5,8	5,0	4,7	9,0	8,9	8,4	8,5	9,0	8,4	6,2	4,6	3,3
JN	4,6	5,4	5,4	4,8	4,3	4,0	3,9	6,9	7,8	6,8	6,4	7,2	7,1	6,1	5,3	4,1
LI	6,2	7,2	6,9	6,4	6,0	5,0	4,5	7,0	7,9	7,4	7,3	8,2	8,5	7,5	6,3	4,9
SM	4,9	5,7	5,7	5,3	4,9	4,3	4,2	6,7	7,2	6,9	7,2	8,3	7,9	6,8	5,6	4,5

Zdroj dat: ČSÚ, MPSV a vlastní výpočty, **Zpracováno v:** Microsoft Excel

Příloha 12: Vývoj podílu nezaměstnaných v okresech Česka v letech 2002–2017 - 2. část

Okr.	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
HK	4,6	5,0	5,1	4,9	4,4	3,4	2,9	4,2	5,1	5,3	5,8	6,9	7,2	6,0	4,8	3,4
JC	4,9	5,8	5,9	5,9	5,3	4,4	3,9	6,0	6,3	5,4	5,4	6,0	5,6	4,2	3,2	2,3
NA	4,3	5,1	5,2	5,2	4,7	3,4	2,7	5,1	5,7	5,4	5,3	6,3	6,1	5,0	4,4	3,5
RK	3,6	4,4	4,5	4,6	3,8	2,4	2,0	4,7	5,1	4,4	4,8	5,9	5,0	3,5	2,1	1,4
TU	6,0	6,5	6,1	6,2	6,2	5,3	4,2	6,5	6,7	6,5	7,0	8,5	8,2	6,2	4,7	3,4
CR	6,3	6,8	6,7	6,1	5,2	4,2	3,8	6,5	7,3	6,7	6,5	7,5	7,0	5,4	4,3	3,0
PU	4,2	4,7	5,0	5,0	4,3	3,1	2,8	4,6	5,3	4,9	5,0	5,9	5,6	4,4	3,7	2,7
SY	7,7	8,6	8,7	8,0	7,6	6,3	5,5	7,9	8,6	8,0	7,8	8,5	8,2	6,7	5,6	4,0
UO	5,3	5,8	5,6	5,7	5,2	4,0	3,6	6,8	7,3	6,4	6,4	7,0	6,2	4,9	4,0	2,7
HB	4,1	4,8	4,9	4,5	3,9	3,4	3,2	6,7	6,8	6,4	6,2	6,8	6,5	5,7	5,0	3,5
JI	4,5	5,5	5,6	5,3	4,7	4,1	3,8	6,7	7,0	6,4	6,5	7,2	6,9	5,8	4,8	3,5
PE	2,8	3,5	3,9	3,6	3,2	2,5	2,5	5,2	5,3	4,7	4,5	5,1	4,9	4,1	3,4	2,3
TR	8,0	9,2	9,5	9,2	8,3	6,8	5,5	7,8	9,0	8,9	8,7	9,4	9,2	8,0	6,8	5,0
ZR	5,2	5,8	5,9	6,1	5,7	4,7	4,1	6,3	7,3	7,0	6,9	7,7	7,4	6,4	5,6	4,5
BK	5,7	6,3	6,1	5,7	4,8	4,3	3,9	7,0	7,3	6,4	6,6	7,1	6,9	5,8	4,9	3,5
BM	6,9	7,8	7,8	7,4	6,7	5,4	4,4	6,1	7,3	7,0	7,2	8,3	8,9	8,0	7,2	5,8
BI	5,2	5,8	5,5	5,0	4,4	3,6	3,0	4,9	6,1	5,6	5,7	6,6	6,7	5,5	4,7	3,7
BV	7,5	8,0	7,9	7,6	7,0	5,9	4,5	7,1	8,2	8,1	7,6	8,2	7,7	6,3	5,3	4,1
HO	9,8	10,4	10,2	10,2	9,5	7,9	6,9	9,5	10,8	10,3	10,2	10,8	10,4	8,8	7,9	6,4
VY	6,6	7,2	7,3	6,7	5,6	4,2	3,3	5,7	6,5	6,1	6,4	6,8	6,3	4,9	3,9	3,0
ZN	8,9	9,7	9,4	9,4	9,1	8,2	6,9	8,9	9,7	9,4	9,6	10,2	10,4	9,1	8,1	6,7
JE	9,8	11,0	11,2	11,3	10,1	8,3	6,9	8,8	10,5	10,4	10,4	11,2	10,9	9,1	7,7	6,7
OC	7,9	8,1	7,4	6,8	6,0	4,5	3,8	7,2	7,8	7,4	7,4	8,7	8,7	7,4	6,0	4,4
PV	6,7	7,2	7,1	6,2	4,9	3,5	2,8	5,5	7,3	7,1	7,1	7,8	7,3	5,4	4,1	3,1
PR	8,6	9,4	9,4	8,5	8,1	6,6	5,3	7,8	9,0	8,7	8,8	9,8	10,2	8,6	7,1	5,8
SU	8,1	8,4	8,3	8,4	7,4	5,9	5,0	9,1	9,3	8,5	8,9	9,8	9,2	7,3	6,2	4,9
KM	6,7	7,5	7,6	7,6	6,9	5,6	4,7	7,4	8,4	7,8	7,8	8,7	8,6	7,4	6,2	4,5
UH	5,6	6,0	5,7	5,4	5,0	4,1	3,7	6,2	7,0	6,6	6,6	7,4	6,7	5,4	4,6	3,6
VS	7,7	8,4	8,2	7,7	7,3	5,7	4,8	8,0	8,6	7,7	7,8	9,2	8,6	7,2	6,1	4,5
ZL	5,9	7,0	6,8	6,1	5,2	4,1	3,5	6,1	7,0	6,2	6,2	7,0	6,7	5,5	4,3	3,1
BR	11,1	12,3	12,2	11,2	10,0	8,1	6,9	10,2	11,1	11,4	12,0	13,1	13,3	11,5	9,6	7,3
FM	9,2	9,9	9,9	9,0	7,9	6,4	4,4	6,2	6,6	6,0	6,1	7,1	7,2	6,0	5,0	3,9
KI	12,7	13,3	13,4	13,1	12,5	10,6	8,6	10,1	10,5	10,2	10,4	11,9	12,4	11,5	10,7	9,4
NJ	8,7	9,8	9,2	8,1	7,1	5,1	3,8	8,2	8,5	6,9	6,7	7,6	7,3	5,7	4,5	3,6
OP	7,7	8,3	8,0	7,8	7,5	6,4	5,1	6,9	7,5	7,4	7,4	8,1	8,3	7,1	5,8	4,3
OV	11,9	12,9	12,6	11,5	10,5	8,1	6,1	8,0	8,7	8,5	9,1	11,0	11,4	10,5	9,6	7,8
CZ	6,5	7,1	7,0	6,6	6,1	4,9	4,1	6,2	7,0	6,7	6,8	7,7	7,7	6,5	5,5	4,2

Zdroj dat: ČSÚ, MPSV a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Příloha 13: Vývoj podílu žen na nezaměstnaných v okresech Česka v letech 2002–2017 - 1. část

Okr.	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
AB	53,4	52,7	51,8	51,7	52,0	52,4	51,7	48,6	48,8	49,7	49,6	48,9	50,1	51,8	52,6	52,8
BN	56,0	55,8	55,0	55,7	56,0	55,9	54,9	49,1	48,7	48,8	49,6	48,0	51,1	53,7	53,4	54,5
BE	59,1	56,8	56,9	56,2	56,1	56,5	56,2	48,7	49,0	52,0	53,2	51,1	52,2	53,3	53,1	53,7
KD	50,8	50,5	51,1	52,0	52,3	54,4	55,1	50,6	49,7	50,5	51,1	48,8	48,9	50,3	52,3	54,0
KO	56,2	55,9	55,3	55,4	56,5	56,0	55,8	52,1	50,8	50,1	51,0	50,3	52,7	53,8	55,1	56,5
KH	56,2	55,9	55,6	56,7	57,4	57,9	57,5	52,5	51,1	51,6	52,6	51,3	52,8	54,2	54,4	54,7
ME	59,3	57,9	56,9	57,5	59,1	60,2	60,4	53,6	52,4	52,4	52,5	50,5	52,6	54,4	55,7	57,0
MB	57,8	56,0	57,0	58,6	59,5	60,1	58,2	50,9	52,7	54,7	54,9	54,3	55,6	55,6	56,3	57,6
NB	55,6	55,3	54,6	53,5	54,3	56,2	54,2	49,6	49,3	50,3	51,3	50,2	50,8	53,3	53,6	53,5
PY	57,8	54,6	53,0	52,3	53,6	56,6	55,4	50,6	49,0	49,6	50,0	50,1	52,7	54,1	55,6	56,0
PZ	57,4	58,6	57,1	55,3	54,0	56,6	55,5	49,5	49,9	51,1	51,4	50,8	52,9	54,0	54,0	55,4
PB	51,3	50,7	49,8	50,8	50,1	51,3	50,2	46,8	45,2	46,5	47,3	47,1	46,9	48,4	49,4	49,5
RA	56,6	55,0	54,2	55,2	55,4	58,0	56,6	49,6	50,7	52,7	53,0	51,9	51,6	54,8	56,3	58,9
CB	55,1	56,3	55,7	54,8	54,7	55,1	54,8	52,5	51,0	50,5	51,6	50,1	50,1	51,6	52,4	52,7
CK	53,7	53,4	53,5	52,1	52,7	54,5	53,2	49,9	47,6	47,7	48,6	48,5	49,5	51,7	52,3	53,3
JH	55,7	56,5	59,7	59,8	60,5	62,6	58,6	54,6	53,8	54,1	54,7	51,0	52,3	53,1	51,9	51,3
PI	54,9	55,8	55,6	55,9	55,1	57,2	56,1	52,6	51,1	52,5	54,1	51,1	53,3	53,4	53,7	55,4
PT	53,4	53,8	53,0	53,2	53,5	52,1	52,5	49,3	45,8	45,4	46,3	44,9	46,8	45,0	45,6	47,5
ST	57,7	57,3	55,7	55,1	54,7	55,2	55,3	50,1	48,7	48,9	50,9	50,3	49,6	50,7	50,7	51,6
TA	54,4	55,2	53,6	52,7	53,6	55,9	56,4	50,7	50,3	51,5	53,3	51,4	51,6	52,8	53,5	53,3
DO	55,3	54,1	56,2	55,6	56,9	58,6	59,8	51,9	51,2	50,5	53,6	51,7	53,4	55,0	55,8	56,0
KT	51,7	53,2	52,9	53,6	54,2	54,7	54,3	51,7	48,9	49,3	50,5	49,5	50,8	50,4	50,7	50,3
PM	52,5	52,2	52,4	54,2	54,3	55,4	55,6	52,3	50,4	51,4	52,5	51,2	53,2	54,8	55,5	54,5
PJ	52,6	52,4	53,5	55,0	54,0	55,7	53,5	52,6	50,8	50,3	52,3	50,3	51,6	53,7	55,4	56,3
PS	51,8	52,4	51,8	53,6	55,0	56,0	58,3	54,7	52,8	51,2	53,2	52,7	52,4	53,5	54,8	53,6
RO	55,7	55,0	55,0	55,7	58,0	58,1	60,6	52,9	53,5	54,5	55,2	54,7	56,1	56,7	56,7	57,2
TC	49,3	50,2	50,0	50,1	49,9	50,4	49,8	50,5	49,2	48,8	48,5	48,1	48,0	48,7	49,1	48,7
CH	43,9	45,3	46,2	45,8	46,2	47,2	48,3	45,8	45,6	45,9	46,8	45,0	47,1	48,8	48,2	47,9
KV	46,4	46,2	46,6	47,8	48,0	48,8	49,2	48,3	46,4	46,2	47,3	44,9	45,6	47,3	47,6	47,9
SO	46,0	46,7	47,2	48,9	50,1	50,5	51,4	50,1	47,8	48,1	49,1	48,0	49,0	50,6	51,0	51,4
DC	49,7	48,9	47,8	49,0	50,0	51,5	52,4	50,7	48,5	48,5	49,3	48,5	48,3	48,7	50,0	50,0
CV	49,5	48,6	48,6	49,8	50,2	52,4	53,8	50,8	50,2	50,9	52,8	51,2	51,4	51,5	52,1	54,7
LT	54,6	54,4	53,2	52,5	52,9	53,6	54,2	51,4	50,4	50,5	51,0	48,4	50,3	52,3	52,6	53,8
LN	51,9	50,9	49,8	50,0	50,7	52,4	52,0	49,2	47,7	48,0	50,3	49,8	49,1	49,9	50,7	52,4
MO	49,6	49,4	49,5	50,4	51,1	52,7	53,9	52,2	51,5	51,5	52,6	51,7	53,0	53,6	53,7	54,8
TP	52,0	53,0	53,5	53,7	53,6	56,0	57,3	51,7	50,6	51,0	50,5	49,5	50,7	51,9	52,7	53,7
UL	49,7	49,4	49,4	49,4	49,4	50,4	53,3	48,3	46,2	46,5	46,5	45,8	46,4	47,9	48,0	48,0
CL	51,8	52,0	52,3	52,7	52,6	54,3	54,8	51,3	52,1	54,7	53,7	52,6	53,4	55,7	54,5	53,7
JN	49,7	49,9	49,3	50,9	51,8	53,3	55,3	49,7	49,6	50,5	51,1	50,5	51,3	52,4	53,5	53,3
LI	52,5	52,6	52,2	52,8	52,6	53,5	54,0	49,2	49,2	50,1	51,8	50,8	52,5	53,9	54,1	54,7
SM	54,6	55,1	54,7	54,8	54,0	54,2	55,2	49,2	48,6	49,7	50,8	50,4	50,5	50,2	50,9	51,0

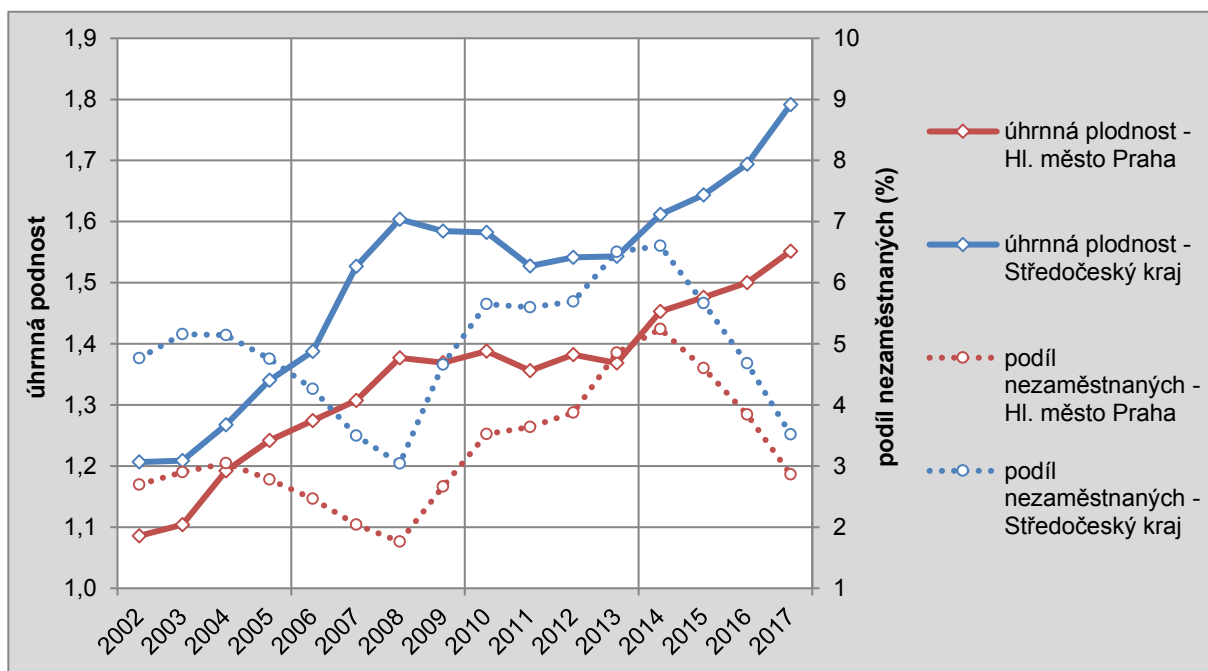
Zdroj dat: ČSÚ, MPSV a vlastní výpočty, **Zpracováno v:** Microsoft Excel

Příloha 14: Vývoj podílu žen na nezaměstnaných v okresech Česka v letech 2002–2017 - 2. část

Okr.	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
HK	53,5	51,7	52,5	52,3	51,4	54,0	54,9	48,9	47,7	48,5	49,8	47,9	48,0	48,5	49,4	49,8
JC	54,1	53,7	53,5	53,4	54,3	55,0	55,9	49,4	50,0	50,7	50,9	50,1	51,2	52,8	53,5	52,4
NA	50,7	50,2	50,1	51,3	52,1	54,6	53,0	48,8	48,2	48,3	49,3	47,3	48,5	49,3	47,3	48,8
RK	56,6	54,9	52,6	54,9	58,3	60,9	59,1	51,2	52,9	54,3	54,9	53,0	54,5	56,6	58,8	57,2
TU	51,3	51,1	50,3	50,5	51,7	52,3	52,1	49,8	48,0	48,8	49,2	47,7	49,0	51,0	51,5	52,3
CR	53,5	53,2	52,9	53,3	53,4	55,6	56,2	48,6	47,6	48,7	50,7	48,8	49,1	50,1	49,9	48,7
PU	54,5	53,4	52,8	52,4	54,0	53,8	53,6	49,3	48,8	49,8	51,7	50,2	51,8	53,0	54,2	54,2
SY	51,5	51,8	51,9	52,2	52,6	52,7	53,6	48,7	46,4	46,3	49,0	47,9	49,9	50,9	50,4	48,6
UO	54,1	54,0	53,7	52,9	53,9	54,1	54,9	48,5	47,9	49,1	50,4	48,5	49,5	51,1	51,2	50,2
HB	60,0	58,0	56,8	58,0	58,5	59,0	59,2	51,0	51,2	52,4	53,0	51,3	52,7	54,6	56,4	56,5
JI	53,0	51,3	52,8	54,5	53,0	53,2	52,4	46,2	46,5	47,4	48,5	48,7	49,4	50,1	50,1	50,5
PE	54,1	55,0	53,4	56,6	55,8	54,0	53,9	49,1	50,3	51,4	52,9	50,6	51,9	52,9	53,1	50,4
TR	54,8	56,0	55,5	55,1	56,8	57,6	57,3	51,0	49,0	50,7	52,8	51,9	52,4	53,4	53,9	53,5
ZR	52,3	53,3	52,5	53,5	53,2	53,8	52,5	48,7	47,8	49,6	51,6	50,5	51,1	51,3	50,7	50,6
BK	50,6	51,3	51,4	52,6	53,8	57,5	58,4	51,3	49,1	49,7	51,7	50,4	51,1	53,8	53,6	53,5
BM	51,0	50,4	50,5	51,2	52,5	54,7	55,3	50,2	49,4	50,5	51,0	50,3	51,0	52,2	52,6	53,2
BI	56,4	54,8	55,4	56,8	58,0	59,7	58,7	50,9	48,1	50,5	51,8	51,1	51,7	52,7	53,0	53,2
BV	51,2	50,0	49,6	50,2	50,5	51,8	51,4	48,6	45,6	45,5	47,0	46,6	48,3	50,3	50,8	50,2
HO	48,3	48,5	47,9	47,9	49,4	51,7	51,5	47,3	44,9	44,5	46,1	45,1	45,8	47,4	47,7	48,5
VY	53,4	52,4	53,0	54,8	56,1	57,2	57,0	48,2	47,4	48,7	49,0	48,5	49,7	51,1	51,8	53,8
ZN	53,3	53,0	52,1	52,7	53,0	54,8	55,9	51,4	48,7	48,9	51,1	50,3	50,7	51,5	50,6	51,9
JE	46,6	47,0	48,8	50,0	51,9	52,7	53,1	45,6	46,9	47,0	47,3	46,0	45,7	47,9	47,3	45,1
OC	50,0	50,0	49,9	51,8	52,7	54,4	54,1	44,9	46,9	48,9	50,5	47,6	48,1	49,1	49,0	49,3
PV	48,9	50,2	49,5	50,7	54,3	59,8	61,4	54,6	53,9	54,7	54,8	54,0	54,1	54,8	55,5	55,7
PR	49,6	49,8	49,6	51,5	51,6	52,7	54,1	49,2	47,8	48,5	50,4	48,9	49,0	50,5	51,1	51,7
SU	52,2	52,5	52,5	52,9	54,6	55,3	54,4	47,4	47,5	49,3	49,5	48,0	48,1	48,3	48,5	49,1
KM	52,7	50,4	49,7	52,6	54,0	55,4	55,1	47,8	45,4	47,2	49,2	47,2	47,9	49,9	50,0	50,4
UH	50,5	51,7	51,9	53,5	55,5	56,5	57,1	50,6	49,3	50,7	51,4	49,2	51,0	53,8	53,5	53,0
VS	46,5	45,8	46,2	47,1	47,7	50,4	51,4	46,2	45,1	46,1	47,2	44,7	45,8	46,9	47,9	46,6
ZL	54,8	53,8	54,7	57,2	59,2	60,0	58,5	50,0	49,5	51,1	52,7	50,2	50,9	51,8	51,8	50,8
BR	49,8	49,1	49,2	50,7	52,2	54,6	55,3	49,9	48,4	50,0	50,3	47,8	48,3	49,5	50,0	49,6
FM	49,1	49,9	50,7	51,5	51,8	52,9	53,6	47,6	48,4	48,8	49,0	48,3	49,0	49,9	49,6	46,8
KI	49,6	49,0	49,7	51,3	52,0	52,7	53,9	49,6	49,7	49,9	49,9	48,6	48,7	49,0	48,0	47,7
NJ	49,2	48,3	49,7	51,4	51,6	52,7	52,0	45,3	45,4	47,8	48,1	47,1	47,8	48,9	49,6	48,0
OP	50,0	49,7	49,2	50,0	50,9	52,9	52,5	47,7	46,9	47,1	48,4	46,8	46,8	47,7	48,1	47,4
OV	48,4	48,2	48,9	49,9	50,5	51,5	51,8	46,3	47,1	48,3	48,4	46,7	47,7	48,4	49,2	49,6
CZ	51,4	51,2	51,2	52,0	52,6	53,9	54,2	49,4	48,6	49,4	50,3	49,0	49,9	51,0	51,4	51,6

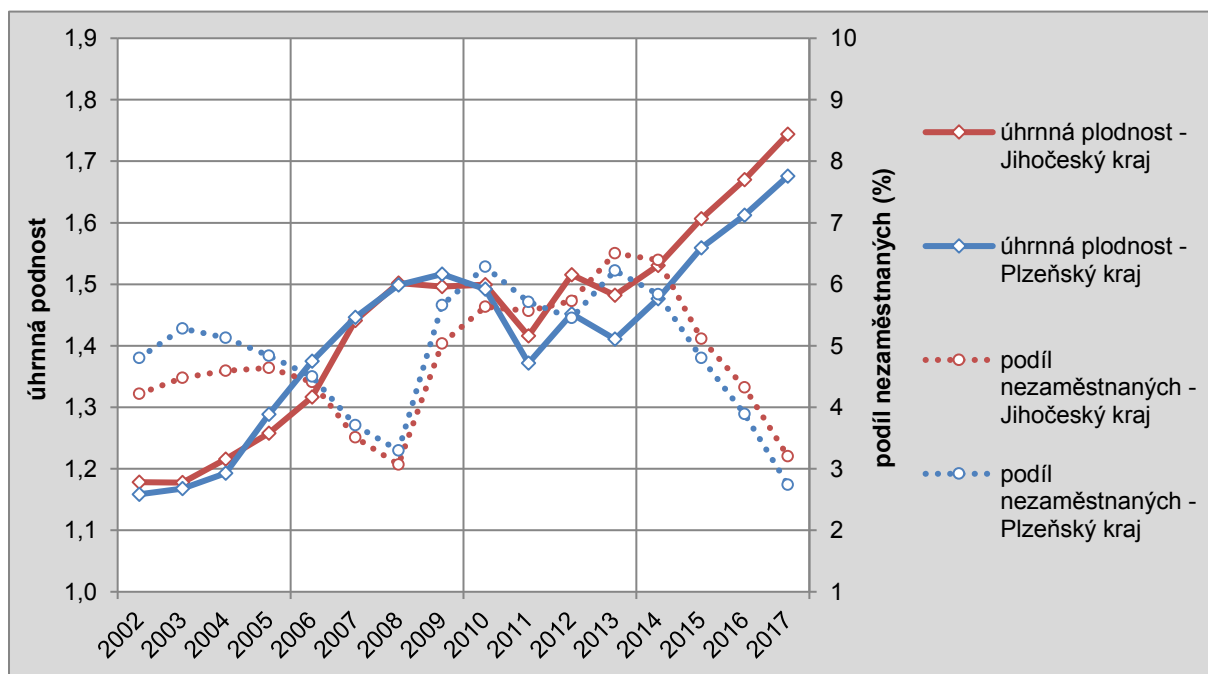
Zdroj dat: ČSÚ, MPSV a vlastní výpočty, **Zpracováno v:** Microsoft Excel

Příloha 15: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných v HL. městě Praze a Středočeském kraji v letech 2002–2017

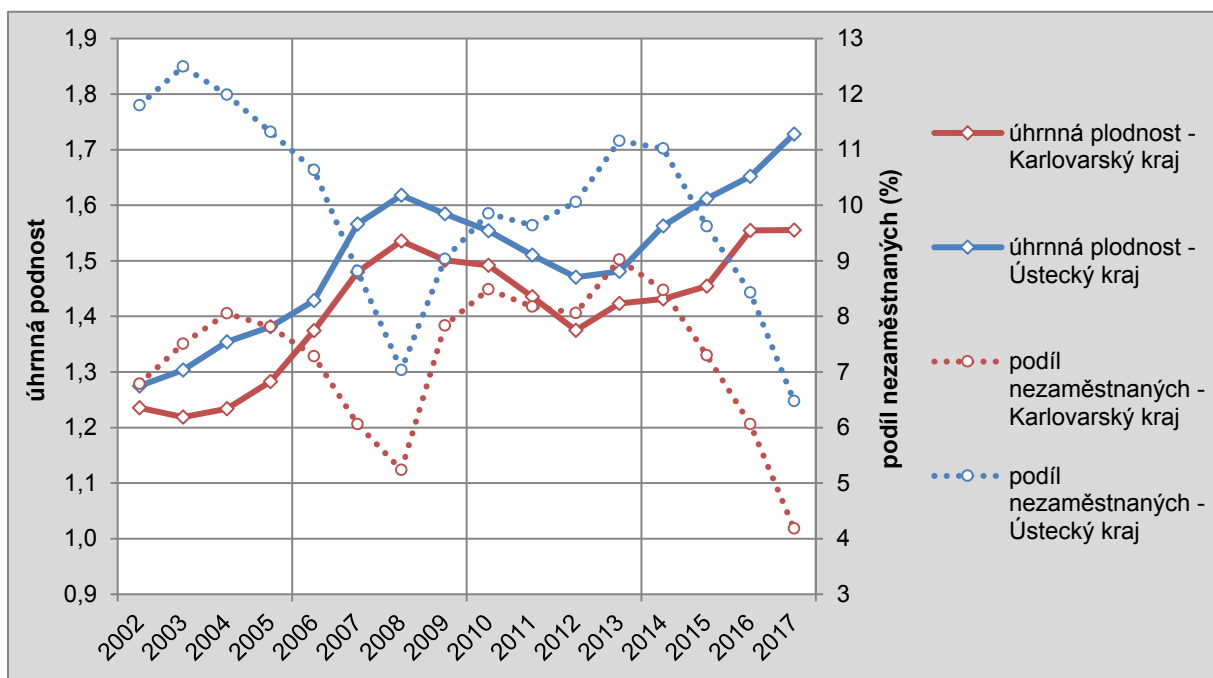
Zdroj dat: ČSÚ, MPSV a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Příloha 16: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných v Jihočeském a Plzeňském kraji v letech 2002–2017

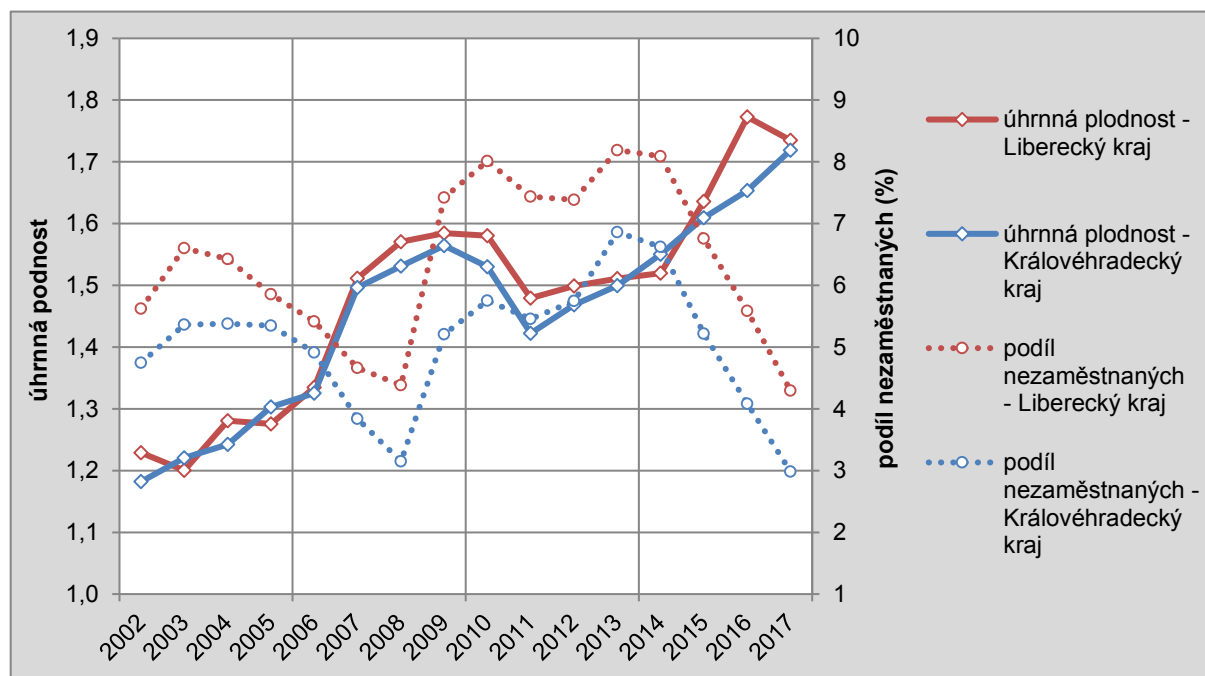
Zdroj dat: ČSÚ, MPSV a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Příloha 17: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných v Karlovarském a Ústeckém kraji v letech 2002–2017

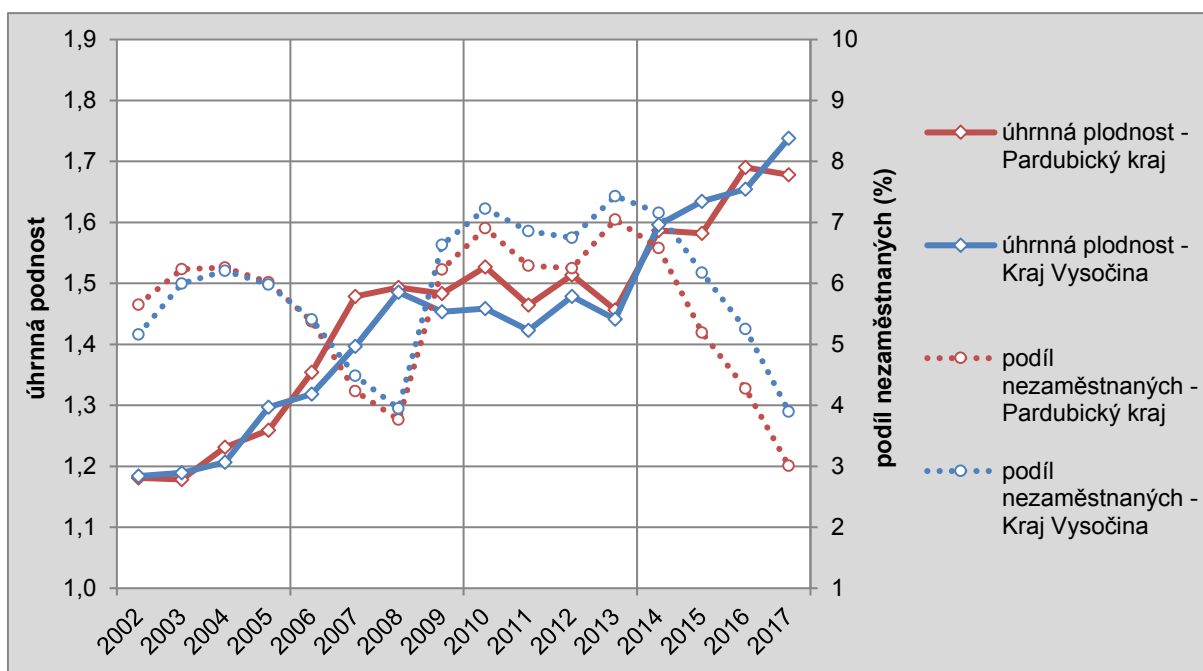
Zdroj dat: ČSÚ, MPSV a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Příloha 18: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných v Libereckém a Královéhradeckém kraji 2002–2017

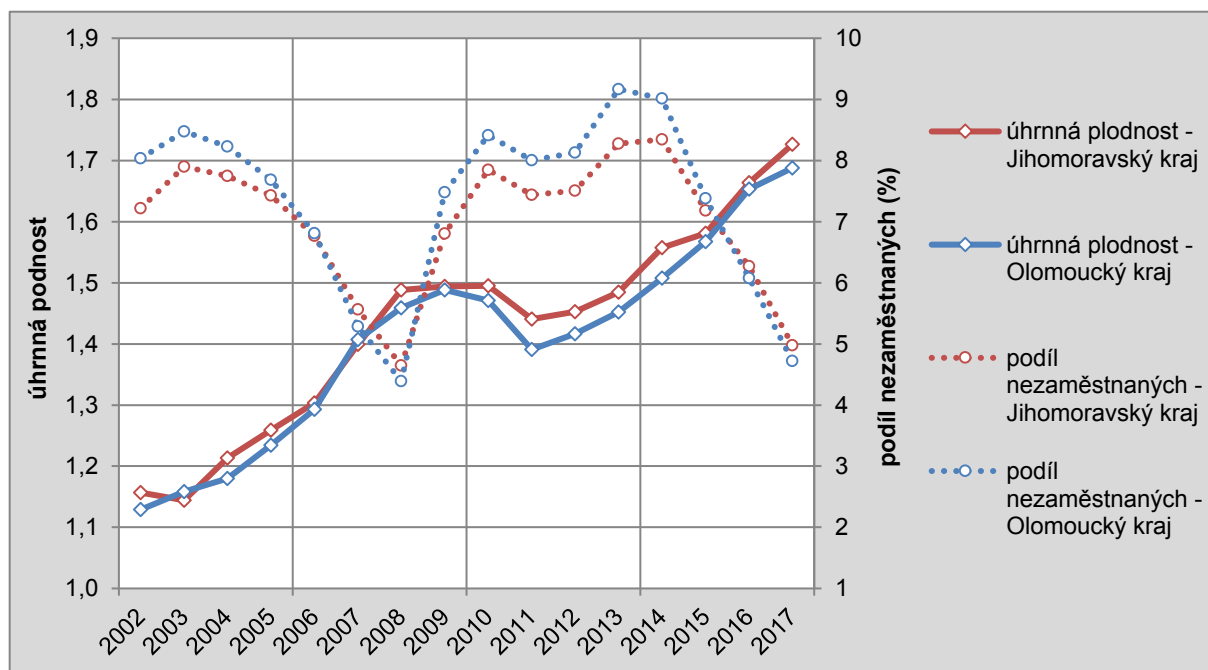
Zdroj dat: ČSÚ, MPSV a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Příloha 19: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných v Pardubickém kraji a Kraji Vysočina v letech 2002–2017

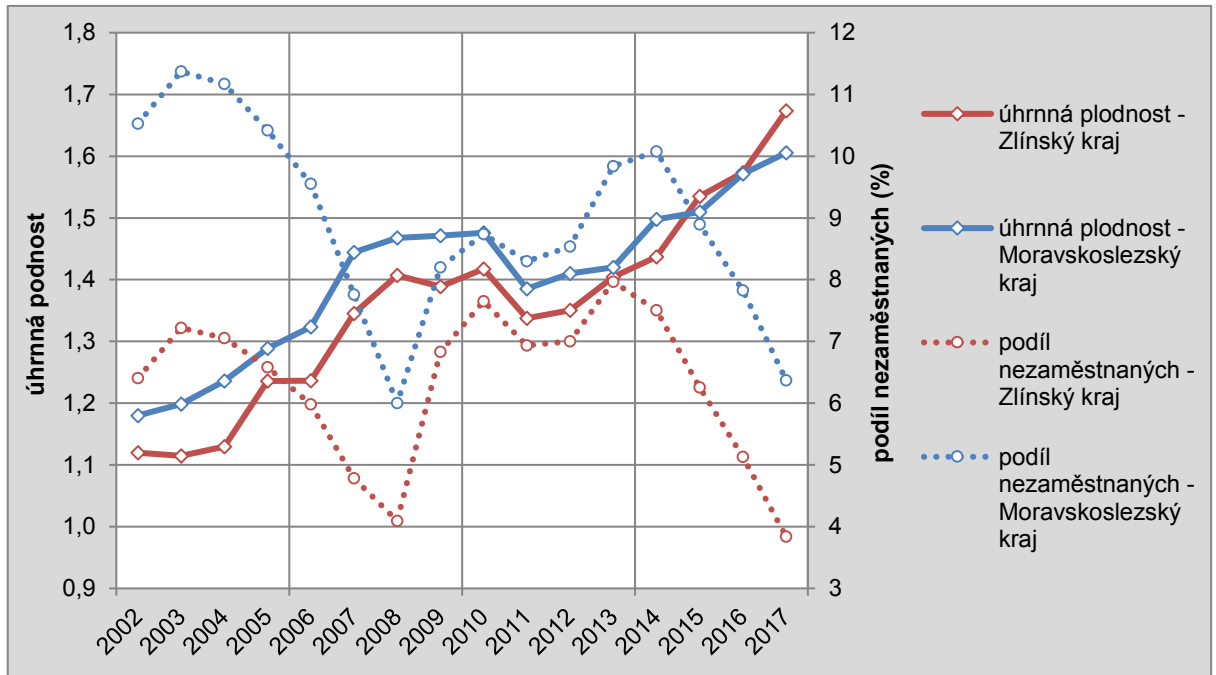
Zdroj dat: ČSÚ, MPSV a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Příloha 20: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných v Jihomoravském a Olomouckém kraji v letech 2002–2017

Zdroj dat: ČSÚ, MPSV a vlastní výpočty, Zpracováno v: Microsoft Excel

Příloha 21: Vývoj úhrnné plodnosti a podílu nezaměstnaných ve Zlínském a Moravskoslezském kraji v letech 2002–2017

Zdroj dat: ČSÚ, MPSV a vlastní výpočty, **Zpracováno v:** Microsoft Excel